

DE WIELEWAAL

maandblad
jaargang 47
december 1981

DE WIELEWAAL

maandblad voor vogel- en natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteuren: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Redactie

Dr. H. MEEUS, hoofdredacteur, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)
P. HERROELEN, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)
J. VAN DEN STEEN, Metdepenningenstraat 1A, 9000 Gent (091/24 04 21)
Dr. P. VAN SANDEN, Parklaan 14, 9000 Gent (091/21 44 70)

Redaktieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, Prof. Dr. U. LIBBRECHT, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers.

Samenstelling van het Bestuur

RAAD VAN BEHEER

Dagelijks Bestuur

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (031/80 47 32)
P. HERROELEN, ondervoorzitter en afgevaardigde Brabant, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)
F. VAN DEN BROECK, sekretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (031/45 02 52)
E. MEYERS, penningmeester, Prof. Devochtstraat 39/4, 2300 Turnhout (014/41 00 69)

Leden

G. LACRES, Bekelstraat 62, 2700 Sint-Niklaas
W. ROGGMAN, Parklaan 139 bus 8, 9300 Aalst
J. VAN DEN STEEN, afgevaardigde Oost-Vlaanderen, Metdepenningenstraat 1A, 9000 Gent.
W. VAN SPAENDONK, afgevaardigde Antwerpen, Zevenbergen 50, 2500 Lier
R. DEBRUYNE, afgevaardigde West-Vlaanderen, Iepersteenweg 60, 8178 Woumen
E. WELLENS, afgevaardigde Limburg, Statiestraat 89, 3900 Lommel

Afgevaardigden Wielewaaljongeren

C. VAN LIERDE, Oude Grensstraat 2 B4, 1850 Grimbergen
J. ROYEAERD, St. Hubertstraat 277, 9800 Deinze
P. DELVAUX, Gierlesteenweg 351, 2300 Turnhout

TECHNISCH ADVISEUR VAN DE NATUURRESERVATEN

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 400 F. Andere landen: 500 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.

Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52.

Ganzen beschermen en ganzen waarnemen in het Noordzeegebied

door G. Huyskens

„Ik zie de ganzen naar het zuiden vliegen,
Een grote V, twee keer een lange rij,
En hun gesnater vult het grijze luchtruim,
En ik weet nu, de zomer is voorbij”.
Zo zingt een paar Hollandse troubadours.

De eerste trekkende ganzen, meer bepaald
Grauwe Ganzen, zijn een zekere bode dat de
zomer voorbij is en herfst en winter weldra om het
hoekje zullen verschijnen.

Ganzen in het Noordzeegebied.

Een uitloper van de naoorlogse veldornitologische revolutie is, dat ook 's winters de waarnemers er op uittrekken. Niet ten onrechte. Het werd duidelijk dat onze lage landen, in feite één grote delta van stromen, in Europa een uniek overwinteringsgebied zijn voor watervogels. Het is zeker het best gekende. Er zijn in Europa overwinteringsgebieden waarover we niet zoveel weten. Ik denk aan al de zuiderse landen, van Portugal tot Griekenland en Roemenië. Wat eenden en limikolen betreft, kan ik moeilijk over de eerste plaats redetwisten, maar wanneer het om ganzen gaat zijn we absoluut onklopbaar. Het is dan ook niet te verwonderen dat ganzen waarnemen in onze streken een typische winterse bezigheid is geworden.

In de ganzenliteratuur staan onze lage landen — we laten er bij deze gelegenheid Engeland buiten — bekend onder de naam Noordzeegebied. Dikwijls gekoppeld aan het Baltische zeegebied: de Baltik-Noordzeepopulatie. Er is wat op te zeggen, maar daar hebben we het nu niet over. De ganzen die bij ons de winter doorbrengen vormen dus de Noordzeepopulatie — of een deel ervan — van de verschillende soorten. Voor deze gelegenheid zou ik mijn Noordzeebegrip als volgt omschrijven. Geografisch wordt er ongeveer het volgende mee bedoeld. Een lijn, die vertrekt aan het raakpunt Noordzee-Nauw van Kales, die verder in oostelijke richting loopt ten noorden Ardennen-Eifel, tot aan de Rijn (Keulen), en van daaruit naar het noorden tot aan de monding van de Ems (Dollart). De (magische) Europese ganzendriehoek: de laagvlakte aan de Noordzee, gedeeltelijk door menselijk ingrijpen in de loop der eeuwen aan het water onttrokken en omgetoverd in een soort kultuurtoendra. En desondanks of juist daardoor, gebleven of geworden, het winterverblijf nummer één van de Europese ganzen. Het is in deze driehoek dat al de ganzenplaatsen van de Noordzeevlakte zich bevinden. Wat betreft verscheidenheid in soorten heeft het

in Europa zijns gelijke niet en op het vlak van aantallen komt het op de derde plaats. We zullen even de verscheidenheid aan soorten en ondersoorten overlopen.

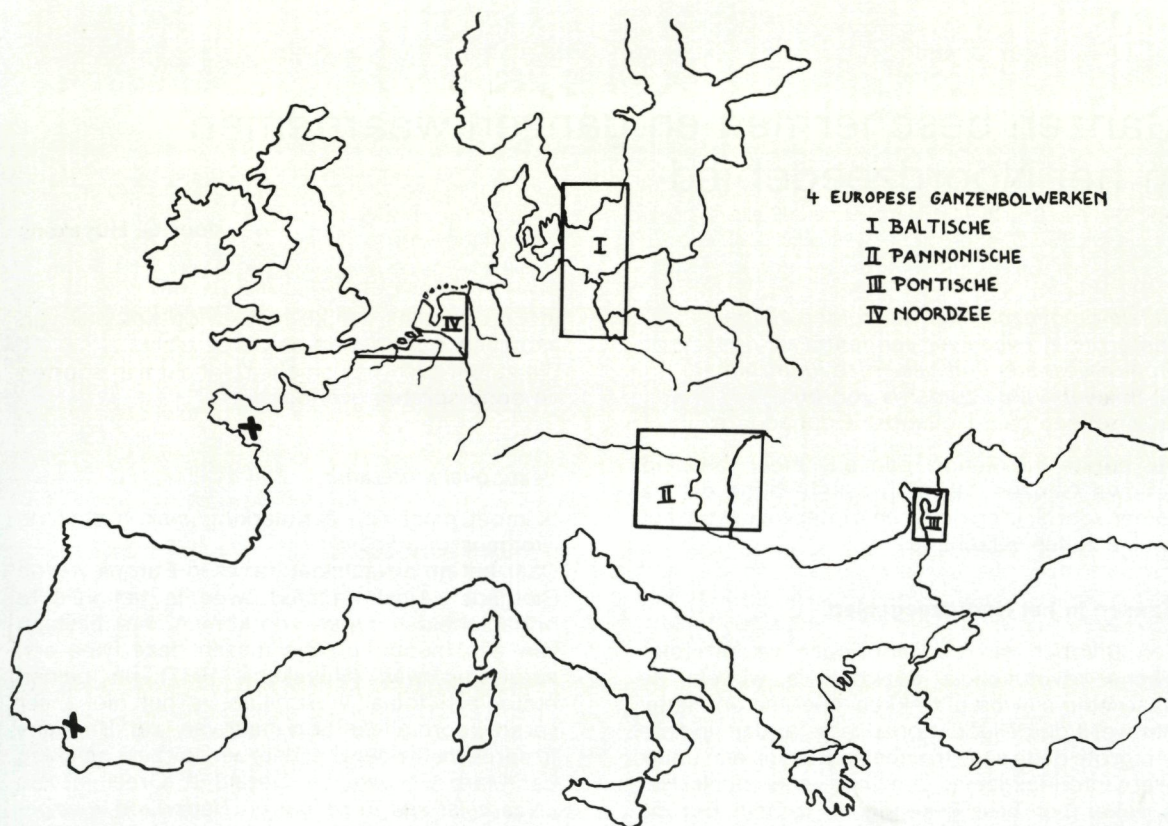
Vaste overwinteraars.

Ik moet eerst een aanmerking maken over de Rietgans.

Daar het nu al vaststaat dat er in Europa van de Rietgans (*Anser fabalis*) twee in het veld te onderscheiden types voorkomen, het bestaan van een mengpopulatie tussen deze twee een vergissing was (Huyskens 1977) en beiden etologisch totaal verschillen, is het niet meer verantwoord alleen nog maar van „de” Rietgans te spreken. Ik noem het daarom ook zeer gelukkig dat Marc Becuwe en Gerald J. Oreel in hun „Naamlijst van in België en Nederland waargenomen en vastgestelde vogelsoorten en hun ondersoorten” de namen Taigarietgans (*Anser fabalis fabalis*) en Toendrarietgans (*Anser fabalis rossicus*) hebben geïntroduceerd. Leo van den Bergh gebruikte trouwens al eerder de naam. Hopelijk worden ze door de waarnemers nu ook zo genoemd. Zelf heb ik lang met de idee gelopen ze respectievelijk Rietgans en Akkergans te noemen, als een soort eerherstel aan Naumann, de eminente ornitoloog die ze, nu 150 jaar geleden, van elkaar onderscheidde en beschreef. Of in een totale ommezwaai over Zaadgans en Akkergans te spreken. Ze hebben tenslotte niets met riet te maken. Maar „what is in a name?” Zo het Engelse „Bean Goose”. Johan Everaers voederde op Flakkee Rietganzen in de strenge winter 1978-1979. Ze aten alles, behalve bonen. Maar waarom vitten over „Rietgans” als „Iers mos” geen mos is, en zelfs niet uit Ierland komt. Voor aantallen steun ik op gegevens van de Ganzenwerkgroep Nederland I.W.R.B. 1976-1977 en 1977-1978 en eigen waarnemingen. Strenge winters zoals 1978-1979 verstoren de normale etologie en zijn niet meer dan een detail in de marge.

a) *Anser albifrons albifrons* - Gewone Kolgans - 200.000. Een aantal dat al enkele jaren konstant blijft.

b) *Anser fabalis rossicus* - Toendrarietgans - 55.000. Het aantal is afhankelijk van koude of minder koude winter in de Baltik. In de zachte-winterperiode tussen 1962-1963 en 1978-1979, wel uitzonderlijk lang, heb ik schattingen tussen 20.000 en 55.000. Ik vraag me soms af wat er zou gebeuren indien we over geheel Europa een

4 EUROPESE GANZENBOLWERKEN

- I BALTISCHE
- II PANNONISCHE
- III PONTISCHE
- IV NOORDZEE

Zijn er meer zuidelijk de 4 bolwerken, buiten de Golf van Morbihan (Frankrijk - Rotganzen) en de Guadalquivier (Spanje - Grauwe Ganzen), nog gebieden waar in midwinter, nemen we bijvoorbeeld meer dan 100.000 ganzen voorkomen? Niemand weet het, maar het is niet uitgesloten.

periode van 20 zachte winters hadden. Mogelijk wel een hier verdwijnen met misschien het achterlaten van een reliktpopulatie.

De aantallen kunnen zeer hoog oplopen. Als ik, voor de winter 1980-1981 mijn tellingen (Zuid-west Nederland-België) bij die van Leo van den Bergh en Johan Mooij voeg waren er 100.000.

c) *Anser fabalis fabalis* - Taigarietgans. In de hier hoger genoemde zachte-winterperiode gingen mijn schattingen van 800 tot 1.500. Ik begon het ergste te vrezen en begon als een kind naar de Sinterklaastijd uit te kijken. Op Sinterklaasdag moeten ze zeker ter plaatse zijn. Zouden er nog komen? Het feit dat er toch telkens weer waren deed me geloven in het bestaan van een kleine populatie die hardnekkig vasthield aan het, door de overgrote meerderheid totaal opgegeven, winterverblijf. Na de winter 1978-1979 is het aantal verhoogd, wat normaal is na een strenge winter. Daar de meeste waarnemers het nog bij „de” Rietgans houden hebben we geen juiste inlichtingen. Het zou wel 3.000 à 5.000 kunnen zijn.

Ondertussen kan ik even doen opmerken hoe weinig we van de talrijkste Europese ganzen weten. Noch van de Kogans noch van de beide Rietgansen is de juiste midwinter-verspreiding gekend.

d) *Anser brachyrhynchus* - Kleine Rietgans - 10.000. Het aantal, zowel als de tijd van het

maximum voorkomen, zijn veranderlijk.

e) *Anser anser anser* - Westelijke Grauwe Gans. In de trektijden kunnen de aantallen oplopen tot 40.000. Overwinteraars tot 15.000.

f) *Branta leucopsis* - Brandgans - 55.000. Het betreft de totale Nova-Zembla-(Barentssee)-populatie.

g) *Branta bernicla bernicla* - Rotgans. Trek tot 60.000. Overwinteraars tot 13.000.

Dat maakt 7 verschillende soorten en ondersoorten die in aanzienlijke aantallen overwinteren in de Noordzeeregio.

Ter vergelijking geven we soorten (ondersoorten) en aantallen in 3 Europese ganzenbolwerken: Noordzee - Baltik - Pannonië.

	Noordzee midwinter	Baltik 1ste helft november	Pannonië 1ste helft november
<i>Anser albifrons albifrons</i>	200.000	200.000	200.000
<i>Anser fabalis rossicus</i>	55.000	300.000	200.000
<i>Anser fabalis fabalis</i>	3.000	100.000	
<i>Branta leucopsis</i>	55.000	1.000	
<i>Branta bernicla bernicla</i>	13.000		
<i>Anser anser anser</i>	15.000	500	4.000
<i>Anser erythropus</i>			1.000
<i>Branta ruficollis</i>			50
<i>Anser brachyrhynchus</i>	10.000		
Totaal ±	350.000	600.000	400.000

Rotganzen (*Branta bernicla*).

Foto: P. Munsterman

Jaarlijks komen nog volgende *dwaalgasten* voor.

- a) *Anser anser rubrirostris* - Oostelijke Grauwe Gans. De laatste jaren wordt er minder aandacht aan besteed.
- b) *Anser erythropus* - Dwerggans. Wel jaarlijks, maar in maxitroepen van Gewone Kolganzen moeilijk te vinden.
- c) *Anser caerulescens* - Sneeuwgans. Nu geweten dat de meeste uit Canada afkomstig zijn.
- d) *Branta canadensis* - Canadese Gans. Niet afkomstig uit Canada. Strikt genomen een Europese faunavervalser maar die zich in Europa een eigen etologie heeft opgebouwd.
- e) *Branta ruficollis* - Roodhalsgans. Te regelmatig om als niet-wild beschouwd te worden.
- f) *Branta bernicla hrota* - Witbuikrotgans. Vooral toch bij strenge winters en hun nasleep.

Bij de 7 vaste wintergasten voegen zich dus nog 6 mogelijke. Zo komt een „echte ganzendrijver” wel tot 10 soorten per winter.

De aangewezen tijd om in het Noordzeegebied ganzen waar te nemen is de midwinter van 15 december tot eind februari. In de regel is de massa vóór half december nog niet ter plaatse en tegen eind februari begint de terugtrek. Voor de meeste soorten is de Noordzee in hoofdzaak winter-

verblijf en geen trekplaats. Zo is voor sommige de uitdrukking „doortrekker en overwinteraar” niet helemaal juist en zou doortrekker moeten geschrappt worden. We gaan daar nu niet verder op in.

Ganzen en jacht.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat onze Noordzeeregio in Europa een zeer belangrijke overwinteringsplaats is voor ganzen. Indien de vogels behoefte hebben om te overwinteren in deze dicht bevolkte streek, brengt dat voor ons, waarnemers en beschermers, een grote verantwoordelijkheid mee. We weten nu al heel wat over onze ganzen, maar op verre na nog niet alles. Eerst en vooral moeten we trachten er nog meer over te weten met als biezonderste doel ze te beschermen. We zitten hier met een ganzenweelde, en zoals dat met mensen in weelde gaat, vergeten of beseffen we de waarde ervan niet voldoende. Wie het geluk heeft mensen uit Midden- of Zuid-Europa hier te begeleiden op een ganzetocht, beseft eerst goed wat groepen van 5.000 Kolganzen, 3.000 Toendrarietganzen, 3.000 Brandganzen, 500 Rotganzen of 500 Kleine Rietganzen betekenen. Het is een stuk Europese fauna dat bij hen een onbeschrijflijk entoesiasme

verwekt. Kritisch Faunabeheer had in 1980 het gelukkig idee een ganzenjaar in te richten met als hoofddoel de jacht op ganzen af te schaffen. Of het vruchten heeft afgeworpen in Nederland is me onbekend.

In de voorname Europese ganzendriehoek zijn drie landen betrokken: België (Vlaanderen) - Nederland - Duitse Bondsrepubliek (Noordrijn-Westfalen). Drie landen, drie wetgevers. Wetgevers die het lot van de ganzen in handen hebben, maar die van ganzen of van de waarde ervan geen notie hebben. Aan ons om ze in te lichten. Aan ons om er zoveel mogelijk over te weten.

Vlaanderen en Noordrijn-Westfalen hebben het al begrepen: geën jacht meer op ganzen. Nederland is nog niet zover. Een voorloper die plots achteraan hinkt.

In het ganzenprobleem spelen drie partijen.

Bescherming. Alhoewel een afgeschoten hoop ganzen een zielig zicht is, zetten etische motieven maar weinig zoden aan de dijk. Het beste is met aanvaardbare argumenten aan tafel te verschijnen.

Landbouw. In Europa spelen ganzen een rol in het landbouw-ecosysteem en het is van belang om zoveel mogelijk te weten over de schade-nutbalans die de ganzen hier kunnen voorleggen.

Jacht. Een menselijk oerinstinkt en nog altijd bedreven door... mensen. Het gaat wel een beetje in de richting van een strijd met twee tegen één.

Er is een begin gemaakt met het afschaffen van de jacht in het Noorzegebied. Als het nu kan doorgedrukt worden in de hele regio, is er reeds een flinke stap gezet voor de ganzenbescherming in Europa. Het internationaal afschaffen zie ik nog wel niet voor morgen. Voor wie weet wat ganzenjacht in sommige landen van Europa te betekenen heeft, ziet er dat bepaald niet rooskleurig uit. Een soort jachtindustrie bestaat wel degelijk.

Als we over het afschaffen van de jacht willen praten, moeten we eerst en vooral beginnen met een mogelijke vergissing op te ruimen.

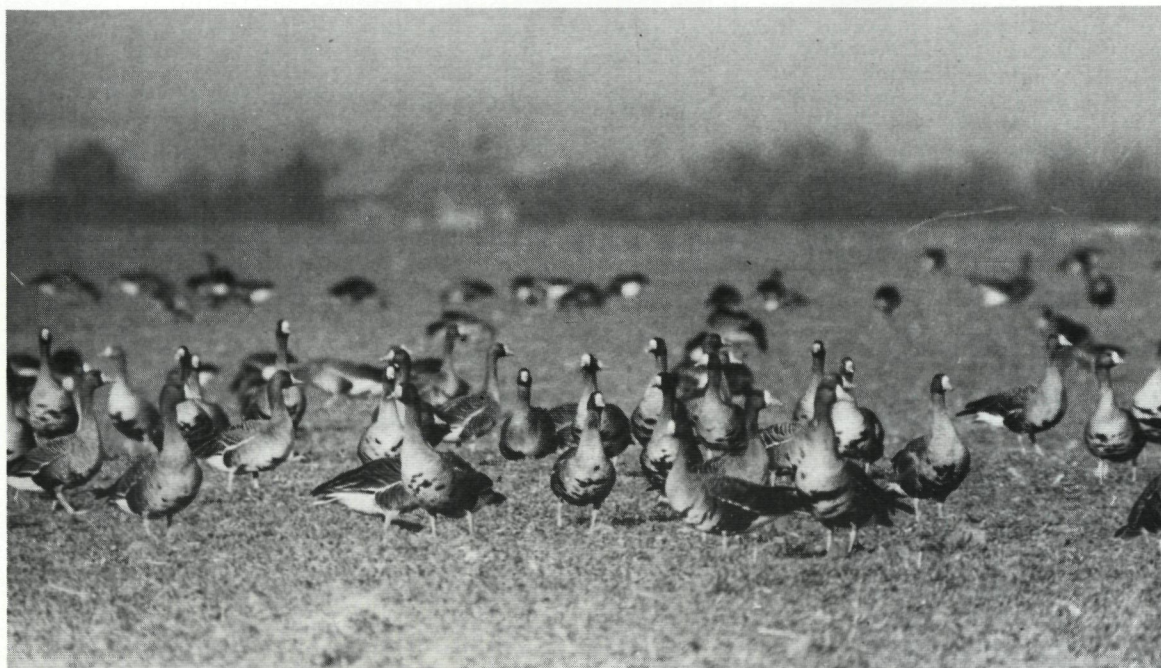
Over de ganzen van de Baltik - Noordzee hebben we de beste informatie. Er wordt beweerd dat ze vermeerderen. Volgens mijn eigen waarnemingen zou ik bezwaarlijk kunnen beweren dat ze hier verminderen. Nog even benadrukken: het gaat om de „Baltik - Noordzee“-populatie. Met dergelijke gegevens om bescherming schreeuwen zou de idee kunnen oproepen van de bedelaar die, in verrafelde kleding, petje op de stoep, munten verzamelt maar zich thuis verkneukelt in het bezit van een berg kousen barstend van de penningen.

Roepen over vermeerdering is argumenten in verkeerde handen schuiven en dat zou wel eens een blunder van formaat kunnen zijn. We mogen ons op die vermeerdering niet verkijken. Waar het om gaat is de „Europese“ populatie en of die vermeerdert staat absoluut niet vast. Duidelijkheidshalve wil ik even vermelden dat het hier

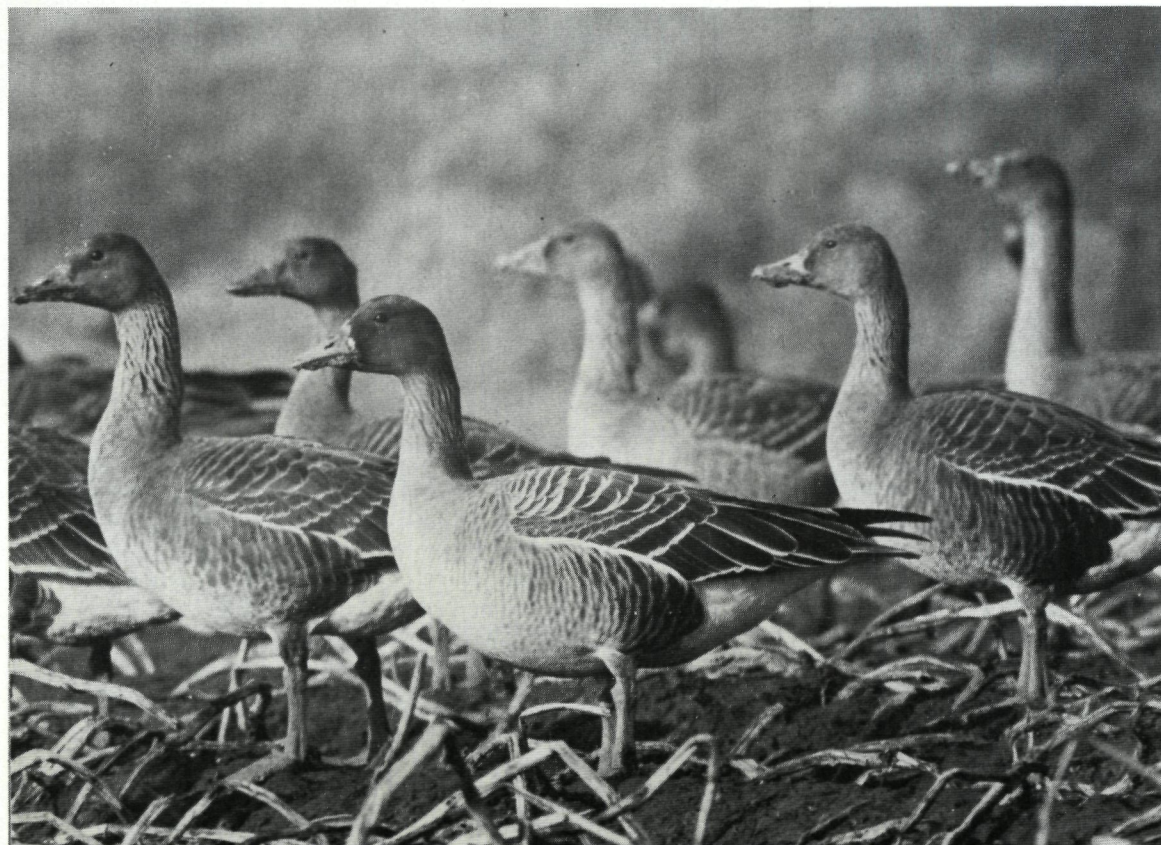
Dwerggans (*Anser erythropus*) bij Kolganzen.

Foto: J. de Ridder

Kolganzen (*Anser albifrons*)

Foto: H. Schröder

Toendrarietzanger (*Anser fabalis rossicus*)

Foto: J. de Ridder

vooral gaat om de Gewone Kolgans en de Toendrarietgans, die samen de overgrote meerderheid van de Europese ganzenpopulatie uitmaken. Mijn interesse voor de Rietganzen heeft aan het licht gebracht hoe onthutsend weinig we over ganzen weten. Hier een kort verhaal en bevindingen.

Zo mogelijk zou het Internationaal Wildfowl Research Bureau (I.W.R.B.) zijn manier van tellen wel eens kunnen herzien. Blijven vasthouden aan de nu al jaren terugkerende teldata geeft een onoverzichtelijk aantal getallen, met als gevolg dat we door de bomen het bos niet meer zien. Zouden we niet gaan in de richting van tellen per soort? We moeten dan wel van elke soort afzonderlijk weten welk het gunstigste ogenblik is en waar juist moet geteld worden. Zo zouden we met één telling per jaar en per soort juistere (Europese) gegevens bekomen dan met zes tellingen over de hele winter verspreid. Dat impliceert natuurlijk dat we de (winter)etologie van de verschillende soorten goed kennen. Ganzenwaarnemingen in een groot deel van Europa bracht het volgende aan het licht. Om te weten hoeveel Taigarietganzen, Toendrarietganzen en Gewone Kolganzen in Europa overwinteren volstaat één telling. Die telling valt tussen 1 en 15 november in de Baltik- en de Pannonische regio. Waarom? Rond 1 november hebben al de ganzen van de genoemde soorten, die in Europa (buiten Rusland) komen overwinteren, Rusland verlaten. Allen, onbelangrijke aantallen uitgezonderd, bevinden zich dan in deze twee regio's. Na 15 november beginnen ze van daaruit verder over geheel Europa uit te zwermen met als logisch gevolg dat tellen moeilijker wordt. Bijgevolg: organiseer in die twee regio's een telling op een weekend tussen 1 en 15 november, en het aantal Taigarietganzen, Toendrarietganzen en Kolganzen — voeg er voor deze laatste de Pontische regio nog bij — dat in Europa overwintert is gekend. Alleen dat aantal zal ons in de loop der jaren inlichtingen kunnen verstrekken over verminderen of vermeerderen van ganzen in Europa. Dat betekent niet dat we lokaal niet meer hoeven te tellen. Integendeel.

Met die getallen kunnen we dan, eveneens in de loop der jaren, nagaan welke verschuivingen zich in het Europees winterkwartier voordoen. De opvatting dat Toendrarietganzen en Kolganzen in de D.D.R., in Nederland, Hongarije of gelijk waar overwinteren, is te eng. De traditie van die ganzen bestaat erin dat ze komen overwinteren in Europa. In de ogen van ganzen, afkomstig uit een toendra, 7.000 kilometer ver, is Europa niet eens zo uitgestrekt. In dat winterkwartier bestaat op zijn beurt een traditie van bewegingen, van verplaatsingen. De structuur van deze verplaatsingen wordt aangepast aan de omstandigheden en is afhankelijk van meerdere factoren, onder andere meteorologische, voedselaanbod, rust en

andere ons onbekende oorzaken. Uit het weinige dat we van ganzen uit het verleden kennen, blijkt toch dat een vermindering ergens, steeds gepaard gaat met een vermeerdering elders. Zo vertellen boeren en jagers uit Frans Lotharingen dat er vroeger duizenden Rietganzen voorkwamen en nu nog maar kleine groepjes; in Hongarije zou het aantal Kolganzen gedaald zijn. Een detail: het gaat om Rietganzen voor Frans Lotharingen dient gecorrigeerd te worden, het gaat om Toendrarietganzen. In de Baltik - Noordzeeregio's is er een vermeerdering van beiden. In het cijfermateriaal van het I.W.R.B. zitten ook onverklaarbare missers. Zo spreekt Ogilvie in 1978 dat het aantal Rietganzen (Taiga- en Toendrarietganzen samen) 170.000 zou zijn. Buiten de vrij grote missing die erin bestaat de twee niet uit elkaar te houden, hebben opzoeken in de Baltikregio en in Pannonië, meestal samen met Paul Maes uitgevoerd, aan het licht gebracht dat dit aantal schommelt rond de 600.000 (100.000 Taiga en 500.000 Toendra). Als Ogilvie zijn gegevens put uit bronnen van het I.W.R.B., en dat veronderstel ik, dan klopt er iets niet in het ganzenonderzoek.

De attente lezer zal misschien opmerken dat er in mijn redenering iets niet klopt. Eerst beweren voorzichtig te zijn met de mening als zouden ganzen vermeerderen, en vervolgens uitpakken met een ganzesoort waarvan de aantallen ver onderschat zijn. Geen nood. Ik maak alleen maar duidelijk dat we geen klaar zicht hebben op de ganzen in Europa en er bijgevolg niet voldoende over weten. Daarmee hoop ik de vergissing te hebben opgeruimd. En als slotsom kan ik niet bewijzen dat de Toendrarietgans en de Kolgans niet vermeerderd zijn, maar er kan ook niemand bewijzen dat ze wel vermeerderd zijn. Hoe er aan te verhelpen is, hoop ik duidelijk gemaakt te hebben. Stappen we ondertussen maar achter het motto van Kritisch Faunabeheer: „Laat ze vliegen... stop de ganzenjacht”.

Er is natuurlijk de bescherming op de ruiplaatsen, waar ze niet meer mogen gevangen worden. Maar vertel me eens: waarom aan de „stakkers” daar verbod opleggen ganzen te vangen en aan de „jagers” hier toelaten ze neer te knallen. Het is blijkaar gemakkelijker een verbod op te leggen aan mensen die een aanvulling op hun voeding zoeken dan aan mensen die louter voor hun genoeg dieren neerknallen.

Plaatselijk, zoals in onze streken, zouden we kunnen denken dat er veel ganzen zijn en bijgevolg genoeg om er enkele af te schieten. Neen, als we het Europees bekijken en verder zien dan onze neus lang is, zijn er niet veel ganzen. Bezie even goed de aantallen: 100.000 Taigaganzen, 500.000 Toendrarietganzen, 600.000 Gewone Kolganzen, en dat voor héél Europa! Dat zijn beslist kleine aantallen die zonder meer om bescherming vragen in een tijdperk dat om natuurbehoud schreeuwt.

Als ik bij valavond de fascinerende groepsbeweging zie van spreeuwen, een soort vendelzwaaien, en vergelijk met de al even fascinerende aankomst van ganzen op de slaapplaats, dan vraag ik me af hoe het mogelijk is dat we de afschaffing kunnen bekomen van de spreeuvenvangst, en dat de jacht op ganzen blijft voortduren.

Er zijn in Europa twee ganzensoorten die de laatste 20 jaar zeker in aantal zijn toegenomen: de Gewone Rotgans en de Brandgans. Ze hebben een beperkt, goed gekend wintergebied en dat vereenvoudigt aanzienlijk het nauwkeurig volgen der aantallen. Op beide soorten is de jacht verboden. De aantallen waren tot een zo alarmerend niveau gedaald, dat ingrijpen noodzakelijk was. Na het invoeren van het jachtverbod zijn de aantallen gestegen en ze lijken zich nu meer te stabiliseren. Dat is dus de invloed van bescherming in het winterkwartier.

Ganzen en landbouw.

Op de overwinteringsplaatsen spelen ganzen een rol in het landbouw-ecosysteem. Wat van belang is, is een juist inzicht krijgen in het schade-nut-effekt van de ganzen op dit ecosysteem. Wie

achter ganzen aanloopt komt veel in aanraking met landbouwers, en om het bij de werkelijkheid te houden, velen klagen over de ganzen. En u kunt het wel raden: „du Capitole à l'Elysée il ne fait qu'un pas", en dat is koren op de molen van de jagers. Als een boer heel sterk van leer trekt tegen die rotganzen (kleine r), is het toch geraadzaam even te informeren of hij ook jager is. Ik heb al ondervonden dat er een verband is tussen de twee.

Het gamma van landbouwersklachten gaat van enorme schade tot betere opbrengst, maar het dient gezegd dat schade de bovenhand haalt. Een boer zei me eens dat het altijd voordelig en veiliger is over schade te roepen: mogelijk opstrijken van vergoeding, minder inkomsten aangeven en soms nog een betere oogst binnenhalen. Zonder het probleem zo extreem te stellen, werpt het wel een blik op de complexiteit ervan.

Er is al heel wat wetenschappelijk onderzoek verricht over het schade-nut-effekt van ganzen. De curve bij die onderzoeken loopt van schade tot nut, met vooral noch schade noch nut. In tegenstelling tot het mèer schade bij de boeren. Het gaat over schade aan graslanden en wintergranen.

Kolganzen.

Foto: P. Munsterman

Taigarietgans (*Anser fabalis fabalis*)

Foto: H. Schröder

Voor graslanden zou er van schade geen sprake zijn; daarover zijn wel alle onderzoekers het eens. Blijft wintergranen. Ook hier is er eensgezindheid dat aan de plant zelf geen schade wordt berokkend. Het gaat om de verandering in de structuur van de grond waarop groepen ganzen getrappeld hebben. Om het niet te lang te trekken geef ik de slotkonklusie van het, naar mijn weten meest recente, onderzoek van Rutschke en Schiele in de D.D.R.: „Summarising the results has shown that the effect of goose grazing on young cereals may vary widely. In every case a special assessment is necessary. On the winter cereals (wheat, rye, oats) investigated by us a wide range of effects has been found, extending from well defined damage (very young plants, wet soil) to equally well defined increases of crop produce (dry frozen soil well developed seedlings)”. Het enige wat vast staat is dat het een complex probleem is en het wel zal blijven. Niemand kan het volle gelijk aan zijn kant krijgen. Geen prettig vooruitzicht op een vruchtbaar dialoog.

Maar laat ons eens specifiek het schadeprobleem profileren in het Noordzeegebied. De impact van ganzen op de landbouw is verschillend in de verschillende Europese gebieden. Wat nu voor onze regio?

Het gaat om 350.000 ganzen die tussen twee en drie maanden bij ons vertoeven. Hoe gedragen zich de verschillende soorten tegenover het landbouw ecosysteem.

De Kolgans vertoeft hier uitsluitend op grasland. Eerder sporadisch bezoeken kleine groepjes wintergraan. Dat zijn er 200.000 die zo goed als geen problemen scheppen. Nooit maxigroepen op granen.

De Taigarietgans, idem, maar nooit op granen. De Grauwe Gans. Als broedvogel weinig talrijk en bij ons dan zeker geen graanveldenbezoeker. In de Oostvaardersplassen zelfs een ecosysteem-

regelaar van een totaal verschillend ecosysteem. In winter en op trek zeer zelden op wintergranen. Geen noemenswaardige schade.

De Brandgans (uitsluitend grasland) en Rotgans (foerageert buitendijks) zijn onschadelijk, doch reeds beschermd.

De Kleine Rietgans: uitsluitend grasland.

Blijft de Toendrarietgans. De eerste 40 dagen van hun, laat ons zeggen, 80 dagen durend verblijf, zijn ze niet herbivoren en foerageren vrijwel uitsluitend op aardappel- en bietenresten. Op nog niet geploegde akkers is dat volledig onschuldig. Ze zoeken aardappelresten ook op akkers waar wintergraan opschiet en hier kan in enkele gevallen sprake zijn van schade. Tijdens de tweede helft van hun verblijf, wanneer zich de grote groepen vormen, zoeken ze vooral graslanden op.

Als we dit nu eens objectief bekijken en het matematisch zouden uitrekenen, zouden we verbaasd zijn hoe klein, in onze regio, of miniem zelfs, die mogelijke schade is in verhouding tot het aantal ganzen.

Het aantal echte rotgans (nogmaals kleine r) is wel heel klein.

We mogen in geweten beweren dat het geen struikelsteen mag zijn bij het afschaffen van de jacht. En de schade, ja, wie zegt dat er niets kan gevonden worden om ook die nog te reduceren. Ik vernam dit jaar, in Zweden, goed nieuws uit de Duitse Bondsrepubliek. Mogelijk zouden nog dit jaar alle ganzen in bijna alle deelstaten beschermd zijn. Indien onze Nederlandse vrienden hun wetgevers nog even lekker in de rug porren, dan krijgen we hier de „magische” ganzendriehoek van Europa. Magisch, niet alleen voor ons, maar ook voor de ganzen”.

Gansen en vogelwaarnemers.

Ik zei het hoger al: ganzen waarnemen is een typische winterse bezigheid geworden voor

groepen vogelliefhebbers en vele verenigingen hebben ganzenuitstappen op hun programma staan. Er zijn stemmen die dat ganzenkijken afkeuren omwille van de vele verstoringen die op bepaalde plaatsen optreden. Dat is nogal ver gaan. Ganzengroepen opzoeken en waarnemen is een éniige belevenis. We moeten tòch de liefhebber op het volgende wijzen. Ga rustig naar ganzen kijken, maar stoer ze niet en jaag ze niet nodeloos op de vleugels. Er is een sterke relatie tussen energieopname (voedsel) en energieverlies (vliegen). Ganzen zijn hier, ik zou bijna durven zeggen, op verlof. Ze hebben een zware trektocht achter de rug van ongeveer 7.000 kilometer. Bij de aankomst hier zijn ze de zware tocht al wel te boven. Hun eerste stop is de Baltik of Pannonië. Niet toevallig waarschijnlijk dat ze daar vooral op zaden foerageren (granen en maïs). Hier moeten ze een reserve aan energie aanleggen. De terugtocht, de broedtijd en de rui die daarop volgen, vergen weer veel energie. En weer de weg terug. We doen er bijgevolg best aan de vogels zo rustig mogelijk te laten. De „normale” storingsen zijn hier al talrijk genoeg: kleinschalige landbouw met een dicht veldwegennet, werk op akker- en graslanden, donderende vliegtuigen, drijfjachten en wat al meer. De weken rond Kerstmis en Nieuwjaar krijgen sommige groepen ganzen geen poot aan de grond.

We moeten er dus van uitgaan dat we de vogels niet op de vleugels mogen jagen, maar ze toch met sukses willen waarnemen. Hou dan even rekening met de volgende richtlijnen.

- 1) Regelmatig halt houden en met de kijker akkers en weilanden afzoeken.
- 2) Eens een groep gevonden, langzaam rijdend naderen en regelmatig kijken of de vogels rustig blijven.
- 3) Niet dicht naderen als een begin van alarmtoestand is waar te nemen. Deze begint als enkele ganzen stoppen met voedselzoeken of de slaaphouding opgeven en de koppen in de lucht steken. Meestal kunnen we dan de vogels reeds goed waarnemen met een goede kijker (12 of 15 maal).
- 4) Bij eventueel toch voorzichtig verder naderen, absoluut stoppen als ongeveer de helft van de groep in alarmtoestand is. Doorgaan tot de hele groep alert is, is te veel risico nemen.
- 5) Wachten, niet uitstappen, vanuit de wagen waarnemen tot de rust is weergekeerd en enkele ganzen opnieuw beginnen te grazen.
- 6) Indien het niet mogelijk is vanuit de wagen waar te nemen, voorzichtig deur openen, voorzichtig uitstappen en bij bewegen als tegen de wagen geplakt blijven zodat het profiel „mens” niet opvalt. In ganzenogen is de mens de hoofdpredator.
- 7) Behoedzaam kijkers opstellen en waarnemen.
- 8) Na het waarnemen volgt het meest kritische ogenblik. De waarneming is gelukt en men verplaatst zich zonder nog aandacht te geven aan de vogels en flup, daar gaan ze. Bijgevolg, vooral attent blijven na de observatie.
- 9) Vertoeven de vogels vrij dicht bij de baan of veldweg, niet te langzaam verder rijden maar met behoorlijke snelheid. Zèer voornaam!

Taigarietgans (*Anser fabalis fabalis*)

Foto: A. Schmitz

10) Zo ze te dicht bij de weg zitten (50 à 100 m.) rechtsomkeer of achteruit. Per fiets of te voet verminderen de mogelijkheden tot goede waarnemingen flink.

Denk erom, ondanks de uitdrukking „domme gans” zijn ganzen niet dom: eens een groep op de vleugels, lukt het niet meer die groep goed in de kijker te krijgen, al stoeien we er een volle dag achteraan.

Wie ganzen op de vleugels wil zien moet het schouwspel beleven van de aankomst van ganzen op de slaapplaats. Een fascinerende vogelparade. In hun gekende V formaties komen ze als golven aangerold en... hun gesnater vult het grijze luchtruim.

Zo eindigt een ganzendag.

Bibliografie

- Everaers J. 1980. De Rietgans op Oost-Flakkee. Watervogels 5: 171-179.
- Ganzenwerkgroep Nederland I.W.R.B. 1979. Resultaten van de ganzentelling in Nederland in het winterhalfjaar 1976-1977. Watervogels 4: 73-91.
- Id. 1980. Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1977-1978. Watervogels 5: 65-93.
- Huyskens G. 1977. De verspreiding van *Anser fabalis fabalis* en *Anser fabalis rossicus* in Europa buiten het broedseizoen. Watervogels 2: 69-75.
- Kear J. 1969. The agricultural importance of wildgoose dropping. Wildfowl Trust 14: 72-77.
- Kuyken E. 1969. Grazing of wild Geese on grasslands at Damme Belgium. Wildfowl 20: 47-54.
- Markgren G. 1963. Migrating and wintering geese in southern Sweden. Ecology and behaviour studies. Acta Vertebrata 2: 297-418.
- Mooij J. 1979. Ganzenschade en ganzenjacht in Nederland en Nordrhein - Westfalen (West-Duitsland). Vogeljaar 27: 21-27.
- Ogilvie M.A. 1978. Wild Geese. Berkhamsted, Poyser.

Philippona J. 1972. Die Blässgans. Neue Brehm Bücherei, Wittenberg Lutherstadt. A. Ziemsen Verlag.

Rutschke E., G. Schiele. 1981. The influence of Geese (Gen. *Anser*) migrating and wintering in the G.D.R. on agricultural and limnological ecosystems. Verhandlungen der Ornithologische Gesellschaft in Bayern, Band 23: 177-190.

Sterbetz J. 1967. Oecological problems of White-fronted Geese passing the winter in Hungary. Aquila 74: 43-49.

Résumé

Un aperçu est donné concernant la richesse de la population des oies sauvages dans la région de la mer du nord. Une liste des différentes espèces y hivernant régulièrement est donnée (7), de même qu'une liste des vagrants (6) qu'on peut y observer annuellement.

La nécessité de supprimer la chasse aux oies dans cette région est analysée. La balance gain/dégat dans l'écosystème de l'agriculture ne joue pas au détriment des oies.

Quelques conseils sont donnés pour pouvoir observer les oies sans les déranger. Il est à conseiller d'aller voir la parade fascinante de l'arrivée des oiseaux au dortoir.

Summary

A review of the richness of wild geese-populations in the North Sea-region is given. The different wintering species (7), as well as the regular passage migrants (6) are mentioned.

The necessity of prohibition of goose-shooting in this region is analysed. The gain/loss-balance in the agricultural ecosystem is not injured by this populations.

Some advices for observation of geese without disturbing these birds are provided. The author recommends to assist the fascinating parade of geese arriving at their dormitory.

G. Huyskens, Hoogeind 65, B-2090 Stabroek.

Brandgezen (*Branta leucopsis*).

Foto: P. Munsterman

Overwinterende ganzen in de kustpolders van NW-Vlaanderen

door Eckhart Kuyken

1. Doelstelling en inleiding.

De harde winter 1978/79 zal bij elkeen het beeld blijven oproepen van grote groepen watervogels, vooral wilde ganzen, die op de meest onverwachte plaatsen opdoken. Vooraleer deze uitzonderlijke aantallen en uitzwerming in voormelde winter te bespreken, leek het ons aangewezen in deze bijdrage het voorkomen in het belangrijkste overwinteringsareaal van ons land samen te vatten. Dit globaal beeld van de traditionele patronen werd opgesteld aan de hand van gegevens over ruim twintig winters. De nadruk wordt hierbij gelegd op de functie van de pleisterplaatsen binnen de polderdriehoek Oostende-Brugge-Knokke, hun betekenis en hun onderlinge relaties. Daarnaast geven we bondig de normale aantalsfluctuaties en trends, zoals ze in hoofdzaak door het gebeuren te Damme bepaald worden.

Een eerste overzicht over onderlinge aantalsverhoudingen van (geschoten) ganzensoorten in de kuststreek vinden we bij Lippens (1951) voor de periode 1928-1950. In vergelijking met deze studie is het voorkomen van de soorten tussen 1960-1980 wel sterk gewijzigd. Dit is vooral het gevolg van de opkomst van de pleisterplaats bij Damme vanaf 1960, gevolgd door een uitzwerming in de reeds genoemde polderdriehoek. Bij deze uitzwerming naar de huidige secundaire pleisterplaatsen hebben de ganzen vaak terreinen opgezocht, waar ze volgens de landbouwbevolking sedert meerdere generaties traditioneel voorkwamen. Over de toenmalige aantallen hebben we evenwel weinig informatie, maar „grote zwermen” bleken ook vroeger niet overal ongewoon te zijn.

2. Bespreking van afzonderlijke pleisterplaatsen.

De gebieden worden gesitueerd op Figuur 1. De soorten die hierbij worden aangehaald zijn in hoofdzaak Kolgans (*Anser albifrons*), Kleine Rietgans (*A. brachyrhynchos*), Rietgans (*A. fabalis rossicus*) en Grauwe Gans (*A. anser*). Alle overige soorten ganzen werden in deze regio eveneens waargenomen, maar eerder sporadisch of in lage aantallen, zodat hun ekologische betekenis relatief gering is.

1. Damme.

In de winter 1957/58 ontdekten we met G. Burggraave een groep ganzen in de polders tussen Brugge en Damme. Spoedig bleek dit een normale, voorheen in ornitologische middens

onbekende pleisterplaats te zijn. In 1960 kon graaf L. Lippens de plaatselijke jachthouders (vnl. de heer van Caillie en de heer de Pierpont) ertoe bewegen de midwinterperiode alle jacht op waterwild in twee (hoofd)gebieden bij Damme stop te zetten. Hierdoor gingen op zeer korte tijd de aantallen, vnl. Kolgans (maximaal 2000), sterk toenemen. Mede-oorzaak was wellicht het vernietigen van de Braakmanpleisterplaats t.b.v. recreatie in dezelfde periode.

In 1966/67 werden voor het eerst rekord-aantallen van bijna 9000 Kolgans en 1090 Kleine Rietgans bereikt. (Voor deze laatste soort worden sedert 1973/74 geregeld meer dan 2000, recent zelfs ruim 3000 eks. genoteerd; zie Fig. 2). Het was toen duidelijk dat dergelijke internationaal belangrijke concentraties méér nodig hadden dan een private en zeer lokale bescherming. Vanaf 1968/69 werd bij M.B. de jacht op ganzen verboden op grondgebied van Damme, Oostkerke en St.-Kruis (zowat 3.000 ha). Sedert 1971/72 werd bij jaarlijks M.B. dit ganzenjachtverbod uitgebreid tot ca. 6250 ha, het poldergebied begrepen tussen Brugge, Moerkerke en Zeebrugge. Daardoor werden ook de destijds belangrijkste secundaire pleisterplaatsen gevrijwaard, hoewel ander waterwild — ook in Damme zelf — officieel nog mocht geschoten worden.

Dit jaarlijks hernieuwd jachtverbod had als voornaamste motief het spreiden van de begrazingsdruk over een grotere zone, waardoor eventuele schade door overbegrazing sterk gereduceerd of vermeden kon worden.

Zoals bekend zijn alle ganzen in België voor dit seizoen 1981/82 bij Ministerieel Besluit beschermd.

De evolutie van de maximale aantallen, evenals de gemiddelde aantalsfluctuaties per winter worden in Fig. 2 en Fig. 3 weergegeven. Deze hebben betrekking op Kolgans en Kleine Rietgans, hoofdzakelijk te Damme. Fig. 2 illustreert vrij duidelijk dat het gebied op relatief korte termijn zijn normale draagkracht had bereikt (voor Damme ca. 2250 ganzen per dag gedurende 110 dagen op ca. 475 ha; Kuyken 1975). De winter 1978/79 zorgde uiteraard voor een sterke piek, die evenwel in het licht van de totale aantallen ganzen in Vlaanderen eerder laag te noemen is.

Het gemiddeld aantalsverloop (dekade-gemiddelden, Fig. 3) is als volgt samen te vatten. In de eerste week van november komen de eerste Kleine Rietgans aan, zowat tien dagen later

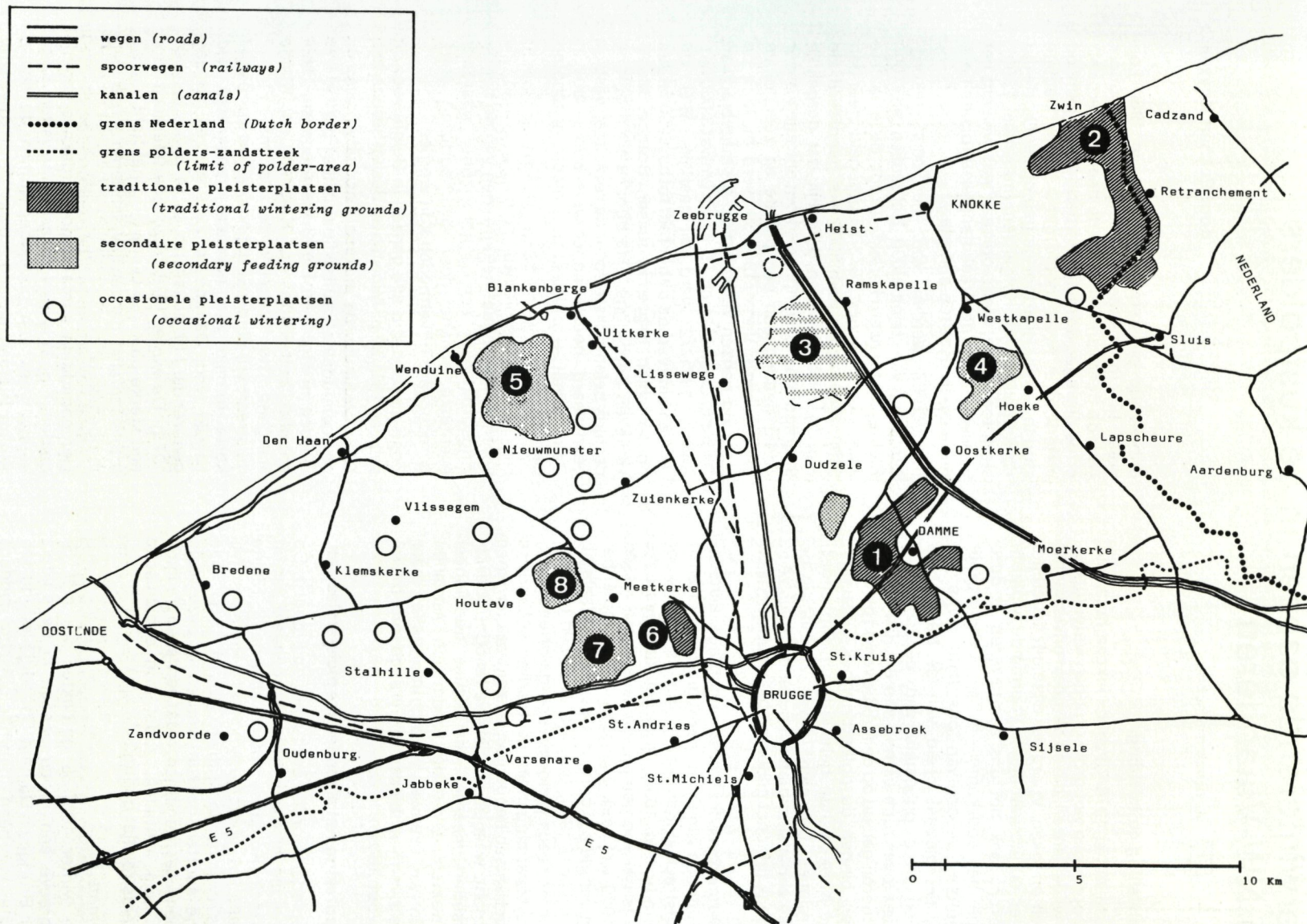

Fig. 1. Overwinteringsgebieden van wilde ganzen in de oostelijke kustpolders; 1959/60 - 1980/81.
(Wintering grounds of wild geese in the Belgian Northsea-polder area (eastern part); 1959/60 - 1980/81).

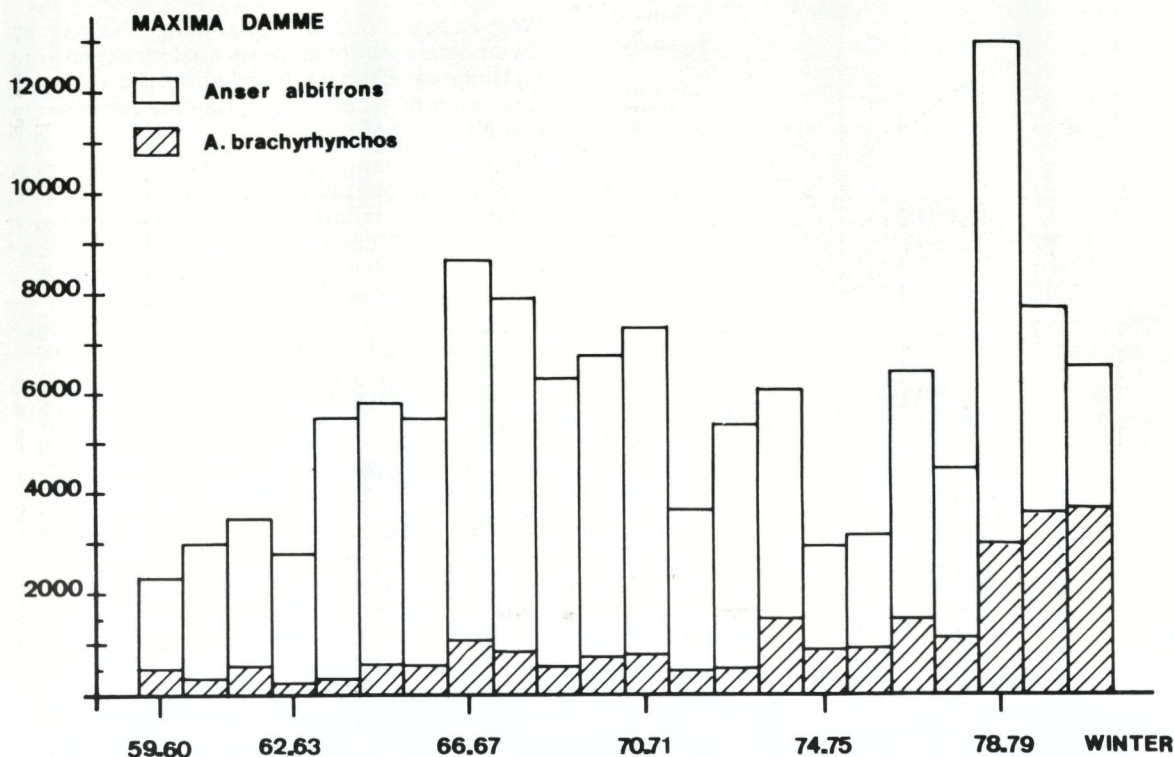

Fig. 2. Evolutie van de maximale aantallen Kolganzen (*Anser albifrons*) en Kleine Rietganzen (*A. brachyrhynchos*) te Damme-Brugge; 1959/60 - 1980/81.

(Evolution of peak numbers of whitefronts (*Anser albifrons*) and pinkfeet (*A. brachyrhynchos*) at Damme-Bruges; 1959/60 - 1980/81.

gevolgd door enkele Kolganzen. Vòòr half december gebeurt normaal de aankomstgolf in Nederland en krijgt ook NW-Vlaanderen grotere aantallen. De eerste soort bereikt haar wintermaximum rond de jaarwisseling, de Kolgans rond half januari. Vooral in deze periode bepalen de wisselende weersfactoren het aantalsbeeld, met vaak herhaalde pendelbewegingen tussen Damme, Zeeland en eventueel Friesland. Rond eind januari zet meestal de lentetrek in; eind februari zijn de meeste ganzen vertrokken. Andere biezonderheden, o.m. over slaaptrek, volgen onder § 3.

2. Het Zwin en de Zwinpolders.

Naast de experimentele populatie van nu zowat 350 sedentaire Grauwe Ganzen, komen ook wilde soortgenoten deze groep vervoegen, zodat ruim 850 eks. kunnen aanwezig zijn (Lippens, 1980). Deze soort trekt vooral in grote aantallen over het Westen van ons land naar Spanje, met pieken in oktober en maart. De residente vogels verblijven in het reservaat zelf, op het oude vliegveld en de plassen in de duinbosjes. Ook de polder achter het Zwin worden permanent bezocht (akkers en graslanden). Uitzwerming van enkele broedparen

naar diverse kreken in de omgeving is vastgesteld.

In de grazige depressie van de vroegere Zwingel tot aan „de Vrede” pleisteren eveneens Kolganzen, tot maximaal 1500 eks., soms vergezeld van enkele Kleine Rietganzen. Sedert het begin van de zeventiger jaren is het belang van de Zwinpolders voor Rietganzen sterk toegenomen, met geregeld 500, uitzonderlijk ruim 1100 eks. Dit is te beschouwen als een verschuiving vanuit concentraties in West-Zeeuws-Vlaanderen (Groede-Nieuwvliet-Oostburg-Yzendijke), waar wisselende akkerbouw de vorming van vaste pleisterplaatsen bemoeilijkt.

Lippens (1972) meent deze toename aan veranderende landbouwgebruiken te moeten toeschrijven. Daar deze o.i. van reeds veel vroeger dateren lijkt een afname van jachtdruk in deze regio een niet te verwaarlozen faktor.

De plassen in het Zwinreservaat zijn tijdelijk belangrijk als slaapplek voor ganzen uit Damme, die na herhaalde verstoringen hier ten dele overnachten, tot ruim 1500 (vooral tweede winterhelft). De Rietganzen uit de Zwinpolders slapen zeer frekwent op de Hoge Platen in de Westerschelde.

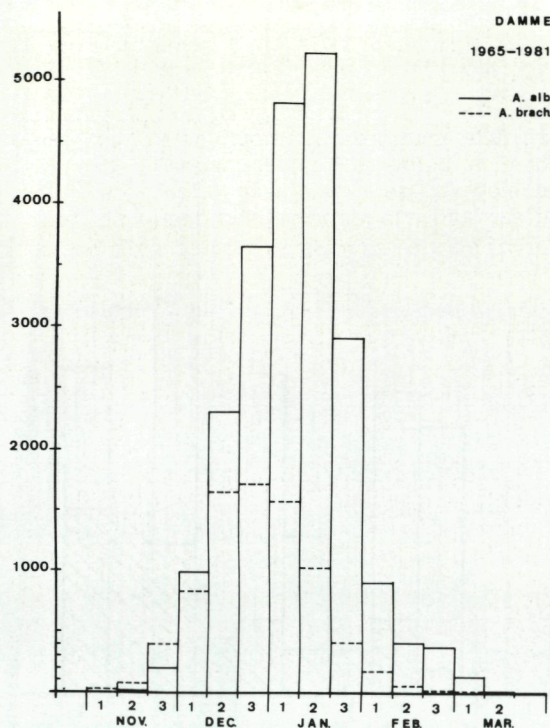

Fig. 3. Aantalsverloop van overwinterende Kolganzen (*A. alb.*) en Kleine Rietganzen (*A. brach.*) te Damme-Brugge; 1965/66 - 1980/81 (afgeronde gemiddelden per dekade).
*(Number fluctuations of wintering whitefronts (*A. alb.*) and pinkfeet (*A. brach.*) at Damme-Bruges; 1965/66 - 1980/81 (rounded-off averages per ten days).*

3. Polders tussen Dudzele-Ramskapelle en Zeebrugge.

Deze zeer uitgestrekte kustpolders, met duidelijk mikoreliëf en relatief weinig verstoring door landbouwactiviteiten en jacht werden sedert 1966 geregeld als uitwijkplaats gebruikt, vooral wanneer te intensieve verstoring in Damme optrad.

Hierdoor konden tijdelijk tot vele honderden Kolganzen en groepen Kleine Rietganzen aanwezig zijn gedurende enkele dagen of weken. Deze soorten prefereren steeds de lage, drassige graslanden. Ze gingen om te overnachten naar Damme of zeer frekwent naar het Zwin. In de laatste twee winters konden wij hier maxima noteren van ruim 3100 Kol- en 1350 Kleine Rietganzen.

Merkwaardig was het weliswaar sporadisch voorkomen van groepen Rietganzen (tot enkele 10-tallen eks.), wat in enkele winters tot een eerder regelmatig pleisteren evolueerde (vaak op akkers). Dit dient gezien als een uitloper van de

West-Zeeuws-Vlaamse populatie, die via de Zwinpolders verder langs de kust afzakt (zie ook bij Uitkerke). Uiterst zelden komen deze groepen (maximaal 60-80 eks.) tot in Damme zelf voor (zie ook 4.).

De uitbouw van Zeebrugge heeft echter deze voorheen unieke poldervlakte totaal ingenomen. Precies in de meest waardevolle delen werden eerst de LNG-opslagplaatsen gebouwd; sedert twee winters zijn gigantische opspuitingswerken aan de gang, met de aanleg van wegen en insteekdokken. De huidige, uitzonderlijke vogelrijkdom van dit nieuwe milieu is — helaas — tijdelijk en kan aldus nooit het verlies van de vroegere kwaliteiten van deze brakke polders compenseren.

4. Polders tussen Oostkerke-Westkapelle en Hoeke.

In de grazige depressies langs de Hoekevaart en de Zwinnevaart werden tijdens enkele winters wisselende concentraties ganzen genoteerd. Dit betrof duidelijk groepen Kolganzen en soms Kleine Rietganzen, die uit Damme afkomstig waren en een tijdelijke traditie voor deze polder ontwikkelden, vnl. in februari. Tegelijk kwamen echter ook enkele tientallen Rietganzen voor, die uit de Zwinpolders afzakten. Het hele gebied wordt regelmatig overvlogen door groepen op slaaptrek uit Damme naar het Zwin of de Westerschelde. Door de uitzonderlijk hoge jachtdruk komt deze zone echter niet als regelmatige ganzenpleisterplaats in aanmerking.

5. Polders tussen Uitkerke, Nieuwmunster en Wenduine.

Dit uitgestrekte poldergebied zou wellicht een ideale ganzenpleisterplaats zijn, wanneer de jacht hier minder intensief of over een meer beperkte oppervlakte zou uitgeoefend worden. Nu is vooral vanaf eind januari van enige permanente overwintering sprake. Enkele totaal boomloze graslandcomplexen (met zeer verspreide hoeven en alleen op de hoogste delen wat akkerpercelen), hebben een aaneengesloten oppervlakte van zowat 350 ha. zonder ontsluitingswegen; het hele gebied is ca. 1700 ha groot. Ook hier, zoals in Damme, ontbreekt open water van enige oppervlakte om als slaapplek en rustgebied voor ganzen in aanmerking te komen. Het Blankenbergers vaartje, noch de kleiputten van Wenduine zijn hiertoe geschikt. Door waterbeheersing worden sedert 1979 steeds grotere weilandpercelen in akkers omgezet. Vooral ook voor de hier opmerkelijke weidevogelconcentraties is deze trend bijzonder nadelig (Van Gompel en Van Hecke, 1981).

Het voorkomen van de ganzen kan aan meerdere factoren te danken zijn: vooreerst is het hele kustgebied een zone van sterke doortrek (vnl. Grauwe Ganzen, maar ook andere Anser-

Kolganzen (*Anser albifrons*)

Foto: E. Kuyken

soorten) wat soms kortstondig verblijf van kleine groepjes veroorzaakt.

Als tweede oorzaak kan het „overlopen” van Damme (in tijden van hoge aantallen én frekwente verstoring) met verschuivingen tot in deze polders gepaard gaan. Deze aantallen wisselen sterk en kunnen groepen van enkele honderden eks. tellen (max. 700 Kolganzen).

De derde achtergrond is de reeds vermelde zuidwestwaartse opschuiving van de rietganzen-populatie uit West-Zeeuws-Vlaanderen via de Zwinpolders tot in deze omgeving. Deze soort komt dan ofwel in geïsoleerde groepen (tot 200 eks. of meer) op akkers voor, ofwel gemengd tussen de Kolganzen in de grasland-depressies (vooral tweede winterhelft). Met de Kolganzen uit Damme bereiken uiteraard ook Kleine Rietganzen dit gebied, hoewel hier in zeer lage aantallen.

6. Poldergebied „Speie”, Brugge-Sint-Pieters.

Sedert het begin van de zeventiger jaren werd dit gebied steeds belangrijker als vaste pleisterplaats van Kol- en Kleine Rietganzen. Aanvankelijk ging het vooral om een uitwijkplaats vanuit Damme, maar vanaf 1973 verbleven er geregeld grote groepen ganzen gedurende meerdere weken, zonder aanwijsbare oorzaken van verstoring e.d. te Damme. Vooral de Kleine Rietgans schijnt dit gebied steeds duidelijker te prefereren. Niet zelden werden hier de totale Belgische aantallen van deze soort aangetroffen, tot meer dan 2500 eks.; dit is zowat 15 % van de Spitsbergse populatie.!

Het lijkt ons verre van uitgesloten dat tussen Kol-

en Kleine Rietgans enige vorm van competitie of concurrentie zou bestaan, waardoor deze laatste een afzonderlijke pleisterplaats ging opbouwen. In Damme zelf zou het verschil van drie weken tussen de maxima van beide soorten in dezelfde richting kunnen wijzen. In Friesland overwintert de Kleine Rietgans eveneens in een regio waar minder Kolganzen pleisteren (zie Lebrecht *et al*, s.d.); wel worden daar gemengde groepen gevormd met Brandganzen (*Branta leucopsis*).

Rietganzen en andere soorten worden hier sporadisch of even weinig genoteerd als in Damme zelf.

Volgens de plaatselijke landbouwers hebben in dit gebied vroeger ook veel ganzen overwinterd, soms „grote groepen”.

De nieuwe traditie van ganzen in het Brugse om ter plaatse op graslanden te overnachten wanneer het gebied voldoende rustig is, blijkt ook voor deze pleisterplaats te gelden, zij het hier een recenter verschijnsel. De jacht wordt hier zeer weidelijk en weinig intensief beoefend. De „10-uur-regeling” voor jacht op ganzen en de bescherming van de Kleine Rietgans zijn hier mede van gunstige invloed geweest.

7. Hoge en Lage Moeren van Meetkerke.

Deze uitgeveende depressie was vòòr de opkomst van Damme een vrij geregelde pleisterplaats voor Kol- en Rietganzen (Lippens, 1951). Toen waren nog jaarlijkse overstromingen de belangrijkste faktor voor de aanwezigheid van grote watervogelconcentraties. Progressief droogpomp voor intensievere landbouw én de

Ganzen te Damme.

Foto: E. Kuyken

bescherming van Damme deden het belang ervan afnemen.

De laatste 10 jaren heeft het uitzwermen vanuit Damme dit gebied opnieuw een functie bezorgd als tijdelijke 'overloop' van vnl. Kolganzen (de Kleine Rietganzen prefereren immers het gebied Speie).

Wel komen hier geregeld grotere groepen Rietganzen voor (enkele tientallen exemplaren), die wellicht vanuit het poldergebied van Uitkerke-Zuilenkerke afkomstig zijn. In hoeverre de huidige ruilverkaveling ten westen van de Eendekooi het voorkomen van ganzen zal beïnvloeden is moeilijk te voorspellen; veel zal afhangen van het behoud van voldoende hoge waterstanden. Als belangrijkste bedreiging blijft het geplande tracé van de A-17 te vermelden, hoewel deze momenteel zou geschrapt zijn.

8. Polders van Houtave-Strooienhaan.

Ook dit grote poldercomplex met uitgesproken mikroreliëf wordt in sommige winters gedurende enkele weken als pleisterplaats gebruikt; jacht maakt hier evenwel bijna steeds een voortijdig einde aan. De aantallen zijn dan ook eerder laag (max. 250 Kolganzen). Wel zien we in toenemende mate uitzwerming van Kleine Rietganzen uit

Speie (honderden) naar dit gebied, waar nu helaas ruilverkavelingswerken aan de gang zijn. Dit zal wellicht ook hier leiden tot inkrimping van de graslandoppervlakte.

9. Verspreide gebieden waar toevallig ganzen voorkomen.

Een groot aantal polders ten westen van de lijn Wenduine-Houtave zijn als potentiële ganzengebieden aan te duiden. Meestal is de verstoring door jacht er te groot, gezien dikwijls de sporadisch aanwezige ganzen onmiddellijk aan jagers worden gesignaleerd.

Het lijkt ons niet uitgesloten dat het laagvliegende luchtverkeer van en naar Middelkerke-Oostende deze polders minder aantrekkelijk maakt. Vooral trage vliegtuigen blijven immers de ganzen in hoge mate verontrusten, zonder dat gewenning schijnt op te treden. Vanaf Vlissegem-Stalhille-Klemskerke is dit verstoringseffect zeer duidelijk. Enkele zeer uitgestrekte akkerland-polders in de omgeving van het Middelhof (Houtave) zijn weinig overzichtelijk en blijken steeds frekwenter door groepen Rietganzen bezocht te worden, afkomstig uit gebied 5. Verwacht mag worden dat in koudere omstandigheden een aantal van de aangeduide polders wel effectief door ganzen zouden benut worden, zoals in 78/79 bleek.

Kleine Rietganzen (*Anser brachyrhynchos*)

Foto: E. Kuyken

3. Discussie.

1. Het voorkomen van overwinterende ganzen in de oostelijke kustpolders is in sterke mate gebonden aan o.m. volgende omgevingsfactoren:

(a) **bodem en reliëf:** pleisterplaatsen voor Kleine Riet- en Kolganzen moeten in hoofdzaak bestaan uit laaggelegen graslanden met een uitgesproken mikroreliëf en talrijke sloten (bij gebrek aan open plassen belangrijk als drinkplaatsen); Rietganzen prefereren duidelijk meer open landschappen en zwaardere kleigronden met akkerland (weiland en mikroreliëf schijnen minder noodzakelijk).

(b) **trekroutes:** gebieden gelegen op trekwegen (kustlijn!) of (vroegere) slaaptrekroutes evolueren gemakkelijker tot secundaire pleisterplaatsen; de vroegere verspreiding heeft een invloed gehad op de „herbevolking” vanuit Damme.

(c) **verstoring:** matige verstoring door landbouwactiviteiten en zelfs door vogelwaarnemers blijkt minder langdurig effect te hebben dan de jacht; herhaald opjagen van groepen ganzen te Damme in de weekends en de Kerstvakantie heeft wél voor gevolg dat het gebied soms zeer vroegtijdig een duidelijke aantalsvermindering vertoont, ten voordele van bv. de Zwinpolders. Fotografen en ornitologen dienen voldoende zelfdiscipline op te brengen om de ganzen nodeloos energieverlies te besparen.

(d) **jacht:** jachtverbod op ganzen is uitzonderlijk belangrijk, maar op zich onvoldoende als maatregel voor het behoud van vaste pleisterplaatsen, zolang andere watervogels, konijnen, hazen e.d. er bejaagd worden. Veel zal afhangen van jachtdruk (frekwentie); is deze voldoende laag, dan kunnen de ganzen ter plaatse blijven overnachten op de graslanden bij gebrek aan open water. Progressief vroegere sluiting van de jacht sedert 1972 en vooral 1975 (eind januari) heeft ongetwijfeld de uitzwerming naar geschikte gebieden gestimuleerd, vandaar ook de lagere maxima in de grafiek (Figuur 2) voor Damme.

2. Dit alles verduidelijkt nogmaals de functie van het hoofdgebied bij Damme, waar een grote opvang in de eerste winterhelft kan leiden tot relatief vroege uitputting van optimaal bereikbare voedselbronnen (zie ook Kuyken 1969, 1975). Een te kortbegaasde grasmat met te sterke keutelbedekking (ook vanwege overnachting ter plaatse!) zal in de eerder beperkte polder rond Damme spoedig tot uitzwerming leiden. Gebeurt dit na eind januari (sluiting waterwildjacht) dan kunnen relatief stabiele secundaire pleisterplaatsen opgebouwd worden, zoals uit vorige beschrijvingen bleek.

Deze aantalsevoluties en uitwisselingen tussen diverse gebieden tonen duidelijk aan dat ganzen in normale omstandigheden een gedrag ontwikkelen waardoor overbegrazing vermeden wordt:

opzoeken van andere voedselgronden zodra de draagkracht van het hoofdgebiet (zie hoger) bereikt is. Verstoringen door vogelwaarnemers en vooral door frekwente jacht verplichten de ganzen steeds dezelfde veilige centrale percelen op te zoeken, waardoor het schade-risico hier sterk verhoogd wordt. Bovendien vergen de vluchten bij verstoring extra-energie, vooral in koude periodes, wat opnieuw een hogere begrazingsdruk veroorzaakt.

3. Ondanks de geringe oppervlakte en de excentrische ligging in het Westeuropese overwinteringsareaal, vervult de regio Brugge-Damme een belangrijke rol in het tijdelijk opvangen van grote aantallen ganzen op een tijdstip dat elders (vnl. Nederland) nog grote verstoringen door jacht optreden. Aldus verblijven hier op piekdagen zowat 5 à 15 % van de Westeuropese Kolganzen en van de Spitsbergse Kleine Rietganzen, concentraties van internationaal belang (Kuyken, 1976). Sedert de jachtsluiting te Damme is het aantal Kolganzen dat in Frankrijk overwinterde (Mont St. Michel, Vendée) teruggevallen van enkele duizenden tot nauwelijks honderden. Alleen in harde winters worden de Franse pleisterplaatsen nog talrijk opgezocht; het is duidelijk dat overdreven jachtdruk de hoofdreden is waarom deze gebieden in ongebruik geraakten.

4. Op regionaal vlak is — naast de reeds geschetste uitzwermingen „herbevolking” vanuit Damme — vooral de ingrijpende gedragswijziging belangrijk, wat leidde tot het wegvallen van slaaptrek naar de Westerschelde (zie ook Suetens, 1964). Alleen bij al te frekwente verstoringen gebeurt het dat de ganzen elders overnachten, hetzij in het Zwinreservaat, hetzij op de Hoge Platen van de Westerschelde. De afstand tot deze laatste slaappleats is voor deze vogels evenwel te groot (30 km) om regelmatig af te leggen. Het lijkt ons niet uitgesloten dat de energie die gespaard wordt door ter plaatse te overnachten mede kan geleid hebben tot een overwinteringspatroon dat gekenmerkt is door vroege wegtrek in de lente (vluggere opstapeling van de nodige reserves). De private bescherming in het gebied door enkele jagers versterkt uiteraard dit effect. Het blijft evenwel merkwaardig dat de ganzen uit Damme geen geregeld of massaal gebruik maken van de overnachtingsplaatsen in het Zwin. Deze liggen immers binnen een „aanvaardbare” afstand, zoals overal elders in Europa kan worden vastgesteld.

5. In het licht van sterke bedreigingen die diverse gebieden zowel hier als in ZW-Nederland kennen (wegenaanleg, industrialisering, ruilverkaveling, recreatie) is het van groot belang de draagkracht van de ons resterende kustpolders voor ganzen te behouden of te verhogen.

Kolganzen (*Anser albifrons*)

Foto: E. Kuyken

Ganzen te Damme.

Foto: E. Kuyken

Dit werd reeds in grote mate gerealiseerd door een progressief jachtwetgevings-beleid. In hoeverre de algemene bescherming van alle ganzen de hier geschetste toestand zal beïnvloeden is nog onzeker; veel hangt immers af van de totale rust in het gebied. In diverse jagerstijdschriften wordt beweerd dat door het jachtverbod op Watersnip, Goudplevier e.d. de waterwildjacht veel van haar aantrekkelijkheid heeft verloren, zodat grote gebieden dreigen verloren te gaan voor watervogels door wegvallen van bewaking, door vuilstorten, massale rekreatie, drooglegging, e.d...

Er bestaan diverse wettelijke middelen om deze bedreigingen af te weren vanuit natuurbehoudsmiddelen, zodat jachtbeperkingen op watervogels ongetwijfeld een positieve invloed kunnen hebben op overwinterende ganzen. Wanneer ook vogelwaarnemers zich de discipline opleggen deze vogels niet te verontrusten, zijn we ervan overtuigd dat door spontane uitzwermingen van grote concentraties de risico's voor landbouwschade uiterst miniem zullen blijven.

Bibliografie

- Kuyken E. 1969. Grazing of wild geese on Grassland at Damme, Belgium. *Wildfowl* 20: 47-54.
 Kuyken E. 1975. Oecologie van overwinterende ganzen te Damme, (W.VI.) in Westeuropes verband. Doctoraats thesis, Rijksuniversiteit Gent.
 Kuyken E. 1976. Betekenis en behoud van waterrijke gebieden, „wetlands”, op nationaal en internationaal

vlak. *Contactblad* 1976 (4) Belgische Natuur- en Vogelreservaten: 3-10.

Lebret T. *et al.*-s.d. Wilde ganzen in Nederland. Thieme, Zutphen, (1976).

Lippens L. 1951. Note concernant les oies sauvages au littoral Belge. *Giervalk-Gerfaut* 41: 81-91.

Lippens L. 1972. Modification des Conditions d'hivernage des oies sauvages dans les polders de Flandre occidentale, autour de la réserve du Zwin (Belgique), et de Flandre Zélandaise (Pays-Bas). *Gerfaut-Giervalk* 62: 195-202.

Lippens L. 1980. De vogels van het Zwin en van Knokke-Heist. Uitg. N.V. Comp. Het Zoute.

Suetens W. 1964. Ganzenpleisterplaatsen ten zuiden van de Westerschelde. *Gerfaut-Giervalk* 54: 397-438.

Van Gompel J., L. van Hecke. 1981. Natuurbehoud in de maritieme polders. *Natuurreervaten (BNVR)* 1981 (3): 50-55.

Summary.

Numbers and distribution of wintering geese in the coastal polder area of NW-Flanders (Belgium).

This contribution deals with the main wintering area of geese in Belgium during the last 20 years. The haunts are situated on a map (Fig. 1); especially nrs. 1, 2 en 6 are the most important traditional wintering grounds. When in 1960 the polder area of Damme became a hunting-free zone (a private initiative), very soon the numbers of *Anser albifrons* and *Anser brachyrhynchos* increased (see Fig. 2) from about 2000 and 500 respectively up to a maximum of almost 9000, resp. 1090 in 1967. In recent winters, *A. brachyrhynchos* even reaches a level of 3000 birds or more. These

concentrations represent 5-15 % of the populations concerned.

Due to this locally high densities and risk for overgrazing, geese started to use secondary feeding grounds in the coastal polders between Ostend, Bruges and Knokke, of which officialy 6250 ha were a shooting-free zone for geese from 1968-1981. Since 1981/82, all geese in our country are protected by Ministerial Decree.

Figure 3 gives an average of fluctuations in numbers for both species between early November and early March. *Anser fabalis* is more restricted to the Zwin-area with irregular maxima of about 500-1000 ind., some groups extending W-wards along the coastal polders (see nrs. 3, 5, 7). *Anser anser* is well known as a migrant to and from Spain, with peak passage in October and March. A resident experimental population of about 350 birds attracts some 500 more during winter.

Factors determining the wintering of geese are climate (only few days with snow cover), geomorphology and

land-use: wet grasslands with a distinct micro-relief for *A. albifrons* and *A. brachyrhynchos*, large fields on clay-soil for *A. fabalis rossicus*. Very important is the hunting pressure: several potential areas are too frequently disturbed by hunting to build up regular winter concentrations of geese. Thanks to the shooting stop at the traditional site near Damme, most geese are able to stay at the feeding grounds even at night, although no open water is present in this area. This behavior saves much energy, because in former years they had to fly about 30-km to nocturnal roosts in the Scheldt-river.

Only frequent disturbances by farmers and visitors force the birds to spend the night at those former roosts or in the Zwin-reserve.

Dr. E. Kuyken, *Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud* (Dir. Prof. Dr. J. Hublé), *Rijksuniversiteit Gent, Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent.*

Taigarietgezen (*Anser fabalis fabalis*).

Foto: P. Munsterman

Erratum

De heer H. Voet vroeg onze aandacht voor een fout in het artikel „**Watervogels in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1980-1981**” van J. Royeaerd, J. Desmet en D. Draulans, dat verscheen

in *Wielewaal* 47: 410-432. Op p. 416, 2de kolom, 1ste regel staat te lezen: „...hoge aantallen **ruide** Bergeenden”, Dit moet zijn: „...hoge aantallen **pleisterende** Bergeenden”.

Een broedkolonie Kramsvogels (*Turdus pilaris*) te Rijkevorsel in 1981

door J. Spannenburg en L. Vleugels

Op 1 mei 1981 vertelde men ons over het eventuele broeden van Kramsvogels (*Turdus pilaris*), „tjakkers” genoemd, in onze streek. Voor zover ons op dat moment bekend, waren er in de omgeving van Hoogstraten nooit broedgevallen gesignaleerd. Wel werd er zowat 7 à 8 jaar geleden, rond half mei, een paartje waargenomen, doch een nest werd toen niet gevonden. Nog dezelfde dag zijn we ter plaatse gaan kijken, waar we niet minder dan 6 nesten vonden, 7 à 8 meter hoog, in de kruinen van dennebomen. Ze waren nogal slordig gebouwd, meestal op een horizontale zijtak, doch sommige min of meer hangend in een takvork zoals dit het geval is bij de Wielewaal (*Oriolus oriolus*). Het kleine bos waarin de kolonie zich bevond is ongeveer een halve hectare groot, en is omgeven door natte, zure beemden. De onderbegroeiing van het bos bestaat voornamelijk uit bramen.

Opvallend was dat de bouwplaats van de nesten een vrij uitzicht bood over de omgeving; ze stonden alle aan de rand van het bos. Ook een Torenvalk (*Falco tinnunculus*) had hier een broedplaats gevonden.

Kronologisch verslag van onze bezoeken aan de kolonie:

22 mei: twee nesten worden gecontroleerd.

1ste nest: 3 eieren en 1 jong van enkele dagen.
2de nest: 6 jongen van verschillende grootte; naar schatting 5 à 6 dagen verschil tussen oudste en kleinste jong.

28 mei: alle nesten worden gecontroleerd. Slechts 4 nesten zijn bezet, dus met zekerheid 4 broedparen.

1ste nest: nog steeds 1 jong en 3 (waarschijnlijk onbevuchte) eieren. Dit jong wordt geringd.

2de nest: hangt ondersteboven en de jongen liggen dood onder de boom. Deze jongen zijn wel veel groter dan op 22 mei.

3de nest: 5 jongen, opnieuw van verschillende grootte. Allen worden geringd.

4de nest: 4 eieren.

5de nest: leeg. Waarschijnlijk een nieuw bouwsel in vervanging van het omgekantelde nest.

Tussen de nesten van de Kramsvogels bevindt zich ook het nest van een Zanglijster (*Turdus philomelos*) met 4 jongen. Dit werd aanvankelijk aan een Kramsvogelpaar toegeschreven.

Kontrolle van het torenvalkennest: slechts 1 ei (waarschijnlijk onbevucht); er waren echter wel jongen (uitwerpselen). Aan de rand van het bos werden borstveren gevonden van een vrouwelijk eksemplaar. Geschoten? Tegen weideafsluiting gevlogen? Geen verdere sporen gevonden.

15 juni: het 4de nest van 28 mei wordt gecontroleerd: 3 jongen en 1 onbevucht ei. Deze jongen worden geringd. Andere nesten worden niet gecontroleerd.

28 juni: bij controle van het op 28 mei nog ledige nest worden nog 2 jongen van verschillende grootte geringd. Hier echter geen eieren. Waarschijnlijk 2de legsel van gekanteld nest van 28 mei.

19 juli: nog een nest met 2 jongen die eveneens geringd worden. Slechts twee volwassen vogels worden gezien.

In totaal waren er 19 jongen, waarvan er echter 6 gestorven zijn. De overige 13 werden geringd en zijn alle uitgevlogen. Bij de laatste bezoeken aan deze kolonie was ons opgevallen dat van zodra de jongen vliegvaardig waren, ze samen met de oudervogels de broedplaats en het gebied verlieten, dit in tegenstelling met de bevindingen van R. Arnhem (1969) bij een kolonie Kramsvogels in de streek van Elsenborn (Oostkantons). Dit snelle verlaten van het broedgebied werd dit jaar in de Turnhoutse Kempen ook vastgesteld door J. Henderickx (1981), bij een kleine Kramsvogelkolonie van drie nesten op de Maat te Mol.

Voor 4 broedparen hadden we een totaal van 23 eieren, waarvan 4 stuks waarschijnlijk onbevucht. Aantal uitgekomen eieren: 19 stuks. Aantal groot gebrachte en uitgevlogen jongen: 13, dus gemiddeld 3,25 per paar.

De vorm van de nesten was te vergelijken met een trechter. Ze werden opvallend slordig afgewerkt en waren niet al te stevig in de bomen bevestigd. Meerdere nesten in één boom werden niet opgemerkt. De onderlinge afstand was steeds meer dan 5 meter.

Wat de vorm en de kleur van de eieren betreft: deze waren te vergelijken met een merelei, echter iets kleiner van formaat, en ook wat puntiger. De kleur was gelijk aan deze van een merelei, maar met een meer glanzende schaal.

Op 6 augustus wordt nog een jong waargenomen te Wortel. Het was niet geringd. Mogelijk hebben er dus elders in de streek nog Kramsvogels gebroed.

Alhoewel in de literatuur gewag wordt gemaakt van twee vroegere broedgevallen van de Kramsvogel in de streek rond Hoogstraten, namelijk in 1935 en in 1960 (Catthoor 1960), konden deze door de Commissie voor de Belgische Avifauna niet worden aanvaard gezien ze onvoldoende gedocumenteerd waren. Een broedgeval in het

land van Herve, eveneens in 1960 (Franckx 1961) werd, om dezelfde reden, evenmin aanvaard.

Van 1950 tot 1967 waren er 5 zomerwaarnemingen van Kramsvogels in België, namelijk in de maanden juni en juli. In 1967 werden door R. Arnheim te Elsenborn in de Hoge Venen de eerste bewezen broedgevallen voor ons land ontdekt (Arnheim 1967). Jonkers (1979) vermeldt dat volgens niet gepubliceerde gegevens reeds in 1958 bij Gellik, op enkele kilometers over de grens bij Maastricht een kleine kolonie zou hebben bestaan. De expansie van de soort in Duitsland naar het westen toe was toen reeds geruime tijd aan de gang. Sinds 1967 heeft het broedareaal zich in ons land progressief verder over de Oostkantons en het Waalse Gewest uitgebreid (De Liedekerke 1976). Zoals blijkt uit een aantal homologatierapporten en ornitologische seizoenoverzichten, verschenen in vorige nummers en jaargangen van dit tijdschrift, heeft de kolonisatie zich de laatste jaren ook in het Vlaamse Gewest doorgezet. In de Turnhoutse Kempen is de Kramsvogel sinds een drietal jaren een regelmatige broedvogel te Mol en te Arendonk (L. Deckx, H. Meeus en J. Henderickx, *in litt.*).

Ook in Nederland heeft de soort, na enkele alleenstaande vroegere broedgevallen, zich in de jaren zeventig als broedvogel verspreid, met het zwaartepunt in het zuidoosten van het land, namelijk in Zuid-Limburg (Jonkers *l.c.*). In Oost-Frankrijk werden in 1953 de eerste 6 nesten ontdekt en sindsdien verspreidde de soort zich ook daar geleidelijk westwaarts (Yeatman 1976). In 1979 had het broedgebied de streek rond Parijs bereikt (Grolleau en Thauvin 1980).

Bibliografie

- Arnheim R. 1967. Première découverte en Belgique d'une colonie de Grives litorne (*Turdus pilaris*). *Aves* 4: 117-122.
- Arnheim R. 1969. Etude de l'expansion de l'aire de nidification de la Grive litorne, *Turdus pilaris*, en Europe occidentale. *Gerfaut-Giervalk* 59: 77-109.
- Catthoor A. 1960. *Turdus pilaris* L. *Gerfaut-Giervalk* 50: 489.
- De Liedekerke R. 1976. L'extension de l'aire de nidification de la Grive litorne (*Turdus pilaris*) en Belgique, de 1967 à 1975. *Aves* 13: 243-256.
- Franckx H. 1961. 19e Kongres Ornithologische Vereniging „De Wielewaal”, Ornithologische avond. *Wielewaal* 27: 163-164.
- Grolleau G., J.-P. Thauvin. 1980. Première nidification de la Grive litorne *Turdus pilaris* L. en Région Parisienne. *L'Oiseau et R.F.O.* 50: 167-169.
- Henderickx J. 1981. Kramsvogel. *Zonnedaauw* 13: 126.
- Jonkers D.A. 1979. Kramsvogel *Turdus pilaris*, in: R.M. Teixeira. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. 's Graveland, Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.
- Yeatman L. 1976. Atlas des oiseaux nicheurs de France de 1970 à 1975. Paris, Société Ornithologique de France.

Résumé

En 1981, une colonie de Grives litorne (*Turdus pilaris*) a été découverte à Rijkvorsel en Campine Turnhoutoise. Depuis quelques années l'espèce colonise progressivement la Région Flamande.

Summary

In 1981 the authors discovered a colony of Fieldfares (*Turdus pilaris*) at Rijkvorsel in the Turnhoutian Campine, Belgium. The last few years the Flemish Region is progressively colonized by this species.

J. Spannenburg, Bosstraat 15, 2320 Hoogstraten.
L. Vleugels, Kleine Pintstraat 4, 2320 Hoogstraten.

Tekening: F. Matthé

De belangrijkste ornitologische waarnemingen in of bij het natuurreservaat „het Zwin” (Knokke) in 1980.

door Léon Lippens, Guido Burggraeve en Robert Trio

1. FUTEN.

Fuut (*Podiceps cristatus*): geregeld voorkomend op zandbanken in zee voor het reservaat: 13/1 16 eks.; 24/2: 15 eks.; 15/7: 3 eks.; 14/12: 30 eks.

Roodhalsfuut (*Podiceps grisegena*): 1 eks. van 26/8 tot 26/10.

Kuifduiker (*Podiceps auritus*): 1 eks van 7/9 tot 19/10.

Geoorde Fuut (*Podiceps nigricollis*): 1 eks van 4/9 tot 24/9.

Dodaars (*Tachybaptus rufficollis*): 11/11: 22 eks.; 13/11: 23 eks.

2. ALKACHTIGEN, PIJLSTORMVOGELS, STORMVOGELS, JAN-VAN-GENTEN en AALSCHOLVERS.

Noordse Pijlstormvogel (*Puffinus puffinus*): 11/9: 2 eks.; 12/9: 9 eks.; 14/9: 29 eks.

Vaal Stormvogeltje (*Oceanodroma leucorhoa*): 2 eks op 14/9.

Kleine Alk (*Ala alle*): 2 stormslachtoffers werden levend binnengebracht op 16/12.

Jan van Gent (*Sula bassana*): een adulte vogel op 11/5; een immatuur eks op 12/9 en 7 eks. op 14/9.

Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*): van 28/11 tot 3/12 4 eks.

3. JAGERS, MEEUWEN en STERNS.

Dit najaar zagen we slechts 26 jagers, waarvan 8 exemplaren als Kleine Jager (*Stercorarius parasiticus*) werden gedetermineerd, namelijk op 31/8, 11 en 14/9.

Broedvogels: dank zij daarop gerichte beheerswerken liep de kokmeeuwenkolonie (*Larus ridibundus*) lichtjes terug; er broedden toch nog 4.850 paren, waarvan 1.150 in het Nederlandse gedeelte van het reservaat; 15 paar Zilvermeeuw (*Larus argentatus*); 2 paar Stormmeeuw (*Larus canus*); 1 paar Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*) bracht één jong

Kleine Burgemeester (*Larus glaucoides*) IJmuiden, januari 1981

Foto: J. de Ridder

Het Zwin

Foto : G. Burggraeve

groot; beheerswerken hadden andermaal een toename van het aantal broedende sterns tot gevolg; er broedden minstens 301 paartjes Visdief (*Sterna hirundo*) en ook nu weer was er een gemengd broedgeval Dougalls Stern (*Sterna dougallii*) x Visdief dat minstens één en wellicht twee jongen groot-bracht.

De eerste Zwartkopmeeuwen werden waargenomen op 9/3; maximaal werden 8 eks. gezien op 28/5; laatste waarneming een juv. eks. op 12/9.

Een immature Grote Burgemeester (*Larus hyperboreus*) werd waargenomen op 25/5.

Een subadulte Kleine Burgemeester (*Larus glaucoides*) op 17/4. Er was belangrijke trek van Drieteenmeeuwen (*Rissa tridactyla*) op 11/9 (134 eks in één uur); op 3/12 (86 eks in 1 uur) en op 4/12 (60 eks in één uur).

Belangrijke trek van Dwergsterns (*Sterna albifrons*) op 15/9: 50 eks. Van 6 tot 12/5 verbleef één paartje Noordse Stern (*Sterna paradisaea*) bij de Visdiefjes in de kolonie; belangrijke najaarstrek noteerden we op 11/9 (139 eks) en op 12/9 (54 eks) Van 11 tot 20/6 verbleven hier 2 Lachsterns (*Gelochelidon nilotica*).

Er was belangrijke terugrek van Zwarte Sterns (*Chlidonias niger*) op 3 en 4 mei (350 eks).

Een adulte Witwangstern (*Chlidonias hybridus*) op 11/9.

4. ZWANEN, GANZEN, EENDEN.

Twee waarnemingen van Wilde Zwanen (*Cygnus cygnus*): 2 eks. op 14/1 en 1 eks op 12/10.

Laatste voorjaarswaarneming van Kleine Zwanen (*Cygnus columbianus*) was op 18/2: 3 eks. Op 29/10 reeds 6 eks; maximaal dit jaar slechts 14 eks. op 18/11.

Zoals gebruikelijk viel het hoogtepunt van de aantallen Rietganzen (*Anser fabalis*) eind januari, februari: 17/2 1.150 eks; laatste voorjaarswaarneming 85 eks. op 2/3.

Het hoogste aantal Kolganzen (*Anser albifrons*) viel op 16/1 520 eks; laatste voorjaarswaarneming 35 eks op 4/3.

Drie waarnemingen van Dwergganzen (*Anser erythropus*): 2/2 2 ad.; 17/2 1 ad. en 3/3 1 ad.

Geregeld worden ook Brandganzen (*Branta leucopsis*) waargenomen. Enkele hoogtepunten: 16/1 40 eks; 29/2 21 eks en 30/11 22 eks.

Jaarlijks overwinteren enkele Rotganzen (*Branta bernicla*). Enkele hoogtepunten: 17/2 8 eks; 8/4 15 eks; 12/10 13 eks.

Vanaf 27/8 werden geregeld 2 Canadese Ganzen (*Branta canadensis*) waargenomen.

Van de steeds zeldzamer wordende Zomertaling (*Anas querquedula*) werden 2 eks. gezien op 21/3, 8 op 9/7 en 21 op 15/7.

We noteerden overzomerend van 2 mannetjes Smient (*Anas penelope*). Het hoogste aantal Pijlstaartenden (*Anas acuta*): 26/10 250 eks Het wordt traditie dat we elk jaar geregeld een Casarca (*Tadorna ferruginea*) waarnemen in het winterhalfjaar.

Twee hoogtepunten bij de Bergeend (*Tadorna tadorna*): 750 eks op 13/1 en 780 eks op 14/12.

Hoogtepunten bij de Brilduiker (*Bucephala clangula*): 4/2 25 eks. en 16/11 14 eks.

Een wijfje Rosse Stekelstaartend (*Oxyura jamaicensis*) op 29/10. Voor het Zwin troffen we in zee maximaal 36 Eidereenden (*Somateria mollissima*) aan op 3/12.

Eén wijfje Grote Zeeëend (*Melanitta fusca*) verbleef hier tot 8/4. Ongeveer 350 Zwarte Zeeëenden (*Melanitta nigra*) overwinterden voor het Zwin; op 14/12 waren er 180 eks.

Een wijfje Middelste Zaagbek (*Mergus serrator*) verbleef hier tot 23/5.

5. STELTLOPERS.

Broedvogels:

Scholekster (*Haematopus ostralegus*) 52 paar.

Kluut (*Recurvirostra avosetta*) 31 paar.

Tureluur (*Tringa totanus*) 38 paar.

Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*) 10 paar.

Blauwe reiger (*Ardea cinerea*) 21 paar.

Kraanvogel (*Grus grus*): de hier sedert 1975 verblijvende wilde Kraanvogel broedde ook dit jaar zonder sukses. Andere waarnemingen: 7/3 45 eks.; 14/4 39 eks.

Een Chileense Flamingo (*Phoenicopterus chilensis*) van 23/2 tot 10/3.

Lepelaar (*Platalea leucorodia*): 1 eks vanaf 5/4, 4 vanaf 5/5, 5 eks. op 14/5; 1 overzomerend onvolwassen vogel; 3 eks van 29/6 tot 31/8; 7 eks op 3/9. Ooievaar (*Ciconia ciconia*): op 3/9 streken hier 8 wilde Ooievaars neer: 3 eks. vertrokken nog dezelfde dag; de overige 5 droegen Nederlandse ringen die met behulp van een telescoop konden afgelezen

Verenigingsberichten De Wielewaal - december

Elke zaterdag van december. **Netevallei.** Knotakties. Voor meer inlichtingen tel. 015/24 45 77 (M. Geens).

- 3 **Gent.** 2de les van de ornitologische lessencyclus „Eenden en Ganzen” door P. van Sanden in het Dienstencentrum van Gentbrugge om 20 u.
- 4 **Mandelstreek.** Bestuurswisseling en film E. Blancke om 8.20 u. in het Vormingsinstituut.
- 4 **Meetjesland.** Avondfeest van onze afdeling in zaal Mimosa, A. Van Ackerstr. 13 (zijstraat Boelaere) te Eeklo - om 20 u. Inschrijving door storting van 500 F vóór 24 november op rekening 001-0997668-02, De Wielewaal Meetjesland, p/a E. Colpaert, B.M. Goethalslaan 6, 9900 Eeklo.
- 4 **Netevallei.** 2de Neteling (iedereen welkom in lokaal voor informatie, vragen, opmerkingen, praatje, drankje) 19.30 u. in 't lokaal te Hallaar (oud-gemeentehuis Hallaar).
- 4 **Scheldeland.** Vergadering werkgroep ornitologie in het parochiehuis „t Veer” Schellebelle.
- 5 **Gent.** WJ: Voormiddagtocht naar de zandwinningsputten rond de Damvallei o.l.v. Frank Maes, Dampoort GB 9 u.
- 5 **Turnhout.** Souper en gezellig samenzijn in feestzaal Teniers Kleiry 30, Merksplas 20 u. Inschrijving vóór 29 november door storting van 350 F. op rekening 000-0404241-42 van W. Dings, Leeuwkerkstraat 2, Oud-Turnhout.
- 6 Gezellig samenzijn voor de Jura-reizigers. Samenkomst om 14 u. in de feestzaal Spiegelhof, Begijnhofstraat 12 te Lier.
- 6 **Antwerpen-Centrum.** Wij bezoeken de Kreekraksluizen en omgeving. Trefpunt: Zandvliet Markt om 10 u. Leiding: L. Vergaelen - tel. 66 96 84. Einde: 17 u.
- 6 **Demer en Dijle.** Open wandeling door Demer- en Dijlevallei. Vertrek: kerk van Werchter om 14.30 u. Leiding: S. en M. Silverans. Einde: 17 u.
- 6 **Mortsel.** Observaties wintergasten op het Groot Buitenschoor te Zandvliet en aan de Kreekraksluizen. Vertrek met eigen wagens aan het station van Mortsel om 8.30 u. Leiding: R. Deman.
- 6 **Netevallei.** Rondwandeling Schriek-pad, 8 km. Vertrek: Schriek kerk om 14 u. Leiding: natuurgids. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: vertrekplaats 17 u.
- 6 **Schelde en Leie.** Sinterklaasactiviteit voor alle piepers der afdeling. Meer gegevens in piepkrant. Leiding: V. Lootens en piepleiding.
- 6 **Schelde en Leie.** „Bossen in de winter”. Natuurwandeling in het bos Ter Rijst met aandacht voor de knoppen en winterse kenmerken der bomen. Vertrek: kerk Schorisse om 14 u. Leiding: J. Papignies. Mee te brengen: laarzen, loupe, bomen-gidsen, knoppentabellen. Einde: 17 u.
- 6 **Scheldeland.** Namiddagtocht naar de Paulina polder in Zeeuws Vlaanderen. Vertrek: markt Wetteren om 13.15 u.
- 6 **Westkust.** IJzermonding Nieuwpoort. Vertrek: Nieuwpoort-Albertmonument 14 u. Leiding: E.H. Demarey. Mee te brengen: laarzen en kijker.
- 9 **Denderland.** Dia-projectie „Kreta een orchideeëndroom”. Eiland van zon, oude beschavingen maar vooral van planten, vogels, insecten en orchideeën, in 't Apostelen, Albrechtlaan te Aalst om 20 u. Door P. Smekens, kenner bij uitstek van mediterrane flora. Einde: 22 u.
- 11 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkampen.** Dia- en filmavond door Fr. Broos. 1) Herkennen van ongelukken bij vogels (dia's). 2) het vogelhospital (film) om 20 u. De Lusthof achter De Toverfluit.
- 11 **Midden-Limburg.** Dia-avond: de Aostavallei in Noord-Italië. Middelbare School Sint Jan Berchmans, Kleine Hemmenweg 4 te Zonhoven om 20 u. Leiding: S. Bloemen en J. van Bockrijck.
- 11 **'s Heerenbosch.** Promotieavond met dia's in de Tuinbouwschool Peisegem-Merchtem om 20 u.
- 12 **Brugge.** Ganzentocht in Damme. Verzamelen om 13.30 u. op de markt in Damme. Leiding: G. Orbie en M. Pottier. Mee te brengen: laarzen, kijker, vogelgids. Einde: 16.30 u.
- 12 **Denderland.** Timmeren van nestkastjes. Iedereen wordt vriendelijk uitgenodigd om een handje toe te steken. Planken zijn vooraf gezaagd. Hamer meebrengen. Kontakt opnemen met Paul van den Bremt, Leo De Bethunelaan 115, 9300 Aalst - tel. 053/21.36.86. Aanvang 14 u., einde omstreeks 16 u.
- 12 **Gent.** Derde winteravond. H. Lehaen stelt ons zijn diamontage voor over Rwanda om 20 u. in Securex, Verenigde Natieslaan 1, Gent.
- 12 **Hageland-Zuiderkempem.** Dia-avond door A. Wauters en M. Guisson in de Abdij Averbode - 20 u.
- 12 en 13 **Denderland.** Internationale telling van watervogels. Zelfde telgebieden als in november en zelfde tellers. Al wie aan deze tellingen wil deelnemen stelt zich tijdig in verbinding met de verantwoordelijke teller (zie november).
- 12 **Klein-Brabant.** W. Suetens met film: „De grote valken van de Middellandse Zee” en diareeks over de Grijze Wouw in Spanje. 20 u. Consciencezaal kerk Wintam.
- 12 **Lier.** Bezoek aan de A.W.W.-bekkens. Interessante trekkers! Vertrek: 8.30 u. aan de Zimmertoren. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 12 u. Zimmertoren.
- 12 **Scheldeland.** Winteravond: diamontage „Avifauna van Zevergem en omgeving” door H. de Bruyker in de refter van de gemeenteschool om 20 u.
- 13 **Bree.** WA en WJ-uitstap Sint-Maartensheide. Vertrek: 8.30 u. gemeentehuis Bree - 8.40 u. parking gemeentebos Beek, Mariahofstraat. Leiding: R. Moors en J. Peeters. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 13 **Brugge.** Werkgroep ornitologie: waterwildtelling op de putten van Roksem en Vlissegem. Om 9 u. aan de put (8.45 u. aan de kerk van St. Andries) Leiding: M. Pottier. Einde: 12 u.
- 13 **Demer en Dijle.** Werkgroep botanie. Vertrek: kerk van Keerbergen om 8 u. Leiding: F. de Preter. Einde: 11.30 u.
- 13 **Herentals.** Voormiddaguitstap omgeving 3de sas en Nete te Grobbendonk. Vertrek: 8.30 u. Lindekens (Bouwel). Leiding: P. Thielemans. Einde: 12 u.
- 13 **Krekenland.** Halve daguitstap naar Blokkersdijk. Vertrek: markt te Assenede om 7 u. Leiding: L. Bekaert. Mee te brengen: verrekijker - laarzen. Einde: 12 u.
- 13 **Land van Waas-Noord.** Wandeltocht: „Het Molsbroek”. Vertrek: 13.30 u. aan de kerk van Sint-Pauwels of 14.00 u. aan het infopaviljoentje van het Molsbroek. Einde: 17.30 u.
- 13 **Mechelen.** Initiatietocht Blokkersdijk. Vertrek: station NMBS Mechelen om 8 u. Leiding: L. Benoy. Einde: 12 u.
- 13 **Mortsel.** Autocartocht naar het Veerse Meer. We vertrekken aan het station van Mortsel om 7.30 u. Leiding: C. Tijtgat.
- 13 **Schelde en Leie.** Watervogeltelling in het hele afdelingsgebied. Geïnteresseerden nemen kontakt op met J. Royeaard of J. Vanheeuverswyn. Alle tellers op post! Mee te brengen: verrekijker, teleskoop.
- 13 **Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling te Nokere. Vertrek: kerk Nokere om 14 u. stipt. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, warme kledij. Einde: 17 u.
- 13 **St-Truiden-Borgloon.** Winterwandeling. Vertrek: Prov. domein „t Vinsce”, Osseweg-Zoutleeuw om

- 14 u. Samenkomst aan de ingang. Leiding: W. Petitjean. Einde: zelfde plaats als vertrek 17 u.
- 14 **Demer en Dijle.** Werkgroep botanie, ten huize van F. de Preter, Haachtsebaan 96, Keerbergen om 19.30 u. Thema: Waar, hoe, wanneer onze werkgroep uitstapten. Alle geïnteresseerden zijn welkom!
- 17 **Gent.** 3de les van de ornitologische lessencyclus meeuwen door P. van Sanden. In het Dienstencentrum van Gentbrugge om 20 u.
- 18 **Krekenland.** Dia-avond over Turkije door Y. Lammens en L. Bekaert. Om 20 u. in het Landbouwershuis, markt te Assenede.
- 18 **Netevallei.** Dia-avond door E. Verstraelen. Onderwerp: natuur en landschappen in de streek. Diareeks met klank en overvloeiing. Om 20 u. in 't lokaal te Hallaar (oud-gemeentehuis).
- 18 **Noorderkempem.** Voordrachtavond door R. Hermans „Argonne en Dijlevallei” in de zaal Zoeten Inval - Kalmthout 20 u.
- 19 **Antwerpen-Centrum.** Eerste winteravond. Diareeks over vleermuizen. Een bedreigde en te weinig gekende diergroep in onze moderne samenleving, in de Keurvels zaal in de Zoo te Antwerpen om 20 u., door R. Jooris.
- 19 **Brugge.** VWG-activiteit: avondtrektelling in 't Zwin. Vertrek: om 14 u. aan de ingang van het reservaat. Leiding: G. Orbie. Einde: 17.30 u.
- 19 **Gent.** De werkgroep ornitologie gaat naar Schouwen Duiveland. Bijeenkomst om 6.30 u. aan de Dampoort of om 7.30 u. aan de overzet Kruiningen-Perkpolder.
- 19 **tot zondag 23 Gent.** W.J. Groot kerstkamp in de vogelparadijzen van Flevoland met trein en fiets. Inlichtingen en inschrijvingen voor 25/11 bij Gerald Brodtelez, 091/22 71 85.
- 19 **Land van Waas-Zuid.** Dia-voorstelling over paddestoelen. Een aantal gedroogde exemplaren zullen worden tentoongesteld. Om 20 u. in de konferentie-zaal van de Stedelijke Openbare Bibliotheek, Hendrik Heymanplein 1, Sint-Niklaas (dit is een zijstraat van de Grote Markt). Leiding: Br. J. de Ruyver.
- 19 **Mechelen.** Voordracht „Vogels van Sri-Lanka” om 20 u. in de zaal Gen. Bankmaatschappij, van Benedenlaan 32, Mechelen.
- 19 **Mortsel.** Dia-avond over „Ons Krijtland” in het Agfa-Gevaert auditorium te Mortsel om 20 u. Leiding: H. van Looken.
- 19 **Schelde en Leie.** Tweede winteravond te Huise „Lente, feest in de natuur” in het oud-gemeentehuis aan de kerk te Huise om 19.45 u. stipt. Leiding: N. De Meester. Einde: 22.30 u.
- 19 **Westkust.** „En waar de sterre bleef stille staan” (sterretocht), „Wintergeluiden”. Vertrek: kerk Wulpen 19.30 u. Leiding: Dr. Dumoulin en R. Debruyne.
- 20 **Bree.** Beheerswerken Stamprooierbroek. Vertrek: 8.15 u. gemeentehuis Bree, 8.30 u. parking staatsbos Molenbeersel. Leiding: WA-Bestuur. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 20 **Lier.** Uitstap met privé-wagens naar de Kreekraksluizen. Vertrek: 8.30 u. station Lier. Leiding: G. de Bièvre (aangevraagd). Mee te brengen: kijker. Einde: 17 u. Lier.
- 20 **Mandelstreek.** Daguitstap naar polders ten NO van Brugge. Vertrek: 9 u. Polenplein - eigen wagens. Einde: 18.30 u.
- 20 **Meetjesland.** Braakman en Westerscheldetocht. Afspraak om 8 u. op de markt te Eeklo. Leiding: L. Bekaert en M. Boone. Piknik meebrengen, laarzen noodzakelijk.
- 20 **Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in OCMW-wandelbos „Averegten” te Hallaar. Vertrek: om 10 u. op de grote parking. Leiding: natuurgids. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: vertrekplaats 12 u.
- 20 **Noorderkempem.** Daguitstap Noord- en Zuid Beveland. Vertrek: Essen-kerk 8 u. Leiding: F. Broos, tel. 67 43 52 - 67 33 83 - 67 29 62. Einde: Essen 18 u.
- Kerstvakantie. 's Heerenbosch.** Beheerswerken in reservaat te Vlassenbroek. Voor afspraak: F. van de Voorde - tel. 052/33 31 09.
- 20 **Turnhout.** Uitstap naar Liereman en Korhaan. E.H. Fr. Segerstocht. Vertrek: kerk Oud-Turnhout 10.30 u. Leiding: W. Paulussen en G. Luyts. Mee te brengen: knapzak en laarzen.
- 22 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** Dia-voorstelling werkgroep botanie om 19.30 u. restaurant De Heidebloem kelderzaaltje, Handelslei, St. Antonius. Leiding: T. Arts.
- 26 **Demer en Dijle.** Wielewaal-Jongeren-kontakt-uitstap. Er wordt getracht een jongeren-werking aan gang te brengen die zelf haar activiteiten zal uitstippelen. Vertrek: kerk van St. Adriaan aan de Rijnmenamsesteenweg Haacht om 14 u. Leiding: (voorlopig) W. Bastiaens. Mee te brengen: je vrienden!
- 26 **Gent.** Naar de slaapplekken van de kraaien te Snellegem o.l.v. M. Pottier. Bijeenkomst om 14 u. op het Sint Pietersplein of om 15 u. aan de kerk van Snellegem. Private wagens. Terug thuis om 19.30 u.
- 26 **tot 29 Gent.** W.J.-Kongres te Mol. Met trein (en fiets). Inlichtingen: zie Wiltje en ook bij R. Van Rompaey - 091/82 42 63.
- 26 **Maasland.** Tocht naar de grintgaten van Nederlands Limburg en omgeving Roermond. Vertrek: Nederlandse zijde van de Maasbrug te Maaseik om 8.30 u. - parking. Leiding: leden van de plaatselijke werkgroep ornitologie. Mee te brengen: laarzen, vogelgids en verrekijker. Einde: 12.30 u. parking.
- 27 **Demer en Dijle.** Werkgroep ornitologie. Vertrek: kerk van Keerbergen om 8 u. Leiding: J. Sels 016/60.29.93.
- 27 **Denderland.** Winterse middagwandeling in een dromerig Berlare Broek. Dit gebied is nu vooral interessant voor eenden en overwinterende roofvogels. Vertrek: kerk van Berlare om 14 u. Leiding: P. D'Haeseleer. Mee te brengen: laarzen, warme kledij, kijker en goed humeur.
- 27 **Netevallei.** Berg- en Netewandeling. Vertrek: kerk Heist o/d Berg om 14 u. Wandeling via binnenwegeltjes naar Lodijk en terug. Leiding: C. Segaert. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: vertrekplaats 17 u.
- 27 **Schelde en Leie.** Jaarlijkse dagtocht voor studie van de watervogels naar de Braakman. Vertrek: Oudenaarde (stadhuis) markt 6.30 u., Kruishoutem (kerk) 6.45 u., Petegem-Deinze (kerk op baan Gent-Kortrijk) 7 u. Leiding: D. Packet en WVO-leden. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, teleskoop, knapzak (eten en drank), warme kledij. Terug 17 u.
- 31 **Demer en Dijle.** Hoge Venen wandeling. Een rustig eindejaarsafscheid doorheen de ongerepte natuur van de Hoge Venen. Vertrek: Covee - Kampenhout-Sas om 7.30 u. Eigen wagens. Leiding: W. Bastiaens. Mee te brengen: piknik, warme en waterdichte kleding. Terug thuis: 20 u.

JANUARI 1982

- 3 **Netevallei.** Bewegwijzerde wandeling „De Veurden” + 10 km. Vertrek: om 14 u. op de parkeerplaats Haverendries achter de oude kerk te Westmeerbeek. Leiding: natuurgids. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 17 u. vertrekplaats.
- 3 **Schelde en Leie.** Nieuwjaarstocht door het mooie Nokere. Vertrek: kerk Nokere 14 u. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, gidsen. Terug om 17 u.
- 8 **Netevallei.** 3de Neteling (openstelling van 't lokaal, informatie, lezen, vragen, praatje, drankje). 19.30 u. in 't lokaal (oud-gemeentehuis te Hallaar).
- 9 **Turnhout.** Dia-avond over een reis door Lapland door J. en G. Elsermans in het Wielewaalhuis 20 u.

ADRESWIJZIGINGEN:

Sekretariaat Wielewaal afd. „de Mandelstreke”
P.a. J. Jacques
Wijnendalestraat, 188
8800 Roeselare
Tel. 051/20.44.89

Land van Waas-Zuid

E. Thoen
Dennenlaan 6
2720 Burcht
Tel. (031) 52.93.64

POSTER BESCHERMENDE DIEREN

Het Vlaamse Gewest heeft na de talrijke recente beschermingsmaatregelen voor dieren in de vrije natuur een zeer vooruitstrevende wetgeving bekomen. Nochtans is uit onderzoek gebleken dat dergelijke bescherming pas na 5 tot 7 jaar algemeen bekend wordt.

Om dit bewustwordingsproces te versnellen heeft het Coördinatie Comité voor de Bescherming van Vogels (CCBV) een poster met informatieblad uitgegeven. Hiermee wordt tijdens het najaar 1981 een ruime propaganda-actie gevoerd met als doel de recente beschermingsbesluiten bekend te maken en het respect voor de natuur in het algemeen te stimuleren.

Ruime verspreiding van de poster is dus hoofdzaak. Daarom wordt binnenkort, dank zij de medewerking van de ministeries van het Vlaamse Gewest en van Nationale Opvoeding, een presentekemplaar gezonden aan alle scholen en gemeentebesturen in het Vlaamse Gewest. Ook zal de poster 2 maanden in alle postkantoren hangen. Bij bestelling van minimum 20 exemplaren worden de posters (+ informatiebladen gratis) verzonden tegen vergoeding van de onkosten: 20 F 't stuk. De posters worden omgevouwen en in koker verzonden. Voor deze groepsbestellingen rekent het CCBV vooral op de scholen. Bij kleinere bestellingen is de prijs vastgesteld op 50 F 't stuk. Dit laatste om de onkosten enigszins te dekken. Maar het moet voor iedereen wel duidelijk zijn dat het CCBV met deze poster-actie een zuivere natuureducatieve en geen winstgevendende bedoeling heeft. Bestellingen richten aan het CCBV, Durentijdslei 14, 2130 Brasschaat.

HET BOS IN DE KLAS

„Het bos in de klas” is het laatste nieuwe geesteskind van de Vlaamse Bosbouwvereniging.

Deze uitgave, die tot doel heeft het bos meer aan bod te doen komen in het secundair onderwijs, is opgevat als een volledig uitgewerkt lessenspakket ten dienste van de leraars (50 lessen, 2 boeken).

In dit lessenspakket wordt getracht alle aspecten van het bos en het menselijk bosgebruik te behandelen. Zowel zuiver biologische als meer praktisch gerichte onderwerpen komen aan bod en het is niet overdreven te zeggen dat de enorme massa (verwerkte) informatie ook de leraars (en andere volwassenen) veel nieuwe inzichten zal bijbrengen.

De lessen werden onderverdeeld in een aantal deelgroepen. Deze indeling is echter niet bindend en wil enkel een leidraad zijn bij een keuze. Het is immers niet de bedoeling al deze lessen de leerlingen „in de maag te splitsen”. Zij zijn dusdanig gekozen dat de leraar de mogelijkheid heeft ze met de nodige soepelheid te selecteren en aan te passen aan zijn eigen programma. In die optiek heeft men ook bewust

vermeden de lessen uit te werken voor één niveau.

De Vlaamse Bosbouwvereniging verspreidt „Het bos in de klas” voor 100 F voor de 2 delen (437 blz.), verzendkosten inbegrepen. Op verzoek wordt ook een handleiding voor het organiseren van een geïntegreerde werkweek met het bos meegezonden. Om administratieve redenen gebeurt de toezending enkel na voorafgaande storting van 100 F op PCR. 000-1027867-55 van de Vlaamse Bosbouwvereniging, Gontrode.

Persmededeling van de Vlaamse Bosbouwvereniging.

BERICHT VAN DE REDAKTIE

De inhoudstafel en de index van jaargang 47 (1981) van De Wielewaal zullen verschijnen in de middenbladzijden van één van de eerste nummers van 1982.

BESTUURSKONTAKTEN

AANKOOP IN DE TIKKEBROEKEN

Op 30 oktober j.l. kocht De Wielewaal van de familie Schellekens te Schoonbroek een perceel in De Tikkebroeken, groot 69 a. 51 ca. en met kadastraal nummer 24 a. Het perceel is gelegen tussen stukken, die reeds eigendom zijn van De Wielewaal, in de buurt van het „Krom Wieltje”, de rechthoekige bocht in de Rode Loop.

EGYPTE-REIS, PAASVAKANTIE 1982.

Op 20 november waren er 35 deelnemers. Nog enkele plaatsen beschikbaar. Geïnteresseerden moeten dadelijk inschrijven. Zie oktobernummer.

Definitief Bestuur Afd. Middenkust.

Voorzitter: Dhr. MILH J., Amsterdamstraat 12, 8400 Oostende.

Penningmeester en Sekretariaat: Mevr. HEDDEBAUW G., Gistelsteenweg 367, 8400 Oostende.

Public Relations: Dhr. CRAEY A., Langestraat 82, 8400 Oostende.

Bestuursleden:

Dhr. LINGIER P., Dorpstraat 128, 8401 Bredene (Coördinator waterwildtelling Middenkust).

Mevr. VERSTAPPEN D., Amsterdamstraat 12, 8400 Oostende.

Dhr. BOUDOLF L., Aartshertoginnenstraat 5, 8400 Oostende.

(Coördinator V.W.G.)

Dhr. ALLEIN S., Prins Roselaan 115, 8400 Oostende.

In de afdeling werd eveneens een werkgroep voor ornitologie opgericht.

OPENSTELLING „NATUURRESERVAAT DE GOREN”

Zaterdag 29 september omstreeks 14.30 u. verzamelden er zich een 40 personen aan de Bruggeneindse molen. Onder hen eerste schepen mevr. Verbist-Vandewijn-gaerden en schepen Verschuren alsook gemeenteraadslid Mariën; het centrale Wielewaalbestuur was vertegenwoordigd door de heren Franckx en Van Spaendonck; ook de plaatselijke pers was aanwezig. Verder waren er mensen van de plaatselijke afdeling Netevallei en sympatisanten. Onder een stralende zon begaf de groep zich naar het reservaat (in spe). Mevrouw Verbist hield een korte toespraak, waarin ze wist te vertellen dat ten tijde van Graaf Ferraris (1775) het gebied deel uitmaakte van de uitgestrekte 'Goorheyde', die voor het grootste deel uit droge heide bestond, maar plaatselijk enkele moerassige stukken omvatte. Later werd een deel van de heide beplant met

dennen en hakhout, terwijl ander stukken als landbouwgrond werden ontgonnen. In 1916 werd bij de gemeente Heist-op-den-Berg een aanvraag ingediend om het natte terrein te ontwateren, wat later dan ook gebeurd is. Verder benadrukte de spreekster de wil, in de mate van het mogelijke, om samen te werken met de 'Netevallei', wat symbolisch werd uitgedrukt door het overhandigen van een mooie afbeelding van de Bruggeneindse 'Kaasstromolen' aan de afdelingsvoorzitter Marc Geens. Hij dankte mevrouw Verbist hartelijk, en trachtte de beloofde samenwerking direct in daden om te zetten door een bord 'Wielewaal-Natuurreservaat' te laten ophangen door mevrouw Verbist. Om symbolisch deze samenwerking te benadrukken werd de heer Franckx gevraagd een tweede bord op te hangen.

Daarna werd de hele groep door het reservaat rondgeleid. Dit bestaat uit 2 percelen, samen zowat 2 ha, en een aantal niet meer gebruikte toegangswegen, wat het geheel op $\pm$ 3 ha brengt. Tijdens de rondleiding werd vooral gewezen op het gebruik van de vroegere heide binnen het landbouwsysteem. Ook werd de recente poging om het terrein om te zetten tot landbouwland aangehaald, wat deels resulteerde in het massaal terugkeren van een aantal beschermde planten zoals Ronde en Kleine Zonnedauw. Ook lag er vroeger in het terrein een veenplas, en de Netevallei koestert de ambitie om deze plas terug aan te leggen, maar of het veen mee zal willen... Er groeien echter nog enkele veenmossoorten op het terrein.

Het tweede perceel is iets droger dan het vorige en hier groeit dan ook Klokjesgentiaan tussen de Dopheide en Kruipwilg, vermoedelijk door de geringere verstoring van het terrein. Langs de greppels en (nieuwe) houtwallen groeit er plaatselijk Koningsvaren. In het Reservaat staan 150 exemplaren en nog eens zoveel langs de toegangspaden. De vogelbevolking hield zich erg rustig, hoewel mensen van de plaatselijke werkgroep voor ornitologie verzekerden dat de meeste zomergasten er konden waargenomen worden, waarbij ze ook nog kwijtwilden dat er een Ransuil in het reservaat had gebroed en een Kleine Bonte Specht en een Torenvalk nabij het Reservaat. Verder kan men er ook nog regelmatig Levendbarende Hagedissen waarnemen.

Na een korte schets van de beheerswerken, die vooral kappen, maaien en plaggen omvatten en welke reeds mooie resultaten opleverden, ontbrak volgens Marc Geens alleen nog het geleverde zweet en het aantal blaren om het werk naar waarde te schatten.

Na deze boeiende namiddag werden de aanwezigen uitgenodigd op een sobere receptie, waarbij ze tevens het nieuwe clublokaal, in het oud-gemeentehuis van Hallaar, konden bewonderen.

Marc Geens

BESTUURSKONTAKTEN

Voornaamste punten uit het verslag van de vergadering van de Raad van Beheer, gehouden te Turnhout op 24 oktober 1981.

- Van ons reservaat „Vlassenbroekse Polder” werd een deel onteigend om de Scheldedijk te verhogen. Het vrijgekomen geld zal besteed worden om eventueel stukken aan te kopen in de buurt van deze percelen.
 - Voor het gebruik van de maaibalk, die wij van de stichting Leefmilieu gekregen hebben, werden nieuwe kontrakten opgesteld. De afdelingen zullen hem gratis kunnen gebruiken mits 3000 F waarborg te storten.
- Aan andere verenigingen wordt daarenboven nog een huurprijs van 300 F per dag gevraagd. Het gewoon onderhoud van de maaibalk is voor rekening van De Wielewaal.

- De stafmedewerker, Johan Bloemen, stelde een B.T.K.-project op om voor de duur van een jaar 1 museumbediende en 2 kantoorbedienden te bekomen.
- Afdeling Bree wil het kongres '82 inrichten. Het bestuur denkt aan een thema in de zin van „bezig zijn met de natuur heeft een sociale functie”.
- Afdeling Lier ontving 10 000 F subsidie vanwege het Ministerie van het Vlaamse gewest. Ook andere afdelingen kunnen hiervan genieten.
- De Raad van Beheer verklaart zich niet bevoegd een standpunt in te nemen in verband met het beheer van het Broek te Blaasveld.
- Een perceel van 70 a. werd gekocht in de Tikkebroeken.
- De Raad van Beheer verklaarde zich akkoord met een poging tot meer samenwerking van de 3 Vlaamse jeugdbonden voor natuurstudie.
- Op voorstel van NWG Ornitologie wordt een vogelfotowedstrijd ingericht.
- De centrale liet kaartjes drukken om ze te sturen naar de leden die niet herabonneren.
- Voor het museum zijn kasten in de maak. Tegen de heropening zal een edukatieve rondleiding gedrukt worden.
- In verband met het vijftig jarig bestaan van De Wielewaal worden van de afdelingen voorstellen verwacht voor een grote viering van dit jubileum. Deze kunnen naar voren gebracht worden tijdens de Raad van Deelgenoten in maart '82. Afdeling Morsel bood zich reeds aan voor de praktische inrichting.

H. Franckx

Uitgaven van het Bestuur voor Waters en Bossen.

De rijk geïllustreerde uitgave „Beschermende Planten en Dieren in Vlaanderen” is als hulp bij het herkennen van onze bedreigde plant- en diersoorten een goed bewustmakingsmiddel om de schrikwekkende verarming van onze flora en fauna gedurende de afgelopen eeuw eindelijk een halt toe te roepen.

Prachtige foto's en tekeningen, Nederlandse en Latijnse namen, evenals de nodige nuttige informatie (wetten inkluis) dragen hun steentje bij tot een respectvolle natuurbeleving.

„Het Bos in de vier seizoenen” beschrijft op een summiere wijze het leven van dieren en planten in loof- en naaldbossen gedurende de verschillende seizoenen. Door middel van deze uitgave ontdekken vooral kinderen van 8 tot 14 jaar vele nieuwe facetten van het bos.

In de reeks dokumentatiefolders (opvouwbaar en gemakkelijk mee te nemen op wandelingen) kunnen we nu kennis maken met: het domein Rijckvelde te Sijsele; het bosgebied Inslag te Brasschaat en Liedekerkebos.

Te bekomen bij het Bestuur van Waters en Bossen, Steenweg op Elsene 29-31 te 1050 Brussel.

Belgische Natuur- en Vogelreservaten

Deze vereniging wijdde haar 30ste werkjaar aan 'Waterbeheer en Natuurbehoud'. Het tastbaar resultaat van acties, onderzoek en beleid hieromtrent is het kolloquiumboek: „Beeksanering en waterbeheer in relatie tot natuurbehoud en landschapsbescherming”. Een degelijk boek dat kan bekomen worden bij de BNVR, regionale werking Vlaanderen, Vautierstraat 31 1040 Brussel.

Stort 200 F + 12 F portkosten op rekenignummer 068-0847200-29 met vermelding 'Kolloquiumboek'.

Overgenomen uit Milieurama nr. 10.

worden : 4 eks betroffen de jongen van een nest in Schoonrewoerd (Zuid-Holland) en verbleven hier tot 5/10; het vijfde eks. was afkomstig van herinplantingspogingen namelijk uit Ooievaarsdorp (Liesveld) en is hier trouwens nu nog steeds.

Op 20/8 werd een Zwarte Ooievaar (*Ciconia nigra*) waargenomen.

Grote Zilverreiger (*Egretta alba*) : 1 eks. van 1 tot 6/4. Een Purperreiger (*Ardea purpurea*) op 30/4 en 26/7. Vooral in het winterhalfjaar is het Zwin een merkwaardige slaapplek voor Wulpen (*Numenius arquata*). Hoogste aantallen : 13/1 1.050 eks.; 10/2 1.250 eks.; 21/10 590 eks

Vooraf in de periode van de voorjaars trek komen er nogal wat Regenwulpen (*Numenius phaeopus*) op de slaapplek : 25/4 870 eks; 760 eks; 9/9 110 eks. 's Winters komen er geregeld vrij belangrijke aantallen Kemphanen (*Philomachus pugnax*) de nacht doorbrengen in het Zwin : 12/1 300 eks.; 23/11 230 eks. Belangrijke terugtrek van die soort noteerden we op 1/5 650 eks.

Op 28/2 noteerden we reeds 2 Witgatjes (*Tringa ochropus*); op 2/8 zelfs 17 eks in de polders bij het reservaat.

Groenpootruiter (*Tringa nebularia*) : belangrijke terugtrek op 1/5 75 eks; 25/8 17 eks; 18/9 18 eks; laatste waarneming op 16/11.

Zwarte Ruiter (*Tringa erythropus*) : 1/5 50 eks; 24/8 8 eks; 18/9 8 eks; 21/9 11 eks; overwintering van 2 eks.

Merkwaardige terugtrek van Tureluurs (*Tringa totanus*) op 1/5 ongeveer 1.150 eks; 17/11 90 eks.

Poelruiter (*Tringa stagnatilis*) : op 7/9 zag L. Claes 1 eks. Grauwe Franjepoot (*Phalaropus lobatus*) : 1 eks. van 3 tot 18/9. Hoogtepunt van de voorjaars trek bij de Steenlopers (*Arenaria interpres*) op 11/5 65 eks.; najaars trek op 28/9 190 eks.

Het ophogen van het strand voor Knokke had tot gevolg dat tijdelijk ook de golfbrekers bedekt waren met zand. Dit had een aanzienlijke vermindering van het aantal Paarse Strandlopers (*Calidris maritima*) tot gevolg. Maxima op 21/1 38 eks. en op 28/9 35 eks. Minstens 2 Bonte Strandlopers (*Calidris alpina*) overzomerden. Hoogtepunt nazomertrek 15/9 480 eks. Ongeveer 250 eks. overwinterden.

Kanoetstrandloper (*Calidris canutus*) : Hoogtepunt voorjaars trek 4/5 330 eks.; op 15/5 nog 150 eks; overzomering van 4 eks; hoogtepunt najaars trek 15/9 80 eks.

Krombekstrandloper (*Calidris ferruginea*) : van 5 tot 11/5 2 eks. doch 20 eks. op 8/5; vrij grote aantallen op najaars trek : 24/7 21 eks.; 15/9 52 eks; laatste 2 eks. op 12/10.

Kleine Strandloper (*Calidris minuta*) : 15/5 3 eks; hoogtepunt najaars trek 28/9 28 eks; laatste waarneming 19/10 6 eks.

Temminck Strandloper (*Calidris temminckii*) : 4/5 3 eks; 7/5 24 eks; 28/5 5 eks; 5/9 8 eks.; 13/9 7 eks.

Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*) : 23/3 200 eks. nog zeer late voorjaars trek 22/5 40 eks; 8/6 nog steeds 25 eks; overzomering van 7 eks; in augustus en september meer dan 100 eks. : hoogste aantal 140 eks. op 4/9.

Morinelplevier (*Charadrius morinellus*) : een juv. eks. van 15/9 tot 18/9 en een ad. eks. van 17 tot 19/9. Goudplevier (*Pluvialis apricaria*) : overzomering van één eks.

Zilverplevier (*Pluvialis squatarola*) : 75 eks. overwinterden in 1979/80; hoogtepunt voorjaars trek 15/5 155 eks; 4 eks overzomerden; 48 eks in november en december.

Rosse Grutto (*Limosa lapponica*) : hoogtepunt voorjaars trek op 4/5 220 eks; nog late trek op 25/5 20 eks. Een fantastische terugmelding uit Siberië : een vogel, hier geringd op 26/4/74 werd op 15/6/80 dood gevonden bij de Avam-rivier : 70.18 NB - 93.19 OL. Kluut : een 30tal eks. overwinterden in de beide winterperiodes; hoogtepunt voorjaars trek op 16/3 140 eks.; 19/10 75 eks. en 4/11 65 eks.

Steltkluut (*Himantopus himantopus*) : 12/4 3 eks; een paartje van 22 tot 26/5.

Poelsnip (*Gallinago media*) : 2 eks. op 8/9.

6. ROOFVOGELS

In de duinbosjes rondom het reservaat broedden minstens 6 paren Ransuil (*Asio otus*), in Knokke 2 paren Kerkuil (*Tyto alba*) en in de polders 2 paren Torenvalk (*Falco tinnunculus*) en een tiental paren Steenuil (*Athene noctua*).

In 1979/1980 overwinterden 5 Blauwe Kiekendieven (*Circus cyaneus*), 7 Sperwers (*Accipiter nisus*), 3 Buizerden (*Buteo buteo*), 3 Smellekens (*Falco columbarius*), 4 Torenvalken en één Slechtvalk (*Falco peregrinus*).

De winter 1980/81 gaf ons de gelegenheid geregeld tot 6 Blauwe Kiekendieven, een tiental Sperwers, 5 Smellekens, 4 Torenvalken, 1 Slechtvalk, 3 Buizerden en één Havik (*Accipiter gentilis*) te observeren. Door een samenloop van heel wat meteorologische omstandigheden was 13 april een aan de kust wellicht nooit meegemaakte ideale dag voor het waarnemen van roofvogels. Boven het Zwin leverde een telling volgende aantallen op :

Sperwer : 18; Blauwe Kiekendief : 1; Bruine Kiekendief (*Circus aeruginosus*) : 11; Buizerd : 30; Wespendief (*Pernis apivorus*) : 2; Zwarte Wouw (*Milvus migrans*) : 2; Rode Wouw (*Milvus milvus*) : 2; Visarend (*Pandion haliaetus*) : 2; Torenvalk : 1; Boomvalk (*Falco subbuteo*) : 2; Slechtvalk : 3; Smelleken : 2; Falco Spec. : 2.

Dat betekent een totaal van 87 roofvogels.

Boven zee werd op 9/5 een Arend spec. waargenomen; trok NO.

Visarend : 1 eks op 17/9.

Bruine Kiekendief : van 11/4 tot 5/10 praktisch dagelijks waargenomen; maximaal 18 eks. op 26/8.

Grauwe Kiekendief (*Circus pygargus*) : slechts één waarneming : 25/8.

Blauwe Kiekendief : Een vrij vroege waarneming op 25/8.

Wespendief : 31/7 2 eks; 1 eks op 1/9 en 28/9.

Zwarte Wouw : 3 eks op 28/9.

7. ZANGVOGELS.

Broedvogels :

30 paar Tapuit (*Oenanthe oenanthe*);

21 paar Nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*); minimum 2 paar Kleine Barmsejts (*Carduelis flammea cabaret*)

In beide winterperiodes zagen we geregeld een wijfje Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*);

Tapuit : rond half mei was er zeer intense trek; hoogtepunt ongeveer 120 eks. op 14/5.

Engelse Gele Kwikstaart (*Motacilla flava flavissima*) : van 4/4 tot 15/5 geregeld doortrekker; hoogtepunt op 13/4 21 eks.

Noordse Gele Kwikstaart (*Motacilla flava thunbergi*) : vrij belangrijke doortrek van 1/5 tot 18/5; hoogste aantal op 10/5 en 14/5 telkens 23 eks. Duinpieper (*Anthus campestris*) : 2 eks. van 14/4 tot 14/5.

Grote Gele Kwikstaart (*Motacilla cinerea*) : van 18/9 tot 26/10 geregeld 1 eks

Oeverpieper (*Anthus petrosus littoralis*) : eerste waarneming op 25/8; hoogtepunt 11/11 ongeveer 150 eks.

Waterpieper (*Anthus spinoletta spinoletta*) : steeds moeilijk te onderscheiden tussen de vele Oeverpiepers; toch min. 5 eks. op 9/11 en 2 eks. op 11/11. Strandleeuwrik (*Eremophila alpestris*) : laatste voorjaarswaarneming op 10/4 2 eks; in 1980/81 zullen er meer overwinteren dan vorige jaren : hoogtepunt 51 eks op 30/11, 14/12 41 eks.

Boomleeuwrik (*Lullula arborea*) : 14/4 2 eks; 18/11 13 eks.; 23/12 tot 30/12 8 eks.

Fluiter (*Phylloscopus sibilatrix*) : een overzomerend mannetje vanaf 15/5.

Pallas Boszanger (*Phylloscopus proregulus*) : een vangst op 19/11.

Orfeusspotvogel (*Hipolais polyglotta*) : 2 eks. op 18 en 19/8.

Waaierstaartrietzanger (*Cisticola juncidis*) : op 30/9 zag P. Keirsebilck 1 eks.

Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*) en Huiszwaluw (*Delichon urbica*) : enorme trek langs de duinen van 6 tot 10/5 : op 6/5 telden we ongeveer 3.200 eks per uur in de voormiddag.

Gierzwaluw (*Apus apus*) : fantastische trek van 1 tot 10/5; op 6/5 zelfs ongeveer 3.500 eks. per uur.

Frater (*Carduelis flavirostris*) : dit najaar waren er betrekkelijk weinig Fraters in het Zwin : maximaal 250 eks op 17/11.

Grauwe Gors (*Milvina calandra*) : een groep van 120 eks overwinterde.

IJsgors (*Calcarius lapponicus*) : 2 eks tot 9/2; 2 eks vanaf 16/11.

Sneeuwgors (*Plectrophenax nivalis*) : 16 eks. vanaf 11/11; 25 vanaf 16/11.

Beflijster (*Turdus torquatus*) : geregeld waargenomen van 7/4 tot 4/5, zelfs 8 eks op 12/4.

Kramsvogel (*Turdus pilaris*) : reeds 2 eks. op 20/8.

Hop (*Upupa epops*) : 1 eks van 4 tot 10/5.

Klaapekster (*Lanius excubitor*) : 1 eks van 24/9 tot 10/11.

8. DUIVEN EN KLIMVOGELS.

Holenduif (*Columba oenas*) : hoogtepunt van de najaarstrek op 1/12; toen telden we 2.150 eks op de slaappleaats in de duinbosjes.

Draaihals (*Jynx torquilla*) : 1 eks van 2 tot 6/5; 1 eks van 1 tot 4/9 - een ander eks op 5/9.

Kleine Bonte Specht (*Dendrocopos minor*) : 1 eks op 9/12.

Besluit.

Andermaal kunnen we gerust stellen dat het een zeer rijk ornitologisch jaar was. Er waren heel wat zeldzame waarnemingen en door beheerswerken slagen we erin bepaalde zeldzamer wordende broedvogelsoorten te doen toenemen of in evenwicht te houden, en ook het overwinteren van bepaalde soorten te doen slagen.

Dit alles niettegenstaande het steeds toenemend aantal geleide wandelingen in het Zwin. In 1980 waren er 1.240 geleide exkursie's. En het succes van deze beide activiteiten is het duidelijkste bewijs dat natuurbeschermingseducatie en de waarde van het natuurgebied zelf naast mekaar kunnen opereren in eenzelfde gebied.

Dank zijn we verschuldigd aan H. Borglevens, L.Claes, F. Descheemaeker, T. de Schuyter, P.Keirsebilck, P.Lambelin, P. Sys en de vele natuurgidsen voor het meedelen van hun bijzonderste waarnemingen.

Graaf L.Lippens, Boslaan 43, 8300 Knokke-Heist
G.Burggraave, Hoekestraat 108, 8300 Knokke-Heist
R.Trio, Ooievaarslaan 10, 8300 Knokke-Heist

Wintertelling van de Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea* in Vlaanderen

door Marcel Couwels

Van 21 december 1980 tot 4 januari 1981 werd in het Vlaamse Gewest door de Werkgroep Ornithologie van De Wielewaal een telling van de Grote Gele Kwikstaart (*Motacilla cinerea*) georganiseerd.

Bij nazicht van de ingestuurde resultaten van deze telling zou moeten besloten worden dat de Grote Gele Kwikstaart tijdens de winter een schaars aanwezige soort is. Een snelle konklusie, waarbij echter toch enkele bedenkingen moeten gemaakt worden. Vooreerst zou een dergelijke telling tijdens meerdere opeenvolgende jaren moeten geschieden om een betrouwbaar beeld te verkrijgen van het voorkomen deze vogelsoort in deze periode. Verder zou er ook een voldoende, en over geheel het Vlaamse landsgedeelte verspreide deelname aan zulk projekt moeten zijn. Wat het eerste punt betreft kan misschien aangehaald worden dat deze telling slechts bedoeld was als een momentopname. Wat de deelname betreft: deze was manifest eerder klein. Slechts van 6 tellers of telgroepen kwamen gegevens binnen: 4 met waarnemingen en 2 met negatieve meldingen. Ruw geschat bedekken we met deze 6 bronnen slechts een vierde van het Vlaamse land. Van de overige drie vierden weten we dus niets: ofwel werd er helemaal niet aan de telling meegewerkt, ofwel deden eventuele tellers geen waarnemingen van de soort en oordeelden ze het niet nodig dit mee te delen alhoewel dit nochtans belangrijk was.

Het is de lezer wel duidelijk dat dit overzicht dus slechts een zeer onvolledig beeld geeft van het voorkomen van de Grote Gele Kwikstaart in ons gewest tijdens de winter.

In de genoemde periode werd de Grote Gele Kwikstaart op 21 plaatsen waargenomen met een totaal van 29 exemplaren. Hieruit blijkt al

dadelijk dat de vogels zich meestal solitair ophielden. Nochtans werden er toch eenmaal 4, eenmaal 3 en tweemaal 2 exemplaren samen waargenomen.

Uit de meeste notities kon niet opgemaakt worden in welke biotoop de vogels verbleven. Wanneer dit wel het geval was betrof het meestal waterkanten aan beken, rivieren, een waterkerskwekerij; ook tijdens de winter verloochent de Grote Gele zijn ware aard niet. Bij één waarneming, namelijk op het stort te Vilvoorde, mag verondersteld worden dat er water in de buurt was.

Werd er in de omgeving van Brussel het best aan de telling meegewerkt of is deze streek werkelijk het dichtst bezette overwinteringsgebied van de Grote Gele Kwikstaart? In elk geval werden hier de meeste waarnemingen verricht. Deze hadden betrekking op niet minder dan 22 vogels. Dan komen de streek tussen Gent en Oudenaarde met 3 exemplaren, de omgeving van Aalst met eveneens 3 exemplaren en ten slotte meer naar Antwerpen toe 1 exemplaar te Bazel. Uit twee streken kwamen er negatieve meldingen: uit de Voorkempen (de streek net ten oosten van Antwerpen) en uit Midden-Limburg. In beide gebieden werd dus wel naar de Grote Gele Kwikstaart uitgekeken, doch hij was er waarschijnlijk niet aanwezig.

Aanvullend kan nog gezegd worden dat er na 4 januari nog een 15-tal waarnemingen gedaan werden, op uiteenlopende plaatsen in Vlaanderen. In februari werd de soort nog slechts tweemaal opgemerkt, namelijk te Knokke (Zwin) en te Vilvoorde.

M. Couwels, Oud-strijdersstraat 154, 2231 Oelegem.

Motacilla cinerea

Foto: L. Kusters

Natuurreservaat spoorwegberm

door M. de Ridder

Bij de steeds voortschrijdende ontginning van de natuurlijke milieus, moet de plantenliefhebber hoe langer hoe verder zoeken naar stukjes „wilde natuur”. Van het oorspronkelijke landschap is in onze dichtbevolkte streken bitter weinig overgebleven: stranden, slikken, en schorren komen er het dichtste bij. De natuurvriend moet zich dus vaak met secundaire landschappen tevreden stellen, d.w.z. met stukken milieu, grondig door de mens beïnvloed (ontgonnen of anderszins), maar door plant en dier ten dele opnieuw veroverd. Een dergelijk milieu is de wereld van de spoorwegbermen, d.w.z. de ballast tussen de sporen, de vormingsstations, de kaaien op niet-druk bezochte stopplaatsen, stukken recent verlaten spoor... In dit stukje beperken wij ons tot Laag- en Midden-België, daar het deel van ons land, ten Z van de geul Samber en Maas tot een „andere wereld” behoort: in technische termen uitgedrukt, tot een reeks andere plantengeografische distrikten dan die van het noorden van het land, waar wij het Zeedistrikt, het Vlaams-Kempens en het Picardisch-Brabants Distrikt aantreffen (Bossier c.s. 1975 (3): 532, fig. 275).

Er zijn natuurlijk ook de trajekten, die sinds langer werden verlaten. Zij groeien onveranderlijk toe, als men de natuur haar gang laat gaan. Daar veel oudere spoorlijnen de loop van beken of riviertjes volgen, krijgen wij hier als eerste een vochtige variant van het ontwikkelingsproces, een successie in de vegetatie op min of meer natte ondergrond. Al vlug installeren zich naast en tussen de sporen de jonge planten van verschillende wilgesoorten. Naar onze ervaring is *Salix caprea*, de Waterwilg, de meest voorkomende. Bij De Langhè c.s. (1978) vinden wij als tweede Nederlandse naam voor deze soort „Boswilg” aangegeven, wat wij veel toepasselijker vinden. Immers, deze pionier van bosranden maar ook van braakliggende terreinen doet door zijn snelle groei na korte tijd echte kreupelbosjes ontstaan. De naam „Boswilg” wordt trouwens ook door Westhoff c.s. (1976) gebruikt.

Het duurt niet lang, of de Witte Berk (*Betula pendula*), een tweede pionier op $\pm$ vruchtbare grond, doet zijn intrede. Plaatselijk kan hij gaan overheersen en zo de baan effenen voor nog meer plantesoorten uit het bos. Soms verschijnt er de Gewone Es (*Fraxinus excelsior*), meestal op kalkhoudende bodem. Een andere kandidaat is de Zwarte Els (*Alnus glutinosa*) die dan wel de natste randjes bezet. Een eerste vraag rijst bij ons op: hoe komen zij hier? De vier opgesomde soorten alvast door de wind, die zorgt voor de verspreiding van de dopvruchten met vruchtpluis en de gevleugelde dopvruchten respectievelijk

van Wilg, Berk, Es en Els. Maar weldra zullen ook de vogels hun duit in het zakje doen en wel door het aanbrengen van zaden en besdragende soorten. Hier komt in de eerste plaats de gewone Vlier (*Sambucus nigra*), die overal kiemt waar er een zeker gehalte aan stikstof in de bodem is. Hier en daar verschijnt ook de Gelderse Roos (*Viburnum opulus*) (fig. 1), en waar de bodem genoeg kalk bevat (en er dus een warmer mikroklimaat heerst) de Wilde Liguster (*Ligustrum vulgare*) (fig. 2). De faktor oriëntatie ten opzichte van de invallende zonnestralen speelt hier trouwens eveneens een rol. In hetzelfde milieu hebben wij ook kans op de Rode Kornoelje (*Cornus sanguinea*) met zijn roomwitte bloemschermen, op Tweestijlige Meidoorn (*Crataegus laevigata*), op Sleedoorn (*Prunus spinosa*) (fig. 3), op wilde Rozen (*Rosa* spp.) en op verschillende soorten Braam (*Rubus* spp.). De rij heesters wordt afgesloten door de Hazelaar (*Corylus avellana*), waarvan de nootvruchten eveneens door vogels worden verspreid. Al deze soorten zijn lichtminnend of heliofiel.

Steeds op vruchtbare en kalkrijke ondergrond hebben wij kans op een paar van onze inlandse klimplanten: de Hop (*Humulus lupulus*) in uitgesproken vochtige stukken, en de Bosrank (*Clematis vitalba*) (fig. 4), op drogere terreinen: waar zij niet voortijdig wordt gekapt, kan zij het

Fig. 1: Gelderse Roos. Niet zeldzaam op bepaalde stukken van de verlaten spoorweg Zelzate-Eeklo (Oost-Vlaanderen).

Fig. 2: Wilde Liguster. Foto genomen langs de verlaten spoorweg Brussel Leopoldswijk-Tervuren (Brabant).

Fig. 3: Sleetdoorn, bloeiend langs de verlaten spoorweg Boom-Kontich (Antwerpen).

Fig. 4: Bosrank. De opname van deze kalkaanwijzer werd gemaakt nabij het in onbruik geraakte station van Maaseik (Limburg).

Fig. 5: Brem, sieraad van een verlaten spoorweg-trajekt te Diest (Brabant).

uitzicht krijgen van een echte tropische lian! De Wilde Kamperfoelie (*Lonicera periclymenum*) komt in hoofdzaak voor op zure ondergrond, waar bv. vroeger silikaathoudende hoogovenslakken als ballast langs de spoorlijn werden gebruikt. In een dergelijk milieu is er ook kans op Brem (*Sarracenia scoparius*) (fig. 5).

Als houtgewas komt er geregeld nog een soort bij, de gewone Esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), hetzij de planten tot de wilde, in ons land sterk verspreide soort behoren (Van Rompaey en Delvosalle, 1979 (2), kaart 572), hetzij de gekende „vliegertjes“, de vleugelvruchten, door de wind zijn aangevoerd uit lanen en tuinen, waar de moederplant zich bevond als gekweekt gewas.

Uitgaande van de naakte spoorweglijn kunnen wij zo in enkele jaren komen tot verschillende struweel en/of bostypen, al zijn zij vaak maar erg fragmentarisch aanwezig. Zo kunnen we een of andere variant krijgen van een vlier-sleetdoornstruweel, met Grootbloemige Muur (*Stellaria holostea*) in de kruidlaag, of van een vlierboswilgstruweel, met plaatselijk Schaduwkruiskruid (*Senecio fuchsii*) in de onderbegroeiing; beide zijn randformaties, zogenaamde mantelgezelschappen van bosformaties, respektievelijk van matig voedselrijke of voedselrijke beekdalbossen, die bij Westhoff en Den Held (1969) oobossen worden genoemd.

Enkele kenmerkende soorten uit de kruidlaag, die wij ook herhaaldelijk aantreffen, zijn: Bosandoorn (*Stachys sylvatica*), Brandnetel (*Urtica dioica*), Kleefkruid (*Galium aparine*), Maarts Viooltje (*Viola odorata*), Fluitekruid (*Anthriscus sylvestris*), Robertskruid (*Geranium robertianum*) en het ontstuitbare Zevenblad (*Aegilopodium podagraria*). Waar de bodem rijk is aan fijne (meestal steenkool) asbestanddelen, verschijnt Hondsdraf (*Glechoma hederacea*). Deze half-kruipende soort staat vaak aan de rand van de begroeiing en de bladeren zijn nogal eens bruin aangelopen onder invloed van sterke zonbestraling.

De meer droge variante van deze vochtige successiereeks behoort tot het eikenhaagbeu-

kenbos in een verder evolutiestadium, met Aardbeigazerik (*Potentilla sterilis*) en Maagdepalm (*Vinca minor*) in de kruidlaag, terwijl de nattere dient ondergebracht bij het beukeneikenbos, waar veel Knopig Helmkruid (*Scrophularia nodosa*) in de kruidlaag voorkomt en waar Klimop (*Hedera helix*) een voorname rol speelt, zowel als bodembedekker als in zijn hoedanigheid van klimmer, die de stammen in een groenglanzende mantel hult. Uitgesproken schaduwrijke delen, onder meer door een overvloedige groei van Esdoorn, krijgen het uitzicht van wat men in de franstalige vegetatiekundige literatuur een „forêt de ravin” noemt. Wij hebben er geen Nederlandse naam voor gevonden, maar denken, dat het begrip „hellingbos” of „dalwandbos” er het dichtst bij komt. Vegetatiekundig behoort dit bostype tot de iepenrijke eikenessenbossen, zoals aangeduid wordt door enkele leden uit de kruidlaag: Look-zonder-Look (*Alliaria petiolata*), Vogelmelk (*Ornithogalum umbellatum*) en Kraailook (*Allium vineale*). Zij duiden alle drie op een bepaalde voedselrijkdom; eutrofiëring of ruderalisatie zijn minder vleiende benamingen voor eenzelfde proces en eenzelfde eindtoestand. Nagelkruid (*Geum urbanum*) en Muurhavikskruid (*Hieracium murorum*) zijn kensoorten van een hiërarchisch hogere vegetatiekundige eenheid, de eiken-beukenklasse, waartoe de hogergenoemde plantengezelschappen behoren.

In bovenstaande nota's hebben wij ons beperkt tot plantesoorten, die wij zelf hebben waargenomen tijdens het evolutieproces van spoorlijn tot bos; het zou ons genoeg doen moest de lijst door onze lezers met veel eenheden worden aangevuld. Eén luikje moet er echter nog bij: verlaten spoorwegbermen verlokken tot het wegwerpen van tuinafval en worden door de mens gebruikt als de kortste verbindingsslijn tussen twee punten. Wie zal zeggen, welke van deze twee oorzaken aan de basis ligt van het talrijk voorkomen van verschillende soorten Tuinaster (*Aster* spp.) in dit milieu of van de Canadese Guldenroede (*Solidago canadensis*)? Deze laatste kan zo talrijk worden, dat zij de inheemse plantengroei over grote oppervlakten verdringt en wij geneigd zijn, haar een „pest” te noemen.

Wij nemen nu het andere uiterste, de droge standplaatsen. Helaas is hier de „gouden tijd” wel achter de rug, sinds op grote schaal onkruidverdelgende produkten gestrooid of gespreoid worden en sinds veel kaaien in stations een verhard oppervlak krijgen van beton of grote dekstenen. Er is een tussenvorm, waar de kaaien „bestraat” zijn met kwartsiet: in de voegen tussen de harde, vierkante stenen treffen wij vaak de Rode Schijnspurrie (*Spergularia rubra*) aan, een typische tredplant, d.w.z. een gewas dat weerstaat aan sterke betreding, ja zelfs vertrappeling. Wij

zagen de mooiste populaties van deze schijnspurrie op de kaaien te Landen en te Hasselt.

Waar wij nog ouderwetse, bevoorrechte plaatsen aantreffen, met een deklaag van fijne, donkere as of sintels, krijgen wij een bijzonder mikroklimaat: deze aslaag is doorlaatbaar voor water, dus relatief droog; zij is eveneens warmte-opslopend, zodat het milieu droog én warm is. Het voorjaar begint er vroeger dan in de onmiddellijke omgeving, en het hele jaar door treffen wij er in de vegetatie een hoog percentage warmteminnende of termofiele planten aan. In zeer oude flora's vinden wij deze soorten wel eens gekarakteriseerd als „duinplanten”, in meer recente als „kalkplanten”. Het reizen over grote afstanden van de laatste decennia heeft de botanicus geleerd, dat wij hier in feite te maken hebben met warmteminnende planten, die in ons koel-gematigd klimaat aangewezen zijn op de warmste plaatsen, d.w.z. de kalkstreek, het gefixeerde duin... de spoorwegberm.

Het hoger geciteerde mikroklimaat brengt dus strenge levensvoorwaarden mee: de plantengroei die er verschijnt, is meestal niet weelderig, bestaat vaak uit een beperkt aantal soorten, ja zelfs uit één enkele soort, en is als regel ook „open”, d.w.z. bedekt niet de gehele bodem, maar laat tussen de verschillende individuen stukken kale bodem vrij. De aanwezigheid in de vegetatie van tweejarige soorten, die het eerste jaar een groot bladrozet ontwikkelen, is aan dit verschijnsel zeker niet vreemd. Als laatste kenmerk noteren wij, dat de meeste betrokken soorten aanpassingen vertonen aan droogte: de grassen hebben sterk-ingerolde bladeren, veel andere planten zijn bedekt met een sterke tot viltige beharing: deze heeft vaak systematische waarde, is dus kenmerkend voor de soorten in kwestie.

Fig. 6: Zandscheefkelk, als pionier langs het spoor te Hemiksem (Antwerpen).

In normale jaren begint het nieuwe seizoen langs droge spoorwegbermen in april, met de bloei van het kruisbloemige plantje, dat de toepasselijke naam „Vroegeling” (*Erophila verna*) draagt. Zijn witte, diep- gespleten kroonblaadjes lijken gesneden uit het zuiverste porselein. Na de bloei komt de „zilveren” fase van de droge tussenschotten uit de hawtjes ons verblijden. Wij vonden steeds de ondersoort *verna*, en troffen haar aan over het gehele Vlaamse land, met dezelfde frekwentie. Een tweede witbloeiende soort, het Kandelaartje (*Saxifraga tridactylites*) is naar onze ervaring veel talrijker in West-Vlaanderen dan in de andere Vlaamse provincies: verspreiding vanuit de duinen van deze kalkminnende soort? Zo is zij bv. overvloedig langs het spoor onmiddellijk ten westen van Brugge, maar ontbreekt ten oosten van het station,

Fig. 7: Langbaardgras veroverd niet alleen de sporen, maar ook de kaaien van het oud station Gent-Dampoort (Oost-Vlaanderen).

althoewel de afstand slechts ongeveer 200 m bedraagt. Het Kandelaartje wordt nochtans niet gemakkelijk over het hoofd gezien, met haar roodaangelopen stengel, bedekt met talrijke klierharen, en haar sierlijke, drietallige blaadjes.

Er is een derde pioniersoort met witte bloempjes, de Zandscheefkelk (*Cardaminopsis arenosa* ssp. *arenosa*) (fig. 6). Deze is dan weer in West-Vlaanderen uiterst zeldzaam. Het is een plant uit Centraal-Europa, in opmars naar het NW en bij ons toenemend. Vergelijking van kaart 488 in de eerste uitgave (1972) van het „Atlas” met die van de tweede uitgave (1979) en met kaart 67 uit de „Documents floristiques” (1981) toont deze uitbreiding duidelijk aan.

Waar de bodem ietwat vochtiger is, of waar verkeer van mens en dier wat stikstof in de bodem

Fig. 8: Slangekruid, overvloedig in het vormingsstation te Landen (Limburg).

brengt, krijgen wij niet zelden het fletsblauw van bloeiende Veldsla (*Valerianella locusta*). In feite is dit een akkeronkruid, teruggedrongen naar spoorwegbermen...

Het uitzicht in mei wordt bepaald door twee grassoorten: de IJle Dravik (*Bromus sterilis*) en het Langbaardgras (*Vulpia myuros*) (fig. 7). Naar onze ervaring is dit laatste in het Vlaamse land veel overvloediger dan kaart 1508 van het „Atlas” vermeldt: langs alle spoorlijnen trekt het teergroene, soepele lijnen. In besloten kring noemen wij het vaak „stationgras”. Het is een uitgesproken steppe-element: het speelt ook een voorname

Fig. 9: Late bloei van de Teunisbloem langs het spoor tussen Gent en Drongen (Oost-Vlaanderen).

Fig. 10: Klaproos langs het spoor tussen Ieper en Poperinge (West-Vlaanderen).

rol bij de kolonisatie van de oude terrils der steenkoolmijnen.

Na de pionierplanten krijgen wij, in ruimte en tijd, pioniergezelschappen met een groter, maar toch nog een beperkt aantal soorten en als regel ook nog open. Het is een slangekruid-associatie, met Slangekruid (*Echium vulgare*) (fig. 8), Zandmuur (*Arenaria serpyllifolia*), Ruw Vergeetmij-nietje (*Myosotis ramosissima*), Kleine Leeuwebek (*Linaria minor*), Muurpeper (*Sedum acre*), Kleine Klaproos (*Papaver dubius*), Wilde Reseda (*Reseda lutea*) en Akkerviooltje (*Viola arvensis*). Ook hier hebben enkele akkeronkruiden bij de „Nationale spoorwegen” een toevluchtsoord gevonden. U ziet, hoe kleurig het langs de ijzerenweg kan zijn! En het is niet gedaan: weldra komt er het bleekgeel bij van de Toorts (*Verbascum thapsus*), plaatselijk ook het fellere geel van Zwarte Toorts (*Verbascum nigrum*), zo bv. op het traject Lommel-Heusden van de lijn Antwerpen-Hasselt, of tussen Vilvoorde en Haren op de lijn Antwerpen-Brussel. In andere tinten van geel weer bloeien de Teunisbloem (*Oenothera biennis*) (fig. 9), de Akkerhonigklaver (*Mellilotus officinalis*) en, nogal wat zeldzamer, afkomstig uit Noord-Amerika en zich uitbreidend vanuit het Antwerpse havengebied, de Kleine Teunisbloem (*Oenothera parviflora*). In deze successie bemerken wij een grote convergentie met de evolutie van het plantendeel in een duinlandschap (Westhoff, 1970).

Waar het iets vochtiger is en/of er meer humus komt in de aslaag, evolueert het pionierstadium naar een droog grasland, wat zandiger, humushoudender, wat kalkrijker, al naar gelang de plaatselijke omstandigheden. Naar onze ervaring zijn de dominerende grassen er Frans Raaigras (*Arrhenatherum elatius*), Zachte Dravik (*Bromus mollis*), Schapegras (*Festuca ovina* s.l.) en Rood Zwenkgras (*Festuca rubra*), in deze volgorde van frekwentie. Vooral in de kuststreek en in de Kempen komt er nog Zandzegge (*Carex arenaria*) bij. In het groen van deze onderlaag verschijnt

vaak als eerste tweezaadlobbige en Zandkool (*Diplotaxis tenuifolia*). Aan de randen komen zich weer tredplanten vestigen: Zilverschone Ganzerik (*Potentilla anserina*), Vijfvingerkruid (*Potentilla reptans*) en Bosaardbei (*Fragaria vesca*). Van deze drie is het de eerstgenoemde soort, die de grootste „loopsnelheid” heeft in het veroveren van nieuw terrein (Westhoff 1970: 38). Nu komt er spoedig kleur in het grasland: het gebroken wit van Duizendblad (*Achillea millefolium*), het wit-met-zilver van Grijskruid (*Berteroa incana*), het geel van Hertshooi (*Hypericum perforatum*) en van Rolklaver (*Lotus corniculatus*). Waar de grond omgewoeld werd, bv. door werken, dus op een jonge bodem, krijgen wij nogal eens de Hongaarse Raket (*Sisymbrium altissimum*), tenminste op een zandige onderlaag. Het is een adventief uit Oost-Europa en ZW- tot Midden-Azië. Zij krijgt vaak gezelschap van de Pijlkruiders (*Gardaria draba*), een stikstofaanwijzer, overgekomen uit Zuid-Europa en ZW-Azië en in opmars naar het noorden en het noordwesten. Ook op jonge bodems, maar dan op klei of leem, verschijnt de Klaproos (*Papaver rhoeas*), de „poppy” van de loopgraven uit de eerste wereldoorlog. Ook blauw en paars komen nu aan de beurt: met Vogelwikke (*Vicia cracca*), en vooral langs de as Antwerpen-Charleroi met de zilvergrijs-behaarde uit Z-Europa afkomstige Zachte Wikke (*Vicia villosa* ssp. *villosa*), met IJzerhard (*Verbena officinalis*), met Scherpe Fijnstraal (*Erigeron acer*) en Zandblauwtje (*Jasione montana*), deze laatste vooral op lichtzure stroken. Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*) en Knautia (*Scabiosa pratensis*) vragen een goed doorlatende bodem, Kaardebol

Fig. 11: Knautia, bloelend op een spoorwegberm te Bornem (Antwerpen). Ook de Sintjansvlinder op de bloem is kalk- en warmteminnend.

Fig. 12: Een mooie populatie van de Wouw in een droog grasland van het vormingsstation te Tienen (Brabant).

(*Dipsacus sylvestris*) van zijn kant heeft, evenals de voorgaande, graag wat kalk op zijn standplaats. De Wouw (*Reseda luteola*) (fig. 12) heeft de Wilde Reseda uit het open grasland vervangen, het zwavelgele Muizenootje (*Hieracium pilosella*) en de Margriet (*Leucanthemum vulgare*) luiden het hoogseizoen in, Vlasleeuwebek (*Linaria vulgaris*) en Boerewormkruid (*Tanacetum vulgare*) melden ons, dat de nazomer niet meer zo ver af is. Het droog seizoen van 1976 heeft bewezen, dat deze laatste soort het best tegen extreme uitdroging

Fig. 13: Dawwbraam langs de spoorweg te Essene-Lombeek (Brabant).

Fig. 14: Relikt van een heidegebied: Adelaarsvaren in herfstkleur te Hoboken (Antwerpen).

bestand is van alle aangetroffen species. De strikt-ruderaal Bijvoet (*Artemisia vulgaris*) wordt ook wel eens aan de rand van deze droge graslanden aangetroffen, evenals de Akkerwinde (*Convolvulus arvensis*) die hier een secundaire groeiplaats gevonden heeft. Als laatste kruidachtige soort vernoemen wij de Peen (*Daucus carota*), die de besproken vegetatie tot diep in het najaar opfleurt met haar grote, ivoorwitte bloeischermen, als regel met een paars bloempje in het midden van het scherm.

Er is weinig of geen houtgewas in de „kunstmatige steppe”, waarvan wij de floristische samenstelling hebben trachten te ontleden. Wij moeten echter de regelmatige aanwezigheid in de droge graslanden vermelden van de Dawwbraam (*Rubus caesius*) (fig. 13), een soort van dorre, kalkrijke gebieden.

Bepaalde plantesoorten langs het spoor kunnen een reliktfunctie hebben: zo herinnert de Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) (fig. 14) tussen Hemiksem en Hoboken aan de sinds lang door bebouwing en industrialisatie verdwenen „Hobokense heide”; de Mantelanjer (*Petrorhagia prolifera*) te Niel groeit op een voormalige losplaats van krijt ten behoeve van de cementfabriek, die sinds ongeveer een halve eeuw buiten werking is...

Een laatste opmerking: soms treffen wij een plantesoort aan langs de spoorweg, min of meer ver buiten haar normaal areaal. Hoe de aanwezigheid verklaren van de Marjolein (*Origanum vulgare*) te Denderleeuw, van het Breukkruid (*Herniaria glabra*) te Laken, van de Sikkellavender (*Medicago falcata*) te Schaarbeek, van de Wondklaver (*Anthyllis vulneraria*) te Zichem, van de Helm (*Ammophila arenaria*) te Lommel, om er maar enkele te noemen. Wellicht spelen de voorbijsnellende treinen zelf een rol in het verspreiden van vruchten en zaden. Wij menen dan ook deze bijdrage te moeten besluiten met de

uitspraak van de Nederlandse bioloog Prof. L.M.G. Baas Becking, waarin hij veel jaren van onderzoek samenvatte: „Alles is overal; het milieu selekteert”.

Bibliografie

Bossier M. *et al.*, 1975. Moderne Plantkunde. Lier, Van In.
De Langhe, J.E. *et al.*, 1978. Nouvelle flore de la Belgique, du G.-D. de Luxembourg, du Nord de la France et des régions voisines. Meise, Nationale Plantentuin van België.
N.N., 1981. Documents floristiques, Tome II. Saint-Valéry-sur-Somme, Institut floristique Franco-Belge.
Van Rompaey, E., L. Delvosalle, 1972. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora. Brussel.

Van Rompaey, E., L. Delvosalle, 1979. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, Tweede uitgave. Meise, Nationale Plantentuin van België.

Westhoff V. *et al.*, 1970. Wilde planten, deel I. Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland.

Westhoff V. *et al.*, 1973. Wilde planten, deel III. Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland.

Westhoff V., A.J. den Held, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen, W.J. Thieme en Cie.

M. de Ridder, V. van Melderlaan 37, bus 3, 1710 Dilbeek.

ontvangen op 16 juli 1981.

Ornitologische korte mededelingen

Verzameld en bewerkt door Jan Pollet, Erfgoedlaan 8, 9800 Deinze.

1. Deze rubriek wordt samengesteld met mededelingen van veldwaarnemers. Waar het oorspronkelijk de bedoeling was alleen niet-soortspecifieke waarnemingen op te nemen, hebben wij besloten toch ook waarnemingen van één bepaalde soort te publiceren, voor zover de beschrijving van de vogel, zijn gedrag of zijn voorkomen een substantiële verbetering van de veld- of handkenmerken inhoudt voor de (amateur)veldornitologie.
2. De samensteller van deze rubriek ziet zich soms genoodzaakt bepaalde mededelingen in te korten. Daartoe worden echter alleen irrelevante, propagandistische of sentimentele gegevens weggelaten, zodat aan de aard van de waarneming en aan de bedoeling van de waarnemer geen geweld wordt aangedaan.
3. De mededelingen worden gepubliceerd onder de volledige en uitsluitende verantwoordelijkheid van de waarnemer(s).

Torenvalk (*Falco tinnunculus*) contra Zwarte Kraai (*Corvus corone cornix*)

Op 13 april 1981 werd mijn aandacht getrokken door langdurig schreeuwende Torenvalken. Toen ik een kijkje ging nemen bij de oude horst waar de Torenvalken broeden, zag ik hoe een Zwarte Kraai door twee ♂♂ Torenvalk uit de nestboom verdreven werd, terwijl het ♀ Torenvalk opletend verder zat te broeden.

Dit merkwaardig tafereeltje, waarbij een ter plaatse broedend paartje Torenvalken hulp krijgt van een in de verdere omgeving verblijvend mannetje vond ik echt verbluffend.

In het bedoelde oude roofvogelnest, dat sinds 1978 ieder jaar bewoond is, heeft ieder jaar een andere soort roofvogel gebroed. Hiermee is het belang van zulke nesten nog maar eens bewezen. Hendrik D'Hertefeldt, Brevendreef 7, 2680 Bornem.

Boerenwaluw (*Hirundo rustica*) - Gedrag bij voedselzoeken.

Op een mooie dag in juni 1980 vliegen er te Drongen veel Boerenwaluwen vrij laag over de weiden en tussen de populieren van een dreef. Tot tweemaal toe zien we een vogel gedurende enkele sekonden ter plaatse fladderen vlak voor een populierenstam en er tegenaan pikken. Pikt de Boerenwaluw ook voedsel op van boomstammen?

Hugo Notebaert en Annemie Hutse, Drongen.

JP: Zelf heb ik reeds gezien hoe Boerenwaluwen op deze manier vliegen pikken op de muren van een stal waarin zij broeden.

Albino-Spreeuw (*Sturnus vulgaris*) achtervolgd door Zwarte Kraai (*Corvus corone cornix*)

Bij de telling van een groep foeragerende Spreeuwen en Kramsvogels (*Turdus pilaris*) merkten we aan albino Spreeuw op, die normaal meeliep tussen de andere vogels. Even later vielen vijf Zwarte Kraaien in de groep vogels, waarop deze laatsten opvlogen. Het witte exemplaar scheidde zich duidelijk af en vloog in de tegenovergestelde richting, achternagezeten door de Kraaien en steeds hun aanvallen ontwijkend.

Daar de literatuur vermeldt dat voedselzoekende Spreeuwen, Kramsvogels, Kauwen (*Corvus monedula*), Roeken (*Corvus frugilegus*) en Zwarte Kraaien gemoedelijk met elkaar kunnen omgaan, vonden wij dit voorval, waarbij een vreemd gekleurde vogel in de groep aangevallen en verjaagd werd, belangrijk genoeg om daarover iets op papier te zetten.

Freddy Meys, Herman Carpentier, Mechelen.

Ekster (*Pica pica*) - Gedrag tegenover jong.

In een tuin, meer een park, gelegen achter onze tuin in Gentbrugge waar wij tot voor kort woonden, broedt sinds jaar en dag ook een paartje Eksters. Dit jaar nam ik op 24 juni een merkwaardig gedrag waar van de oudervogels ten opzichte van een pas uitgevlogen jong. Tegen valavond was het jong al vliegend terechtgekomen op de nok van het dak van een appartementsgebouw in een aanpalende straat. Vandaar vloog het naar een schouw die halverwege de helling van het dak aan de dakrand staat. Twee volwassen Eksters kwamen aangevlogen op de nok en vandaar naar de schouw zodat het jong goedschiks of kwaadschiks plaats moest ruimen en terecht kwam op de helling van het dak naast de schoorsteen. Van daaraf dreven ze het jong in de goot. De manier waarop was echter zeer merkwaardig. Ditmaal geen brutale, frontale aanval maar een echte samenwerking tussen de beide adulte vogels. Want, terwijl het jong, dat zich waarschijnlijk bedreigd voelde of hongerig was, bedelde bij een van de oudervogels die nu ook op het dak zaten, sprong de andere adult achter het jong en trok aan zijn nog korte staart. Hierdoor gleed het jong telkens een halve meter omlaag en kwam uiteindelijk in de goot terecht. Het jong bleef nu in de goot zitten terwijl de twee adulte vogels het eruit trachtten te verdrijven al „alarmerend”. Het jong bedelde opnieuw bij een adulte vogel, terwijl de andere naar het jong pikte of weer zijn staart trachtte te grijpen. Het jong dat deze tactiek blijkbaar doorhad, draaide steeds zijn staart weg van de aanvallende vogel. Al draaiend en kerend manoeuvreerden de twee adulten nu het jong op de uiterste rand van de goot en zo slaagden ze erin door een gezamenlijke trek- en duwactie het jong uit de goot te verdrijven zodat het naar de tuin terugvloog, achtervolgd door een van de beide adulten.

Ik meen dat (voorzichtig) als volgt te mogen interpreteren: dat het jong zich naar de mening van de oudervogels bevond op „gevaarlijk terrein” en het daarvan wegjaagden op de manier van „wie niet horen wil, moet voelen”. Het jong, dat zich bedreigd voelde, reageerde dan met bedelgedrag dat, zoals bekend, de agressiviteit bij een aanvallende vogel kan doen wegebben. Blijkbaar was de vreesprikkel bij de oudervogels hier groter.

Paul Taelman, Eikendreef 7, 3061 Leefdaal.

Kauw (*Corvus monedula*) - Zonnebaden.

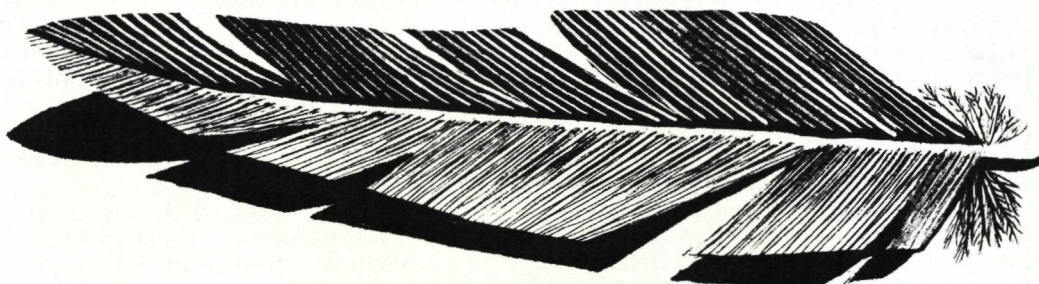
Op een zonnige middag in juni 1980 legde zich een Kauw met gespreide vleugels en staart tegen een zwart-grijs leien dak. Hierbij zette hij de veren rond de vetklier recht op zodat deze laatste duidelijk als een licht puntje kon gezien worden. De houding op het schuine dak (ongeveer 45°) was blijkbaar ongemakkelijk: verscheidene malen begon de Kauw af te glijden, waarna hij terug naar boven kroop. Deze houding hield hij gedurende minstens twintig minuten vol.

W. Stevens, Oude Vorstsebaan 19, 3990 Meerhout

JP: Dergelijk gedrag merkte ik reeds bij Boerenzwaluwen, waarbij tot meer dan vijftig vogels samen op een dak dat juist naar de zon gericht was, samenkwamen om te zonnen.

Reactie

Van Franklin Tombeur, Postbus 616, 9000 Gent ontving ik een reactie op het naschrift bij „Bruine Kiekendief (*Circus aeruginosus*) - Voedseltrek bij jonge vogels” (Wielewaal 47: 132-133). Het is inderdaad zo dat ik daar de begrippen polygamie en polygynie verward heb. Gelieve dus volgende verbeteringen aan te brengen: Binnen de POLYGAMIE onderscheidt met twee vormen: POLYANDRIE (één ♀ met meerdere ♂♂) en POLYGYNIE (één ♂ met meerdere ♀♀). Met dank, Franklin!

Tekening: G. van Avermaet

Ir. R. de Paepe ontvangt het geschenk, een schilderij met een Wielewaal, van onze voorzitter H. Franckx.

Ons Symposium te Mechelen

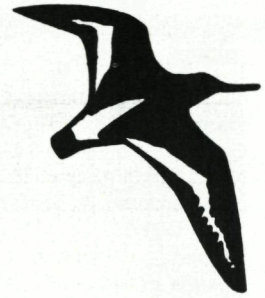
Het Wielewaal-Symposium op 11 oktober 1981 te Mechelen was in vele opzichten een opmerkelijke gebeurtenis:

- De talrijke aanwezigen met opvallend veel jongeren.
- De informatiestands met enkele Wielewaalprojecten.
- De bijzonder mooie en leerrijke tentoonstelling over het Wielewaalnatuurreservaat „het Panneweel” van Afdeling Land van Waas.
- De referaten met overvloedige informatie over bedreigde landschappen, planten en dieren.
- De bijzonder geslaagde diareksen.
- De aanwezigheid van de heer Ir. Roland de Paepe, kabinetschef van Dr. Marc Galle, Minister van de Vlaamse Gemeenschap, van de Burgemeester van Mechelen, van afvaardigingen van Aves, het Coördinatie Comité voor de Bescherming van de Vogels, de Belgische Natuur- en Vogelreservaten en de Panda-Club, en van de pers.
- De toespraak door de voorzitter met huldiging van Minister Galle en zijn medewerkers omwille van hun bijzondere verdiensten in verband met het natuurbehoud.

R. Willockx

Ornitologische Seizoenoverzichten in Vlaanderen

november - december 1980 - januari 1981

Ter verduidelijking:

Indien bij een waarneming geen aantal is vermeld, gaat het steeds om 1 eksemplaar, dit om niet nutteloos plaats te verliezen.

Verklaring der tekens:

v: vogel geringd

*: vondst van een vogel

BAHC: deze waarnemingen dienen te worden gehomologeerd.

De vermelde waarnemingen werden door ons niet op hun juistheid onderzocht.

De nummering van de vogels is deze die werd aangegeven in De Wielewaal 47: 363-376.

Meteorologisch overzicht

In december waaide de wind vooral uit de sektor ZZO tot ZW. Slechts sporadisch werden hoge windsnelheden gemeld, bv. op 6 en 7/12 en van 13 tot 15/12. In januari werd een grotere sektor bestreken, Z tot NW. Hoofdzakelijk de eerste dagen van de maand, tot 6/1, waren er krachtige winden, waarbij de hevige WZW-wind van 3/1 opviel. In februari was de gemiddelde windsnelheid abnormaal laag. Enkel op 3/2 kenden wij een sterke ZW-wind.

Voor het begin van december was koud, met zelfs een winterdag op 9/12. Naar het einde toe werd het weer wat warmer met een maximum op 24/12. Het regende op heel wat dagen en van 4 tot 7/12 viel er zelfs sneeuw. De temperatuur in januari was vrij normaal en bereikte een dieptepunt rond 11 tot 13/1 om dan weer op te klimmen naar het einde van de maand. Januari was echter een maand met heel wat neerslag; het was van 1948 geleden dat er nog zoveel neerslag genoteerd werd. Meestal regende het, op 4 dagen viel er ook sneeuw. Ook in februari bleef de temperatuur binnen de grenzen.

Opvallend was het warme begin met maxima die enkele keren zelfs boven 10°C lagen. Op 10/2 kwam er dan een ommezwaai, samen met de wind die van ZW naar NW en later naar NO draaide. Van 11/2 tot het einde van de maand lagen de minima dan ook onder het vriespunt. Op 7 dagen werd er sneeuwval gemeld, verdeeld over de hele maand. (Gegevens ons meegedeeld door het K.M.I.)

00020 Roodkeelduiker (*Gavia stellata*)

Waarnemingen buiten de kuststreek: 12 tot 16/12 Antwerpen L.O.-Galgenweel (WN Linkeroever, STC); 13/12 Antwerpen L.O. (CHJ, VIT); 14, 17, 18 en 19/12 Blokkersdijk (WN Linkeroever, STC, BEL); 19/1 St-Genesius-Rode (DWH); 3/1 Roksem (POM, VNF).

6 waarnemingen aan de kust, waarvan 4 stookolieslachtoffers. Slechts 1 februariwaarneming: 7/2 Zeebrugge (DST).

00030 Parelduiker (*Gavia arctica*)

Aan de kust: 7/1 Oostende 1 eks. en * 13/1 Oostende 1 stookolieslachtoffer (VW Oostende); 10/1 Knokke-Zwin (DUP, BJN Kortrijk); 29/1 Nieuwpoort (BOE). In het binnenland: eerste helft/12 Roksem (BJN Brugge); 19/12 Brugge (BJN Brugge); 10/1 Kluizen 1 eks. stookolie (VSP, SAL).

In februari geen waarnemingen.

Duikers (*Gavia spec.*)

Trekwaarnemingen aan de zee betreffen meestal niet-soortgedetermineerde duikers. 4 december-, 7 januari- en 2 februariwaarnemingen.

Maximum op 21/12 Oostende 7 eks. naar ZW en 1 eks. naar NO (VW Oostende) en op 25/1 Nieuwpoort 8 eks. naar ZW (ZW Nieuwpoort).

00070 Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*)

Maxima december: 4/12 Nieuwpoort 12 eks. (CAS), 22 en 28/12 Mechelen 8 eks. (VBW, MAM, MER); januari: 11/1 Walem ca 15 eks. (LUF), 24 en 29/1 Nieuwpoort

10 eks. (BOE); februari: 26/2 Oostende 29 eks. (VSP), 22/2 Walem ca 20 eks. (VBW); 25/2 Nieuwpoort 16 eks. (BOE).

00090 Fuut (*Podiceps cristatus*)

Waarnemingen uit alle Vlaamse provincies.

Grootste groep: 29/1 Klemskerke ca 800 eks. op zee (BNL). Andere eigenaardige waarneming: 31/1 Antwerpen-Oorderen 1 paar nestbouwend en kopulerend (BNL, VGW).

Grootste overwinterende groepen rond Mechelen. Maxima december: 7 en 13/12 Hofstade 45 eks. (WA Brussel, VOL, JAI, BOV), 7/12 Mol 20 eks. (WJ Turnhout, MEH); januari: 22/1 Walem 52 eks. (STC), 31/1 Mechelen 40 eks. (VBW), 18/1 Mol 31 eks. (WJ Turnhout); februari: 22/2 Walem ca 70 eks. (VBW), 10/2 Hofstade 55 eks. (DEJ), 22 tot 25/2 Mol-Donk 40 eks. (VGL), 15/2 Kessenich ca 40 eks. (JAG, DCM), 2/2 Mechelen 36 eks. (DCC).

00100 Roodhalsfuut (*Podiceps grisegena*)

Waarnemingen uit alle Vlaamse provincies verspreid over de 3 maanden, doch hoofdzakelijk waargenomen in januari. Meestal slechts 1 vogel gezien. Grootste aantal: 2/2 Walem 3 eks. (DCC).

00110 Kuifduiker (*Podiceps auritus*)

Hoofdzakelijk waargenomen in december (7 waarnemingen), 3 januari- en 5 februariwaarnemingen. Werd in alle provincies waargenomen behalve Brabant. Laatste waarneming, tevens grootste aantal: 15/2 Kessenich 3 eks. (WA Zuid Limburg). Verder steeds 1 eks. behalve 12/1 Oostende 2 eks. (VW Oostende).

00120 Geoorde Fuut (*Podiceps nigricollis*)

Slechts 3 waarnemingen, allen in februari: 15/2 Mol-Donk (CUL), 21/2 Stuivekenskerke (BTL) en 22/2 Ekeren 1 eks. in zomerkleed (ONH).

00220 Noordse Stormvogel (*Fulmarus glacialis*)

10 van de 14 waarnemingen zijn stookolieslachtoffers en 1 dood zonder stookolie. Dode vogels van De Panne tot Knokke-Heist, maximum * 18/1 strand Heist tot Knokke-Zoute 5 eks. (DST).

Levende eks.: 6/12 Oostende (VW Oostende); 1/1 Heist 1 eks. lichte fase naar NO (DST); 4/1 Oostende 10 eks. naar ZW waaronder 1 donkere fase en 1 eks. naar ZW (VW Oostende). Geen februariwaarnemingen.

00550 Vaal Stormvogeltje (*Oceanodroma leucorhoa*)

4/1 Oostende 2 eks. naar ZW (VW Oostende), dit is de eerste januariwaarneming voor België.

00710 Jan van Gent (*Sula bassana*)

2 decembergegevens: 25/12 Koksijde (RAD); 26/12 Oostende 1 eks. naar ZW (VW Oostende).

16 januarigegevens waarvan 7 vondsten: grootste aantallen 1/1 Heist 11 ad naar ZW (DST, LUP, VPB); 13 en 14/1 Oostende 4 ad 9 juv naar ZW en 4 ad 3 juv naar NO (VW Oostende). Geen februariwaarnemingen. 1 gegeven voor het binnenland: 4/1 Gent 1 ad, op 9/1 dood gevonden met stookolie in het stadspark (GEV, OUH, VSP, EYR).

00720 Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)

15 december-, 5 januari- en 5 februariwaarnemingen. Grootste aantallen: Merkem 11 eks. op 14/12, 42 eks. op 18/1, 44 eks. op 2/2 en 37 eks. op 15/2 (VW Westkust, WA Westkust, DSK, DBR, MKM, MKJ, BCK); 14/12 Woumen 11 eks. (VW Westkust); 15/12 Antwerpen-Zandvliet 13 eks. pleisterend en 24 eks. in vlucht, op 16/12 17 eks. pleisterend (VW Lier).

00950 Roerdomp (*Botaurus stellaris*)

Maximum: 1/1 tot 7/3 Mol-Postel ca 5 eks. (DEL). Buiten de broedgebieden: 1/12 Oostende (VW Oostende); 14/12 Bornem (DHH); 15/12 Blokkersdijk (STC); begin/1 tot 23/2 Schilde (WA Voorkempen); 15/1 Assenede (BEL); 17/1 Oelegem (DED, COM); 19/1 Hingene (VKG); * 28/1 Antwerpen-Oorderen 1 eks. dood (BNL, VGW).

01220 Blauwe Reiger (*Ardea cinerea*)

In de streek Zonhoven-Zolder-Kuringen overwinterde een opvallend grote groep: 132 eks. op 25/12, 139 eks. op 1/1 en 132 eks. op 15/2 (ONC, EVP, BRK). Verdere grote aantallen: december: 30/12 Arendonk 32 eks. (DEL), 26/12 Emblem-Nijlen 24 eks. (VW Lier), 28/12 Overmere 22 eks. (LMG, LMR); januari: 1/1 Appels 23 eks. (MAA), 11/1 Hofstade 22 eks. (NAH); februari: 7/2 Buggenhout ca 15 eks. (VIW).

01340 Ooievaar (*Ciconia ciconia*)

20/2 Melle 1 eks. pleisterend (VAE), deze waarneming werd bevestigd vanop een voorbijrijdende trein (RAD).

01470 Flamingo (*Phoenicopterus ruber*) BAHC

Slechts 1 waarneming: 29/12 Stuivekenskerke 1 eks. vrij schuw (DSK, BTL).

01520 Knobbelzwaan (*Cygnus olor*)

Grotere aantallen in Lier: 40 eks. op 7/12, 46 eks. op 18/1 en 26 eks. op 2/2 (VW Lier).

Andere grote aantallen: december: 9/12 Kessel-Lo 21 eks. (VCS); 14/12 Kessenich 16 ad (VW Zuid Limburg); januari: 9/1 Heverlee 20 eks. (OSS); 4/1 Ophoven 7 ad 3 juv (VW Zuid Limburg); februari: 15/2 Ophoven 10 ad 2 juv (WA Zuid Limburg).

01530 Kleine Zwaan (*Cygnus columbianus*)

9 december-, 16 januari- en 9 februariwaarnemingen. Grootste aantallen: Boekhoute 39 ad 16 juv op 21/12, 83 eks. op 2/1, 94 eks. op 20/1 en 81 eks. op 25/1 (BEL, DMJ, DLR, VW Gent); 6 en 21/12 Waterland-Oudeman 31 ad 9 juv en 18 ad 1 juv (ANA, VNF); 4/2 St-Jan-in-Eremo 16 ad 9 juv (ANA); 15/2 Maaseik-Aldeneik 16 ad 8 juv (WA Zuid Limburg); 1/1 Meetkerke 9 eks. (KEA, KLA).

Verder nog te Knokke-Zwin, Beerst, Vlissegem, Diksmuide, St-Margriete, De Pinte, Wuustwezel, Kessenich en Ophoven. Geen uit Brabant.

01540 Wilde Zwaan (*Cygnus cygnus*)

6 december-, 12 januari- en 7 februariwaarnemingen. Grootste aantallen: 17/12 Oud-Heverlee 2 ad 5 juv opgevlagen naar NW (WEJ); 14/12 tot half/2 Boekhoute 4 ad 2 juv (BEL).

Verder nog waargenomen te Assenede, Kessenich,

Ophoven, Lummen en Maaseik. Geen waarnemingen uit de provincie Antwerpen.

Ganzen (*Anser spec.*)

Indien we alle ganzen gezamenlijk beschouwen was het vooral op 6 en 7/12 een goede trektag. Op 6/12 werden 3900 Kolganzen, 850 Rietganzen, 650 Grauwe Ganzen en 3000 Ganzen spec. gemeld, samen ca 8500 eks. Op 7/12 iets lagere aantallen: 500 Kolganzen, 700 Rietganzen, 500 Grauwe Ganzen en 1000 Ganzen spec., samen ca 2700 eks. Andere belangrijke trekdagen waren 16 en 27/12, 7 en 25/1.

Grootste groepen niet gedetermineerde ganzen: 27/12 Zwijndrecht ca 200 eks. naar NW in groepjes op 11/2 uur (MAR), 27/12 Wuustwezel ca 270 eks. naar W (SID), 18/1 Turnhout min. 1000 eks. naar N in verschillende groepen (LAJ), 25/1 Weelde ca 300 eks. naar O in enkele groepen (PAL); 14/2 Oostende 205 eks. naar NO op 15 min. tijd (VW Oostende).

01570 Rietgans (*Anser fabalis*)

Voornaamste trekdagen zie Ganzen spec.

Grootste groepen: 6/12 Retie-Dessel-Mol 216 eks. in 9 groepen naar ZWW (MEH), Schilde 150 eks. naar N (SNJ), Oelegem 121 eks. naar NW (DED) en Brecht ca 120 eks. naar W-NW (DRF), bemerk de eigenaardige vluchtrichtingen: 7/12 Brecht ca 179 eks. in 3 groepen naar W-NW (DRF, MEP) en Oud-Turnhout, Kasterlee, Retie 107 eks. in 7 groepen (CVG, SMM, BOB, BYP), 7/1 Brecht 657 eks. naar W waarvan 20% Rietgans (SID). Grotere pleisterende groepen: 8 en 9/12 Assenede ca 200 eks. (BEL), 13/12 Zwijndrecht 110 eks. (MAR), 17/1 Ophoven 170 eks. (WA Zuid Limburg), 25/1 Baarle-Hertog 61 en 41 eks. (LEJ), 31/1 Mol-Postel 102 eks. (VWM).

01570 a. Taigarietgans (*Anser fabalis fabalis*)

Slechts 1 trekgegeven: 6/12 Brecht 17 eks. naar W-NW (DRF, MEP). Pleisterend: Brecht 1 eks. samen met 5 rossicus van 16 tot 18/12 en 1 eks. samen met 11 rossicus op 9/1 (SID); 25/12 tot 25/1 Verrebroek 14 eks. (DRF, MEP); 6/1 Kalmthout 6 eks. (DRF); Wuustwezel 3 eks. samen met 75 rossicus op 21/1 (DRF, MEP), 2 eks. op 3/2 (DRF, SID), 3 eks. op 4 en 9/2 (SID).

01580 Kleine Rietgans (*Anser brachyrhynchus*)

Trekgegevens: 8/12 Blokkersdijk 1 eks. naar NNW (STC), St-Jan-in-Eremo 16 eks. naar N op 20/1 en 16 eks. naar NO op 30/1 (ANA); 25/1 Oostende 29 eks. naar Z (VW Oostende).

Pleisterende vogels: 7/12 Meetkerke 1650 eks. (POM, POR); aanwezig in Damme en Knokke-Zwin (WA Aalter, WJ Westkust, WA Brugge); 24/12 Diksmuide 21 eks. (DSK); 10/1 Stuivekenskerke 10 eks. (DSK); 16 tot 18/12 Brecht 1 eks. samen met 6 Rietganzen (SID).

01590 Kolgans (*Anser albifrons*)

Zelfde trekpieken als boven.

Grootste groepen: 6/12 Brecht 1140 eks. naar W-NW (DRF), Kallo-Doel ca 1000 eks. naar W-NW (MEP) en Weelde ca 400 eks. in 7 groepen naar W op 1 uur (PAL); 16/12 Brecht 465 eks. en 657 eks. op 7/1 waarvan telkens 80% Kolganzen naar W (SID), 20/2 Knokke-Zwin 800 eks. naar NO (DST).

Grote pleisterende groepen: Antwerpen-Zandvliet 3000 à 3500 eks. op 29/12 (BEL), 3000 eks. op 31/1 (MEP) en 1200 eks. op 2/2 (BNL, DER, VOH); 11/1 Damme 1500 eks. (WA Aalter).

01600 Dwerggans (*Anser erythropus*) BAHC

23/12 Damme 1 of 2 ad (KUE).

01610 Grauwe Gans (*Anser anser*)

Voornaamste trekpieken zie bij Ganzen spec.

Grootste groepen: 6/12 Bazel 340 eks. (VHW), 6/12 Mechelen 157 eks. in 6 groepen naar NW (DCC), 7/12 Oostende 250 eks. naar Z over zee (VW Oostende).

Een grote pleisterende groep te Antwerpen-Zandvliet, 290 eks. op 14/12 (VGW), 1454 eks. op 24/1 (DER), 335 eks. op 14/2 (DER).

Pleisterende groepen te St-Jan-in-Eremo, Buggenhout, Oelegem en Veldwezelt (ANA, BIP, DED, VW Zuid Limburg).

01660 Canadese Gans (*Branta canadensis*)

7/12 Drongen 2 eks. (DPG), waarschijnlijk ontsnapt, 23/12 Damme 2 eks. (G. Nève).

01670 Brandgans (*Branta leucopsis*)

In West-Vlaanderen: Damme 3 eks. op 3/12, 2 eks. op 8/12, 1 eks. op 2-10 en 11/1 (BJN Brugge, WA Brugge, CBT, WA Aalter); 1 en 7/12 Meetkerke 1 en 2 eks. (BJN Brugge); 7/12 Knokke-Zwin 4 eks. (BJN Brugge); 25/1 Ramskapelle 4 eks. (DST). In Antwerpen: 30/12 Arendonk 5 eks. pleisterend (DEL); Antwerpen-Zandvliet 1 eks. op 30/1 en 5/2 (DRF, STC). In Oost-Vlaanderen: 8 en 22/2 Zingem (OTJ).

01680 Rotgans (*Branta bernicla*)

Grootste aantallen aan de kust: Oostende 43 eks. op 6/12 en 10 eks. naar NO op 7/12 (VW Oostende). Daarbuiten: 21/12 Uitbergen 2 eks. pleisterend (LMR, LMG); 25/12 Kallo 2 eks. pleisterend (VEI); 7/1 Brecht 1 eks. pleisterend (VTM).

01690 Roodhalzgans (*Branta ruficollis*) BAHC

21/12 Antwerpen-Zandvliet 1 eks. tussen 1500 Kolganzen (DRF, MEP).

01700 Nijlgans (*Alopochen aegyptiaca*) BAHC

1 tot 25/12 Oostende 1 juv, 17 en 18/1 Leffinge (VW Oostende); 4/1 Tervuren 1 ♂ 1 ♀ (PEW); 4/1, 8 en 15/2 Ophoven 1 eks., 2 eks. op 17/1 (VW Zuid Limburg, WA Midden Limburg, WA Zuid Limburg); 11 en 13/1 Walem (STK, BEW); 24/1 Oudergem (KOT, VSM); 25 en 31/1 Mechelen (VVR, STS, SOW, DBJ, DWA, SOD).

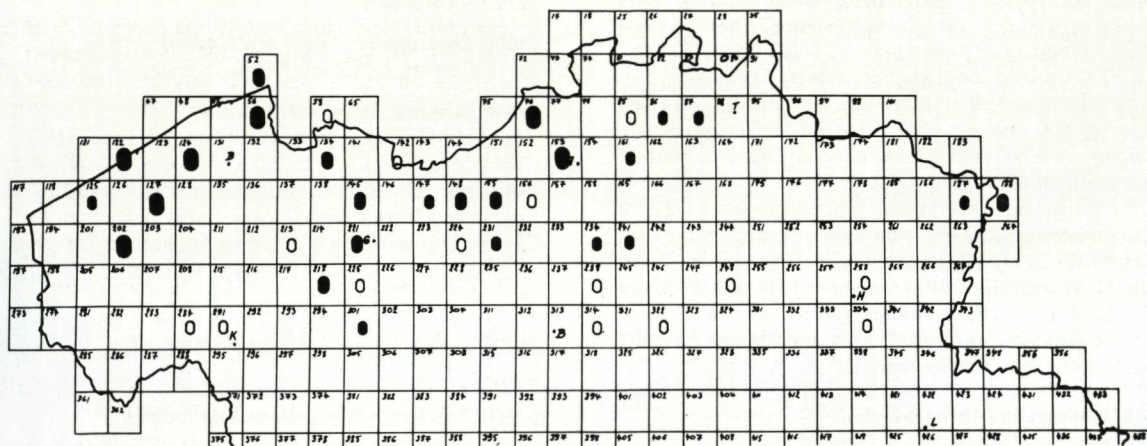
01710 Casarca (*Tadorna ferruginea*)

BAHC tot 31/12/1980

5 waarnemingen: 7/12 Brecht 1 eks. naar W (DRF, MEP); Mechelen telkens 1 eks. op 31/1, 2 en 27/2, ontsnapt? (DBJ, SOD, DWA, DCC, CEG, VBW); 1/2 Tervuren 1 eks. vliegend (WA Brussel).

01730 Bergeend (*Tadorna tadorna*)

Maxima december: 16/12 Antwerpen L.O.-Schelde-oever 137 eks. (WN Linkeroever), 25/12 Burcht 60 eks. (VHF, VHW), 1/12 Snaaskerke 33 eks. (VW Oostende); januari: 17/1 Gent-Kanaalzone 135 eks. (WJ Gent), 25/1

kaart 1

0 : 1-5 eks.
 ● : 6-25
 ● : 26-125
 ● : ≥ 125

Temse-Hingene 91 eks. (VHF, VHW), 4/1 De Panne 60 eks. (STE); februari: 15/2 Knokke-Zwin 413 eks. (SYP), 15/2 Gent-Kanaalzone 114 eks. (DAF).

01790 Smient (*Anas penelope*)

Maxima december: 27/12 Ramskapelle 800 eks. (DST), 14/12 Woumen 580 eks. (VW Westkust), 18/12 Roksem 385 eks. (VW Oostende); januari: 25/1 Ramskapelle 1500 eks. (DST), 18/1 Vlissegem ca 600 eks. (WA Brugge), 25/1 Antwerpen-Zandvliet 200 eks. (DER); februari: 15/2 Woumen 3000 eks. (WA Westkust), 2/2 Merkem 950 eks. (DSK, DBR), 15/2 Doel 670 eks. (VVP, OED). Grootste trekaantal aan de kust: 3/1 Oostende 193 eks. naar ZW (VW Oostende). Grootste aantallen in Brabant: 18/1 Hofstade 4 eks. (VCM, VOL); in Limburg: 15/2 Kessenich ca 60 eks. (JAG, DCM) en Ophoven 36 eks. (WA Zuid Limburg).

01820 Krakeend (*Anas strepera*)

Grootste aantallen: 1/12 Blokkersdijk 146 eks. (STC), Antwerpen-Oorderen 123 eks. op 21/12 (BNL, VGW, VOH) en 128 eks. op 17/1 (VOH). Daarbuiten: maxima in West-Vlaanderen: 18/1 Roksem 12 eks. (VW Brugge), 2/2 Merkem 12 eks. (DSK, DBR); Oost-Vlaanderen: 17/1 Zwijndrecht 40 eks. (VLI, MAR, CAM, AUL, DNL), geen enkele andere waarneming van meer dan 5 eks. Brabant: 2 waarnemingen: 5/12 Kessel-Lo 1 ♂ (OSS) en 7/12 Hofstade 2 ♂♂ (WA Brussel); Limburg 1 waarneming: 27/12 Kuringen 7 eks. (ONC).

01840 Wintertaling (*Anas crecca*)

Opmerkelijke aantallen: 18/1 Zonhoven 820 eks. (EVP); Woumen 580 eks. op 14/12 (VW Westkust) en 800 eks. op 15/2 (WA Westkust). Andere maxima: december: 28/12 Knokke-Zwin 400

eks. (DST), 28/12 Roksem 185 eks. (WA Brugge), 13/12 Waasmunster 180 eks. (FOJ); januari: 18/1 Berlare 300 eks. (WA Denderland), 17/1 Zwijndrecht 290 eks. (VLI, MAR, CAM, AUL, DNL), 27/1 Maaseik-Aldeneik 264 eks. (WA Zuid Limburg); februari: 15/2 Beerse 375 eks. (LEJ), 27/2 Drongen 200 eks. (VBF), 15 en 22/2 Roksem ca 200 eks. (VW Brugge, WA Brugge). Eén albino tussen 150 eks. op 13/12 Beerse (BYP, KOD).

01860 Wilde Eend (*Anas platyrhynchos*)

Maxima december: 12/12 Kluizen 4703 eks. (VSP, SAL), 20/12 Bornem ca 3300 eks. (VKG), 14/12 Mol min. 3000 eks. (MEH), 7/12 Oelegem 2800 eks. (DED, COM); januari: 17/1 Kluizen 5503 eks. (VSP, SAL), 17/1 Maaseik-Aldeneik 5000 eks. (WA Zuid Limburg), 18/1 Hofstade 3215 eks. (VCM, VOL), 18/1 Zonhoven 2450 eks. (EVP); februari: 15/2 Woumen 6000 eks. (WA Westkust), 19/2 Kluizen 2816 eks. (VSP, SAL), 15/2 Maaseik-Aldeneik 2200 eks. (WA Zuid Limburg).

01890 Pijlstaart (*Anas acuta*)

Zeer groot aantal: 18/1 Antwerpen-Zandvliet 531 eks. (DER). Andere maxima december: 25/12 Blokkersdijk 64 eks. (WN Linkeroever), 27/12 Mechelen 61 eks. (VBW); januari: 4/1 Mechelen 40 eks. (CEG, VBW), 17 en 18/1 Denderbelle 30 eks. (SCF); februari: 27/2 Ramskapelle 68 eks. (DST), 2/2 Lokeren 60 eks. (FOJ), 8/2 Wachtebeke 35 eks. (DAF), 8/2 Berlaar 32 eks. (VW Lier).

01920 Blauwvleugeltaling (*Anas discors*) BAHC

21/2 Zevegem 1 ♀ (ROD). Dit zou de tweede waarneming zijn voor België, de eerste was op 22/5/1966 Kalmthout.

01940 Slobeend (*Anas clypeata*)

Maxima december: 8/12 Antwerpen-Zandvliet 320 eks. (VGW), 18/12 Roksem 165 eks. (VW Oostende), 14/12 Knokke-Zwin 125 eks. (DST), 21/12 Antwerpen-Oorderen 122 eks. (BNL, VGW, VOH); januari: 25/1 Antwerpen-Zandvliet 385 eks. (DER), 10 en 18/1 Lokeren 300 eks. (SCF, PIA), 18/1 Waasmunster min 289 eks. (HEA), 11/1 Roksem 130 eks. (WA Brugge); februari: 21/2 Antwerpen-Zandvliet 431 eks. (VGW), 15/2 Blokkersdijk 423 eks. (JSL), 1/2 Waasmunster 300 eks. (MAA), 10/2 Mechelen 130 eks. (DEJ), 15/2 Woumen 100 eks. (WA Westkust).

01960 Krooneend (*Netta rufina*)

Mechelen 1 ♂ van 17 tot 30/12, 4-18-30 en 31/1, 1 ♂ 1 ♀ op 24/1 en 2/2, 3 ♂ 1 ♀ op 25 en 31/1 (LUF, CEG, DCC, MAM, MER, VBW, CAH, NAH, BEW, WIR, VW Lier, DBJ, SOW, SOD, STS, DWA, VVR); 14/12 en 9/2 Mol 1 ♀ (WJ Turnhout, DRD); 1/2 tot 7/3 Mol-Postel 1 ♀ (DEL, VGL); 28/12 Roksem 1 ♀ (POM); 3/1 Antwerpen-Zandvliet 1 ♂ (VGW); 11 en 14/2 Stuivekenskerke 1 ♀ (DSK).

01980 Tafeleend (*Aythya ferina*)

Maxima december: 12/12 Kluizen 641 eks. (VSP, SAL), 13/12 Eke 375 eks. (GEV, OUH, VAT, DRM), 27/12 Ramskapelle 279 eks. (DST), 21/12 Kessel-Lo 253 eks. (OSS); januari: 27/1 Maaseik-Aldeneik 540 eks. (WA Zuid Limburg), 17/1 Kluizen 519 eks. (VSP, SAL), 18/1 Merkem 330 eks. (DSK, MKM, MKJ, DBR); februari: 12/2 Kluizen 487 eks. (VSP, SAL), 16/2 Blokkersdijk 465 eks. (JSL), 21/2 Gullegem 183 ♂ 197 ♀ (VEJ), 23/2 Walem 304 eks. (JSL).

02020 Witoogend (*Aythya nyroca*) BAHC behalve ♂♂

26/12 Moorsele 1 ♂ (VEJ); 4/1 Onkerzele 1 ♂ (BJN Geraardsbergen); 14/2 Rekem 1 ♀ (WA Zuid Limburg); 21 en 22/2 Eke 1 ♂ (VRR, VVD, DSI, VRW, BEC, VEG).

02030 Kuifeend (*Aythya fuligula*)

De aantallen kenden een wisselend verloop. Begin december waren overal de aantallen nog laag behalve te Antwerpen-Berendrecht 450 eks. op 7/12 (STC). Daarna stijgen de aantallen tot rond half januari waar voor enkele plassen de maxima voor deze winter worden bereikt: 25/1 Antwerpen-Oorderen 406 eks. (VGW, VOH), 17/1 Kluizen 184 eks. (VSP, SAL), 18/1 Walem 166 eks. (BEW, WIR). Rond begin februari dalen de aantallen duidelijk om daarna weer te stijgen tot nieuwe maxima 16/2 Blokkersdijk 211 eks. (JSL), 15/2 Mol 154 eks. (DRD), 21/2 Roksem 125 eks. (WA Brugge). Maximaal moeten er in deze periode ca 1500 tot 2000 Kuifeenden in Vlaanderen geweest zijn.

02040 Toppereend (*Aythya marila*)

Grootste aantallen waargenomen aan de kust, maxima Nieuwpoort 10 eks. op 29/12 (DSK, BTL), 9 eks. op 10-18 en 29/1 (BOE, WA Westkust, DJT, DJY), 13 eks. op 14/2 (DSK).

Ook groot aantal te Kessenich 2 ♂ 3 ♀ op 8/2, 4 ♂ en 4 ♀ op 15/2 (WA Zuid Limburg). Waarnemingen uit alle provincies behalve Brabant.

02060 Eidereend (*Somateria mollissima*)

Heel de periode aanwezig. Maxima: 29/12 Oostende-Raversijde 82 eks. (VW Oostende), 18/1 Nieuwpoort 160 eks. (DJT, DJY), 15/2 Nieuwpoort 50 eks. pleisterend (ZW Nieuwpoort).

In het binnenland: 10 tot 14/12 Oelegem 1 ♀ (DED, COM, DMF, VW Voorkempen); 10/12 Nieuwkapelle 1 ♀ (CAS); 21 en 25/12 Lier 1 ♀ (VW Lier). Kessenich telkens 1 ♀ op 14/12, 8/1, 8 en 15/2 (VW Zuid Limburg, WA Midden Limburg, WA Zuid Limburg); Maaseik-Aldeneik 2 ♀ op 4/1 en 1 ♂ 1 ♀ op 17/1 (VW Zuid Limburg, WA Zuid Limburg).

02120 IJseend (*Clangula hyemalis*) BAHC tot 31/12/80

Oostende 1 ♀ van 12 tot 18/12 en 28/12, 1 eks. op 18/1, 1 ♀ op 25-26 en 28/1, 13-17-22/2, 1 immatuur ♂ op 27/2 (VW Oostende, VJN, BOU, WA Turnhout, STC, WA Brugge, DRF); 14 tot 24/12 Antwerpen-Linkeroever 1 ♀ (STC, WN Linkeroever); van 18/1 tot 15/2 Merkem 1 juv ♂ (DSK, MKM, MKJ, DBR, BCK, WA Westkust); 15-21 en 22/2 Roksem 1 ♀ (WA Brugge, POM).

02130 Zwarte Zeeëend (*Melanitta nigra*)

Heel de periode waargenomen, maxima: 7/12 De Panne 50 eks. (STE), 11/1 De Panne 300 eks. (STE), 8/2 Nieuwpoort 75 eks. pleisterend, 596 eks. naar ZW en 13 eks. naar NO (ZW Nieuwpoort). Verste in het binnenland: 30/11 tot 6/12 Gistel 1 ♀ (VW Oostende).

02150 Grote Zeeëend (*Melanitta fusca*)

6/12 Heist 1 eks. naar ZW (DST); 4/1 Nieuwpoort 2 eks. (VEB, ZW Nieuwpoort); Oostende 1 ♀ op spui om op 4/1 en 4 eks. naar ZW over zee op 13/1 (VW Oostende); 16/1 Nieuwpoort 1 eks. stookolie (DJT, DJY). Geen februariwaarnemingen.

02180 Brilduiker (*Bucephala clangula*)

In december waren er in Vlaanderen ca 85 eks. aanwezig met evenwel een uitschieter naar 120 eks. in de tweede week toen op 9/12 in Oostende alleen reeds 58 eks. aanwezig waren (VW Oostende). In januari liggen de aantallen doorgaans iets hoger tot 130 eks. in de derde week, 18/1 Oostende 55 eks. (VJN). In februari zakken de aantallen tot 40 eks. op het einde van de maand.

Andere grote aantallen: 15/2 Kessenich ca 30 eks. (JAG, DCM), 14/2 Blokkersdijk 3 ♂ 16 ♀ (JSL).

02200 Nonnetje (*Mergus albellus*)

In december waren er in Vlaanderen tussen de 65 en 75 Nonnetjes aanwezig, de piek werd bereikt in de derde week van januari met ca 95 eks. in heel Vlaanderen. In februari nemen de aantallen progressief af tot nog een 20 tal vogels op het einde van de maand. Opmerkelijk is dat op het ogenblik dat het aantal Nonnetjes op Blokkersdijk daalt, deze op Antwerpen-Oorderen in bijna gelijke mate stijgen.

Maxima: Blokkersdijk 8 ♂, 56 ♀ op 16/12 (STC), Antwerpen-Oorderen 3 ♂ 32 ♀ op 17/1 (VOH), Doel 6 ♂ 28 ♀ op 9/2 (STC).

Buiten de Beneden-Schelde: Walem 9 ♀ op 3/1 (STC) en 23/2 (JSL).

02210 Middelste Zaagbek (*Mergus serrator*)

Grootste aantallen: 13/1 Oostende 6 ♂♂ 14 ♀♀ naar ZW (VW Oostende), 7/2 Zeebrugge 3 ♂♂ 7 ♀♀ op zee en 10 eks. op 15/2 (DST); anders maximaal 3 eks. In het binnenland: 27/11 tot 7/12 Blokkersdijk 1 ♀ (WN Linkeroever, STC); 1/12 Drongen 1 ♀-kleed (KOL); 7/12 Oelegem 2 ♀♀ (COM, VW Voorkempen); 29/12 Stuivekenskerke 1 ♀ (DSK, BTL); 18/1 Merkem (WA Westkust).

02230 Grote Zaagbek (*Mergus merganser*)

In december liep het aantal in Vlaanderen op tot ca 150 eks. op het einde van de maand. Een volgende piek wordt bereikt de laatste week van januari, ca 180 eks. Tegen eind februari waren er nog ca 35 eks. in Vlaanderen.

De grootste concentraties waren aan de Beneden-Schelde: 24 en 25/12 Kallo 13 ♂♂ 62 ♀♀ (DRF, MEP), 25/1 Doel 1 ♂ 67 ♀♀ (JSL), 18/12 Blokkersdijk 1 ♂ 52 ♀♀ (STC). Daarbuiten: 25/1 Assenede 21 eks. (POJ, VW Gent), 25/2 St-Jan-in-Eremo 5 ♂♂ 6 ♀♀ (ANA).

02250 Rosse Stekelstaartend (*Oxyura jamaicensis*)

BAHC

Mechelen nog steeds 1 ♀ van 20 tot 30/12, op 4/1, van 17/1 tot 2/2 en op 20/2 (CEG, DCC, VBW, MAM, MER, CAH, NAH, BEW, WIR, VW Lier, MEH, MML, WJ Brussel Oost).

Marmereend (*Anas angustirostris*)

BAHC

11/2 Blokkersdijk 1 eks., ontsnapt? (JSL, STC).

02390 Rode Wouw (*Milvus milvus*)

21/12 Varsenare (POR); 24/12 Moerbeke (VKB, FOJ); 17 tot 19/1 Hingene (DHH).

02430 Zearend (*Haliaeetus albicilla*)

BAHC
2/12 Merksem 1 adult (VGW); 10/1 Zandvliet 1 onvolwassen (DRF).

02600 Bruine Kiekendief (*Circus aeruginosus*)

5 - 20/12 Oostende 1 ♀ of juv en 30/12 Gistel 1 eks. (VW Oostende); 4/1 Heist o/d Berg (VCR); 17/1 Nijlen (VW Lier); 3/2 Wuustwezel 1 ♂ (SID); 15/2 Mol-Postel 1 ♂ (DEL); 22/2 Oorderen (BNL, VOH).

02610 Blauwe Kiekendief (*Circus cyaneus*)

50 december-, 22 januari- en 16 februariwaarnemingen. Vooral gezien in West-Vlaanderen, het noorden van de provincie Antwerpen en het krekengebied van Oost-Vlaanderen.

02670 Havik (*Accipiter gentilis*)

10 december-, 12 januari- en 5 februariwaarnemingen, hoofdzakelijk uit Antwerpen en Limburg, met daarnaast twee lokaliteiten in O-VI. (Wetteren en Bachte-Maria-Lerne) en één in W-VI.: 24/12 St-Michiels-Brugge (THA).

02690 Sperwer (*Accipiter nisus*)

62 december-, 78 januari- en 38 februariwaarnemingen, verspreid over heel Vlaanderen. Ook hier nogal wat beweging op 25/1.

02870 Buizerd (*Buteo buteo*)

104 december-, 98 januari- en 48 februariwaarnemingen, verspreid over heel Vlaanderen, met uitzondering van West-Vlaanderen (slechts 14 eks. waargenomen). Op 25 januari was er blijkbaar heel wat beweging, wat misschien de lage cijfers voor februari verklaart. Grotere groepen: 25/1 Wuustwezel 10 (VVD, JAX, BRG) en Uitbergen 6 eks. (LMG, LMR); -/2 Bazel 10 eks. als maandmax. (DBM); -/2 Bachte-Maria-Lerne 8 eks. gedurende de hele maand in Ooidonk (POJ). Overwintering met 50 eks. in Klein-Brabant (DHH), max. 10 in de Demervallei (PTJ).

02900 Ruigpootbuizerd (*Buteo lagopus*)

BAHC
20/12 Brecht (DRF); 18/1 Nieuwmoer (SNC); 25/1 - 13 en 18/2 Wuustwezel (SID); 13/2 Zichem (PTJ, RDV).

03010 Visarend (*Pandion haliaetus*)

1/1 tot 13/2 Hamont (VGH); 7/1 Nazareth (BEC, DSI).

03090 Smelleken (*Falco columbarius*)

25 december-, 16 januari- en 10 februariwaarnemingen, vooral uit Oost-Vlaanderen en Antwerpen, in mindere mate West-Vlaanderen.

03090 b. IJslands Smelleken (*Falco columbarius subaesalon*)

v 7/12 Woumen ♀ (Vogeltrekstation De Blankaart).

03200 Slechtvalk (*Falco peregrinus*)

11/12 Kasterlee (DEL, VGL); 13-21/12 Koksijde (GAJ); 31/12 en 17/1 St-Agatha-Rode 1 imm. (WEJ); v 20/1 Deurne/Diest 1 ♂ dood (RVD); 25/1 Damme (BJN Brugge); 14/2 Testelt 1 ♂ (RVD); 21/2 Blokkersdijk (STC).

04290 Meerkooet (*Fulica atra*)

Grote aantallen: 3/12 Lier 900 eks. (VW Lier); 13/12 Mechelen 738 eks. (CAH, MAM, BLR); 17/12 Wachtebeke 1500 eks. (DAF); -/1 Stuivekenskerke van 550 tot 750 eks. (DSK, MKM, MKJ, DBR); 17/1 Ophoven 2000 eks. (WA Midden Limburg); 14/2 Minderhout 650 eks. (LEJ).

04330 Kraanvogel (*Grus grus*)

6/12 Neerpelt-Overpelt ong. 130 eks. (POH, MTA); 7/12 Brecht 8 en Bornem 1 eks. (DRF, MEP, GRK); 7/12 Bazel-Hingene-Bornem dezelfde vogel doortrekkend van NO naar ZW (VHW, VHF, ROI, BRW, TRE, GRP, GRK); 7/2 Arendonk 3 pleisterend (SAT).

04460 Grote Trap (*Otis tarda*)

BAHC
Vanaf 10/1 1 onvolwassen (3-4 jaar) te Wuustwezel (tallose waarnemers).

04500 Scholekster (*Haematopus ostralegus*)

Waarnemingen binnenland: 7-10/12 Gent (DPG, VHI); 9/12 Drongen (VBF); 14/12 Kessenich 5 eks. (VZL).

04560 Kluut (*Recurvirostra avossetta*)

18/12 Blokkersdijk (STC); 20/12, 3 - 4 en 25/1 Zandvliet respectievelijk 2 - 7 - 3 en 1 eks. (BNL, DER, WA Mortsel); 3/1 Zwiendrecht (VLI); 25/1 Temse (VHW, VHF); 7 en 8/2 Knokke-Zwin (WJ Westkust, WA Westkust).

04700 Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*)

24/12 en 27/2 Nieuwpoort 10 en 7 eks. (RAD); 11/1 De Haan (VSP, SAL); 13/2 Oostende 6 en 10 eks. (STC).

04860 Zilverplevier (*Pluvialis squatarola*)

12/12 Bredene 11 eks. (VW Oostende); 24/12 en 27/2 Nieuwpoort 15 en 5 eks. (RAD); 21/12 Nieuwpoort (ZW Nieuwpoort).

04930 Kievit (*Vanellus vanellus*)

Grootste aantallen: 7/12 Epegem 1500 (SOD); 22/12 Stuivekenskerke 1700 (DRM); 23/12 Oudenaarde-Petegem 5000 (DEF); 29/12 Oostende 1000 (VSP); 25/1 Boekhoute 1000 (VW Gent); 27/1 Ophoven 1200 en 8/2 2100 (WA Midden Limburg); 4/2 Stuivekenskerke 1700 (DSK); 26/2 krekengebied O-VI. 3000 (ANA).

04960 Kanoetstrandloper (*Calidris canutus*)

1/2 Knokke 3 eks. (SYP). Zeer vroeg exemplaar.

04970 Drieteenstrandloper (*Calidris alba*)

Maxima voor deze periode: 24/12 Oostduinkerke 40 eks. (RAD), 11/1 De Haan 35 eks. (VSP, SAL) en 15/2 Nieuwpoort 25 eks. (ZW Nieuwpoort).

05010 Kleine Strandloper (*Calidris minuta*)

Enkel te Doel waargenomen. 2 eks. op 4 en 12/12 (STC, JSL) en 3 eks. op 21/1 (STC). Overwinteraars?

05100 Paarse Strandloper (*Calidris maritima*)

Alle waarnemingen werden aan de kust gedaan. Maxima: 25/1 Oostende 191 eks. in grab (BOU, WA Turnhout), 15/2 Zeebrugge 92 eks. (DST).

05120 Bonte Strandloper (*Calidris alpina*)

Enkele overwinterende exemplaren langs de kust en de Beneden-Schelde. Maxima: december: 19/12 Oostende 50 eks. (VSP); januari: 17/1 Zwijsrecht 60 eks. (VLI, MAR, CAM, AUL, DNL); februari: 16/2 Doel 172 eks. (STC).

05170 Kemphaan (*Philomachus pugnax*)

Deze winter waren grote groepen overwinterende exemplaren aan de kust en in Laag België aanwezig. 11/1 Bassevelde ca 450 eks. (REM), 15/2 Boekhoute 100 tal (VND), 20 en 27/2 Knokke-Zwin 155 en 251 eks. (DST). Slaapplaats: -12 Knokke-Zwin meer dan 250 eks. (BUG).

05180 Bokje (*Lymnocyptes minimus*)

Waargenomen te Oelegem, Turnhout, Doel, Stuivekenskerke, Gistel, Zande, Machelen (Brab.), Vilvoorde, Kluizen, Nieuwpoort (DED, MEH, SNC, DSK, VW Oostende, LUF, DEJ, VSP, SAL, TAR).

05290 Houtsnip (*Scolopax rusticola*)

21 december-, 4 januari- en 13 februariwaarnemingen. Groot aantal 12/12 Knokke 23 eks. (BJN Brugge).

05320 Grutto (*Limosa limosa*)

Eerste waarnemingen: 3/1 Zandvliet (WA Mortsel) en 11/1 Drongen (VBF). Op 27/2 reeds waargenomen op 5 verschillende plaatsen nl. Arendonk 9 eks. (DEL), Drongen (VBF), Muizen 4 eks. (CEG, VBW), Ramskapelle 2 eks. en Heist (DST, SYP).

05340 Rosse Grutto (*Limosa lapponica*)

Enige waarneming voor deze periode: 21/12 Nieuwpoort (WA Westkust).

05380 Regenwulp (*Numenius phaeopus*)

Enige waarneming: 4/1 Knokke-Zwin (Beenbreek 13: 51).

05410 Wulp (*Numenius arquata*)

Slaapplaatsen te: Knokke-Zwin meer dan 600 eks. (BUG), Bellem 114 eks. en Lotenhulle 145 eks. (HOI). Slaaptrek op 1/12 Gistel 314 eks. (VW Oostende). Voorjaarsrek vanaf 14/2 Essen ca 80 eks. in V-formatie naar NW (MHT, RSM) en Bredene 44 eks. in 2 groepen over het strand (VW Oostende), 16/2 Drongen 65 eks. op trek (VBF).

05450 Zwarte Ruiter (*Tringa erythropus*)

4/12 Boekhoute 2 eks. (BEL); 8/12 Oostende 1 eks. op trek (VW Oostende); 27/12 - 25/1 en 7/2 Ramskapelle (DST); 5/1 Doel 18 eks. (STC).

05460 Tureluur (*Tringa totanus*)

9/12 Oostende 12 eks. (VW Oostende) en Boekhoute (BEL); 13/12 Elversele 2 eks. (VKB); 21/12 Nieuwpoort klein aantal (WA Westkust); 26/12 Ramskapelle 4 eks. (DRM); 30/12 Stuivekenskerke (WJ Westkust); 12/1 Boekhoute (BEL); 18/1 Nieuwpoort (WA Westkust) en Vlissegem (WA Brugge); 30/1 Nieuwpoort 5 eks. (ZW Nieuwpoort); 12 en 22/2 Oostende (VSP, WA Brugge).

05530 Witgatje (*Tringa ochropus*)

33 december-, 19 januari- en 11 februariwaarnemingen. Maxima voor die periode: 12/12 Doel 7 eks. (JSL, STC); 14/12 Welden 6 eks. (VAJ); 5/1 Doel 5 eks. (STC).

05560 Oeverloper (*Actitis hypoleucos*)

18 decembergegevens. Januari: 4/1 Mol (DRD) en Tielrode (VKB, FOJ), 17/1 Tielrode (VKB, FOJ), 18/1 Aalter (HOI), 19/1 Lier (STC); februari: 7/2 Aalter (HOI), 9/2 Lier (VW Lier), 14/2 Oelegem 3 eks. (WA Voorkempen) en Lier (VW Lier). Te Oelegem heeft 1 eks. overwinterd (WA Voorkempen).

05650 Rosse Franjepoot (*Phalaropus fulicarius*) BAHC

26/12 Oostende (VW Oostende).

05750 Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*) BAHC

20/12 - 24/1 en 22/2 De Panne steeds 1 eks. (STE, OGP).

05780 Dwergmeeuw (*Larus minutus*)

Enkel waargenomen op 1-3 en 4/1 ZW trekkend: 1/1 Knokke 30 eks./2 u. (SYP) en Heist 34 eks. in 4.30 u. (DST, LUP, VPB); 3/1 Heist 34 eks. (DST, LUP, VPB), Knokke 50 eks. in 2.30 u. (SYP), Knokke-Zwin 42 eks. in 30 min. (DST); 4/1 De Panne 2 eks. (STE).

05820 Kokmeeuw (*Larus ridibundus*)

Eerste vogels in zomerkleed: 6/12 Walem 2 eks. (STC), 4/1 Tervuren (SOW, KOT, VSM), 25/1 Bornem (VKG) en 7/2 Temse (TMT). Grote aantallen: 18/1 St-Pieters-Leeuw ca 500 eks. (DAM) en Bachte-Maria-Lerne ca 6000 eks. (POJ), 13/1 Drongen ca 1000 eks. (KOL), 10/1 Kluizen 1000 eks. (VSP, SAL) en 7/2 Leuven ca 3000 eks. (COI). Op 1, 9 en 12/1 ad eks. met rozige borst (GIR).

(05927) Geelpootmeeuw (*Larus cachinnans*)

2/2 Blokkersdijk 2 eks. (JSL).

05990 Grote Burgemeester (*Larus hyperboreus*) BAHC

3-8-9-12 en 18/12 Oostende steeds 1 eks. (VW Oostende); 1/1 Knokke-Heist 1 eks. eerstejaars (DST, LUP, VPB) (Wielewaal 47: 135); 11 en 25/1 De Panne 1 ad eks. + 1 eks. eerstejaars en 1 eks. eerstejaars (STE, VEK); 25/1 Mariakerke (J. van Gompel), Oostende 1 ad eks. + 1 imm. eks. (BOU, WA Turnhout); 24 en 28/1 Oostende 1 eks. derdekalendarjaar (STC); 29/1 Oostende 1 imm. eks. (BNL); 1/2 Oordene 1 eks. eerste winter (DRF, MEP, VOH); 13-17 en 19/2 Oostende resp. 1 ad + 1 eks. tweede kalenderjaar - 1 eks. tweede kalenderjaar en 1 eks. tweede kalenderjaar (VW Oostende) 27/2 Knokke 1 ad (DST).

06000 Grote Mantelmeeuw (*Larus marinus*)

Maxima binnenland: 21/12 Wuustwezel 20 eks. (SID), 10/1 Kluizen 33 eks. (VSP, SAL).

06020 Drieteenmeeuw (*Rissa tridactyla*)

Opvallend veel waarnemingen voor deze periode, waarvan heel wat betrekking hebben op stookolie-slachtoffers (al dan niet dode vogels) 7 december-, 28 januari en 12 februariwaarnemingen.

Maandmaxima: december: 26/12 Oostende 254 eks. in 105 min. (VW Oostende); januari: 1/1 De Panne 267 eks. (STE), Heist 530 eks. naar ZW in 4.30 u. (DST, LUP, VPB) en Knokke 238 eks. in 2 u. (SYP), 3/1 Heist 1060 eks. naar ZW in 7 u. (DST, LUP) en Knokke 610 eks. in 2.30 u. (SYP), 20 en 28/1 Oostende telkens 100 eks. (STC); februari: 17/2 Oostende 15 eks. (VW Oostende). Waarnemingen binnenland: * 9/1 Aalter (BOM), * 19/1 Bellem 1 ad met stookolie (HOI) en 25/1 Overmere (LMG, LMR).

06150 Visdief (*Sterna hirundo*)

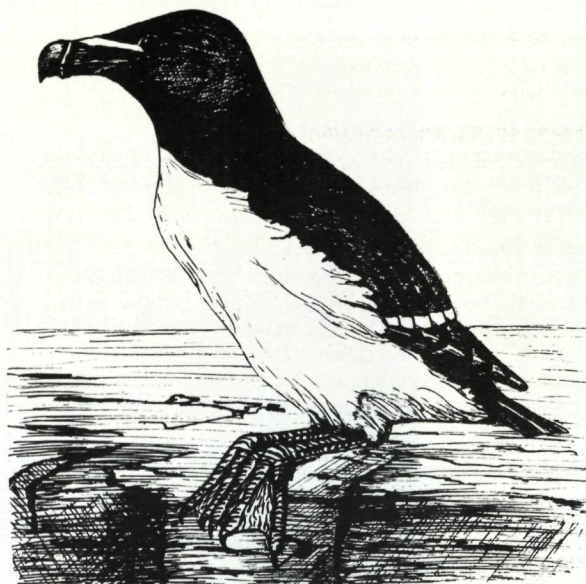
* 8/1 Oostende 1 dood eks. met stookolie (VW Oostende).

06340 Zeekoet (*Uria aalge*)

Meer nog dan Alk is deze soort het slachtoffer geworden van de stookolielozing op zee. Vanaf 7/12 komen geregeld waarnemingen binnen van dode vogels of vogels welke door de olie zijn aangetast. Voornamelijk van ca 10/1 31/1 werden heel wat vogels gevonden: 18 tot 24/1 Knokke 24 eks. dood aangespoeld op strand (DST), -/1 Nieuwpoort ca 20 aangespoeld (DJI, DJY), -/1 De Panne 11 dode eks. (STE), 10/1 strandtelling Lombardsijde-Middelkerke leverde 11 dode en 1 levend stookolieslachtoffer op (VW Oostende). 1 en 8/2 Nieuwpoort 1 eks. en 1 pleisterende stookolievogel (ZW Nieuwpoort); * 1 en 7/2 De Panne 1 eks. en 5 eks. allen dood (OG De Panne).

06350 Kortsnavelzeekoet (*Uria lomvia*)

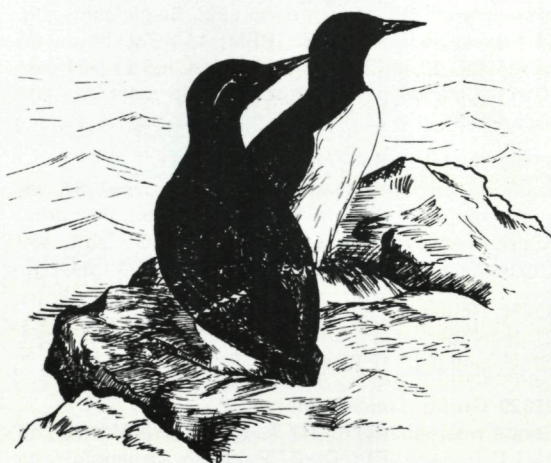
* 4/1 Den Haan-Klemskerke en 18/1 Wenduine (Wielewaal 47: 139 en J. van Gompel). Dit zijn de eerste twee vondsten van deze nieuwe soort voor België.

Tekening: P. Boesman

06360 Alk (*Alca torda*)

1 en 3/1 Heist 1 eks. naar ZW (DST, LUP, VPB); 4/1 Nieuwpoort (VEB, ZW Nieuwpoort); 6/1 Oostende 1 eks. op spuiikom (VW Oostende). Vanaf 10/1 worden geregeld vogels gevonden welke dood zijn of fel door stookolie zijn aangetast o.a.: * 10/1 De Panne (STE) en Lombardsijde naar Middelkerke 2 ad (VW Oostende), * 18/1 Heist 1 juv (DST) en Nieuwpoort verschillende vogels bezorgd in het asiel (WA Westkust), * 7/2 De Panne (OGP). Stookolieslachtoffer binnenland: * 11/2 De Pinte 1 ♀ (VRR, KEI, BRG, OUH, GEV e.a.) welke in het asiel op 12/2 is gestorven (BRG).

Tekening: P. Boesman

06360 b. Noordelijke Alk (*Alca torda torda*)

* 8/1 Zeebrugge (Wielewaal 47: 139 en J. van Gompel).
Dit is de vierde vondst voor België.

06470 Kleine Alk (*Alle alle*)

6 en 7/12 Bellem (HOI, VHB, BLL, VW Gent, e.a.); * 3/1 Oostende naar Bredene 3 stookolieslachtoffers (VW Oostende); 5/1 Oostende 3 eks. naar ZW (VW Oostende); * 16/1 Zeebrugge (met stookolie) (Wielewaal 47: 139); * 25/1 Wenduine (Wielewaal 47: 223, Roerdomp 21, 4: 11); * 1/2 Blankenberge en Den Haan-Klemskerke (Wielewaal 47: 139); * 13/2 Brugge (Wielewaal 47: 223, Roerdomp 21, 4: 11).

06540 Papegaaiduiker (*Fratercula arctica*) BAHC

6/1 Oostende 1 eks. stookolie (VW Oostende). * begin januari Knokke 1 eks. stookolie (Wielewaal 47: 139).

06680 Holenduif (*Columba oenas*)

Maxima: 1/12 Knokke-Zwin ca 2100 eks. op slaappleats (BUG); 4/12 Doel 267 eks. (STC); 11/1 Bassevelde ca 80 (REM).

07670 Ransuil (*Osio otus*)

Grootste roestplaatsen: Antwerpen Linkeroever 26 eks. (VLI, MAR, NEL, WSM, CHJ, VIT); Glaaien 22 eks. (PTJ), 15 eks. te Hemiksem (ROI), Hamont (VGH) en Munte (POJ, REM).

07680 Velduil (*Asio flammeus*)

Weinig waargenomen: -/12 Koksijde geregeld 2 eks. (GAJ); 21/12 Nieuwpoort (WA Westkust); 31/12 Zandvliet-Berendrecht (MHT, RSM); 10/1 Oostende en 11/1 Snaaskerke (VW Oostende); 13/1 Kallo (STC).

08310 IJsvogel (*Alcedo atthis*)

Zie winterinventarisatie van deze soort (Project Nationale vogelwerkgroep).

09720 Kuifleeuwerik (*Galerida cristata*)

Waarnemingen buiten de kust: 11 en 28/12 St-Pieters-Woluwe 2 en 4 eks. (DBJ, THM); 14/1-3 en 4/2 Antwerpen respectievelijk 1-1 en 2 eks. (VLI, MAR).

09740 Boomleeuwerik (*Lullula arborea*)

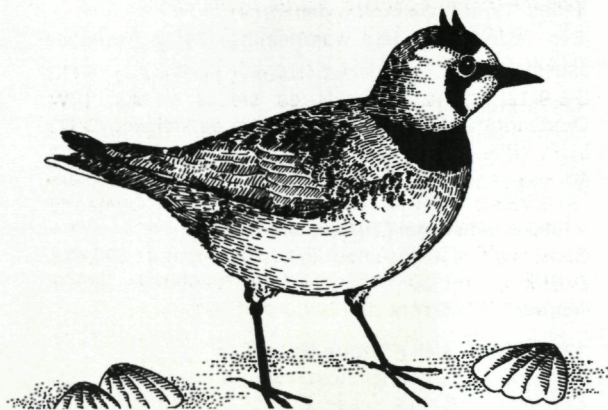
7/12 Astene (POJ), Oelegem 2 eks. (VW Voorkempen) en Nossegem 5 eks. (SOD, DBJ); 9/12 Brugge (BJN Brugge); 24/1 Testelt 5 eks. op trek (RDV); 10/2 Beernem (KUE); 11/2 De Pinte (BRG).

09760 Veldleeuwerik (*Alda arvensis*)

Opvallende trekdag 7/12: Berchem (VI.) 1800 eks. naar ZW (DEF), Mechelen ca 310 eks. naar W (DCC), Essen 90 eks. naar W (VGR), Velten-Beisem 40 + 10 + 60 eks. (DCT) en Eppegem ca 2000 eks. op trek (Stat. Terlinden).

09780 Strandleeuwerik (*Eremophila alpestris*)

Enkel waargenomen te Knokke-Zwin en dit vanaf 7/12 tot 27/2 met wisselend aantal van 1 eks. op 14/12 (DST) tot 36 eks. op 23/12 (BJN Brugge).

Tekening: K. Devos

10110 Graspieper (*Anthus pratensis*)

Maandmaxima: 7/12 Mechelen ca 150 eks. naar ZW (DCC), 29/1 Kluizen 50 eks. (VSP, SAL), -/2 Diksmuide 80 à 100 eks. (DSK).

10140 Waterpieper (*Anthus spinoletta*)

18 waarnemingen: 8 december-, 6 januari- en 4 februariwaarnemingen. Verdeling per provincie: West-Vlaanderen geen waarneming, Oost-Vlaanderen 1 waarneming, Brabant 7 waarnemingen, Antwerpen en Limburg 4 waarnemingen. Maxima: 31/1 Mechelen ca 20 eks. (SOD, DBJ, DWA), 13/2 Zichem ca 10 eks. (PTJ) en 28/2 Mol-Postel 24 eks. (VWM).

(10142) a. Oeverpieper (*Anthus petrosus littoralis*)

4/1 Nieuwpoort (DJT, DJY); 5 en 28/1 Oostende 1 en 2 eks. (VSP, STC).

10190 Grote Gele Kwikstaart (*Motacilla cinerea*)

46 waarnemingen: 21 december-, 21 januari- en 4 februariwaarnemingen. Verdeling per provincie: West-Vlaanderen 2 waarnemingen, Oost-Vlaanderen 14 waarnemingen, Brabant 26 waarnemingen, Antwerpen 3 waarnemingen en Limburg 1 waarneming.

10200 Witte Kwikstaart (*Motacilla alba*)

Hoge aantallen voor de winterperiode: 29 en 30/12 Mechelen 13 en 21 eks. (VBW), 31/12 Bazel ca 40 eks. op afgelaten vijver (ROI).

10480 Pestvogel (*Bombicilla garrulus*)

16/2 Kasterlee (PAT).

11210 Zwarte Roodstaart (*Phoenicurus ochruros*)

3 december- en 4 januariwaarnemingen: 3/12 Bornem (GRK, RIM); 7/12 Bissegem 1 ♀ (VEJ); v 7/12 Eppegem (Stat. Terlinden); 5/1 Oostende 1 ♂ (VSP); 8/1 Drongen 1 ♂ (KOL); 24/1 Antwerpen-Linkeroever (VKG, VWF, MAR); 30/1 Zarren (SWK). Geen februariwaarnemingen.

11390 Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*)

Een zevental winterwaarnemingen: 1 eks. gedurende de ganse periode te Knokke-Zwin (BUG); 14/12 Drongen 1 ♂ (VBF); 11/1 Zichem 1 eks. in wijfjeskleed (Ringgr. Demervallei); 11/1 Gent 1 paar (VHI); 7/2 Leffinge 1 ♀ (POM, SCB); 12/2 Baasrode 1 ♂ (KAA); 13/2 Viersel (VW Lier).

11460 Tapuit (*Oenanthe oenanthe*)

Een uitzonderlijk late waarneming: 24/12 Assenede (HAW).

11870 Merel (*Turdus merula*)

Opmerkelijke terugtrek in de derde dekade van februari: 3/2 Scherpenheuvel ca 30 eks., 24/2 Testelt 10 à 15 eks. (Ringgr. Demervallei).

11980 Kramsvogel (*Turdus pilaris*)

Maandmaxima: december 7/12 Zevergem ca 300 eks. (VRR); januari: 30/1 Korbeek-Dijle ca 2000 eks. (SOD); februari: 6/2 Brecht ca 1000 eks. (SID).

12010 Koperwiek (*Turdus iliacus*)

Nog doortrek in de eerste dekade van december: 7/12 Epegem 150 eks. naar Z (SOD); 7/12 Berchem-Oudenaarde ca 300 eks. naar Z (DEF); 7/12 Hofstade (Brab) 200 eks. naar ZW (WA Brussel).

Maandmaxima: december: 7/12 Zevergem ca 1000 eks. (VRR); januari: 18/1 Mechelen ca 200 eks. (CEG, VBW). Geen noemenswaardige aantallen in februari.

12020 Grote Lijster (*Turdus viscivorus*)

Reeds zingende vogels op 7/12 te Berchem-Oudenaarde (DEF) en op 4/1 te Aalst (LMG, LMR).

12200 Cetti's Zanger (*Cettia cetti*)

28/1 Stuivekenskerke (DSK); 7/2 Bornem 1 zingend (TMT).

12770 Zwartkop (*Sylvia atricapilla*)

Ook voor deze soort meerdere winterwaarnemingen: Knokke-Zwin 1 eks. gedurende de hele periode aanwezig (BUG); 3/12 St-Pieters-Woluwe 1 ♂ (THM); * 5/1 Bredene (VW Oostende); 12/2 Diksmuide (BTL); 14 en 17/2 St. Amandsberg (DTM); v Klemskerke-De Haan 1 ♀ (VW Oostende).

13110 Tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*)

Niet minder dan dertig waarnemingen gedurende de periode: 11 december-, 13 januari- en 6 februariwaarnemingen.

13150 Vuurgoudhaantje (*Regulus ignicapillus*)

6-8-9 en 14/12 Assenede 4-2-1 en 2 eks. (BEL, DLR); 14/12 Gistel (VW Oostende); 24/12 Antwerpen-Linkeroever 2 eks. (WNL); 27/12 Koksijde 7 eks. (GAJ); 8 en 10/1 Gent 1 en 2 eks. (KOL, VSP, GEV, ROD, VAC); 31/1 Blaasveld 7 eks. (LES). Geen februariwaarnemingen.

13640 Baardmannetje (*Panurus biarmicus*)

Stuivekenskerke, gedurende de hele periode aanwezig met een maximum van 6 eks. (DSK, DBR, DWL, MKM, MKJ, CAS, WJ Westkust); 22/12 Zele (VDA); 31/12 Oostende 2 eks. (VW Oostende).

14370 Staartmees (*Aegithalos caudatus*)

8 en 14/12 Assenede telkens 1 eks. met de kenmerken van de „witkoppige vorm” (DLR, BEL, LAI). Groot aantal: 10/12 De Panne ca 50 eks. (VEF).

14400 Glanskop (*Parus palustris*)

v 8/12 Wetteren 2 eks. (Ornis scaldiensis); 2/2 St-Martens-Latem 4 eks. (VRR).

14540 Kuifmees (*Parus cristatus*)

7/12 Klemskerke-De Haan 4 eks. (KEA).

15200 Klapkester (*Lanius excubitor*)

Klein-Brabant 12 à 20 eks. overwinterend (MKR). Verdere waarnemingen: 6/12 Heist-op-den-Berg (WUS, JAS); 14/12 Messelbroek (Ringgr. Demervallei); 20/12 Neerijse (COI); 26/12 Beernem (KUE); 31/12 Overboelare (BJN Geraardsbergen); 31/12 Testelt (Ringgr. Demervallei); -/1 Bazel (ROI, VHW, VHF, BRW); 3/1 Mol-Postel Hoge Schouw (VWM, SLL); 11/1 Brecht (SID); half/1 Zwijndrecht (CLA); 24/1 Berlare (VDA); 25/1 Zichem (Ringgr. Demervallei); 1 en 20/1 Mechelen-Broek (CEG, VBW); 2/2 Mol-Postel Ronde Put (DRD); 4-15-20 en 21/2 Zwijnaarde (VAT, ROD); 7/2 Bornem 1 eks. reeds zingend (TMT); 13/2 Turnhout (BYP); 23/2 Mechelen Parkhotel (BEW); 25/2 Hingene 3 eks. (VKB, FOJ).

Kraaien (*Corvidae*)

-/12 Knokke-Zwin enkele duizenden op slaappleats (BUG).

15490 Ekster (*Pica pica*)

Opmerkelijke aantallen: op 26/12 werden te Itegem en Heist-op-den-Berg bij een gelijktijdige telling op 2 slaappleats op ongeveer 3 km van mekaar resp. ca 110 en ca 100 eks. geteld (JAS, WUS); 21/2 Arendonk 102 eks. op slaappleats (WJ Turnhout); 26/2 Assenede ca 70 eks. (BEL).

15600 Kauw (*Corvus monedula*)

Maxima: 13 en 21/12 De Panne ca 800 en ca 1600 eks. op slaappleats (STE).

15630 Roek (*Corvus frugilegus*)

Maxima: 13 en 21/12, 14/2 De Panne ca 700, ca 800 en 1800 eks. op slaappleats (STE, OGP).

15670 a. Zwarte Kraai (*Corvus corone corone*)

Zowel uit Oud-Turnhout, Diksmuide als Drongen werden ons vogels gesignaleerd met een opvallende witte band over beide vleugels (LAJ, DSK, KOL).

15670 b. Bonte Kraai (*Corvus corone cornix*)

Meer dan 90 waarnemingen. Werd op uitzondering van de provincie Brabant, (slechts 2 waarnemingen van telkens 1 eks.) in alle andere provincies regelmatig in wisselend aantal gezien. Hoogste aantallen komen van de kuststreek. Maxima per provincie: West-Vlaanderen Knokke tot Brugge ca 1000 eks. overwinterend (BUG); 14/2 De Panne ca 800 eks. op slaappleats (OG De Panne); Oost-Vlaanderen 7/12 Wachtebeke 20 eks. (DAF); Antwerpen 26/1 Weelde 18 eks. (PEJ); Limburg 4/1 Lommel 45 eks. (DRD).

16400 Europese Kanarie (*Serinus serinus*)

2 winterwaarnemingen: v 15/12 en 14/1 Klemskerke-De Haan (VW Oostende).

16530 Putter (*Carduelis carduelis*)

Vele waarnemingen, verspreid over gans Vlaanderen. Maxima: 14/12 Drongen ca 40 eks. (VBF); 25/12 Overboelare ca 50 eks. (BJN Geraardsbergen); 18/1 Mechelen 22 eks. (CEG, VBW).

16540 Sijs (*Carduelis spinus*)

Over heel Vlaanderen werden grote aantallen waargenomen, groepen van om en bij de 100 eks. waren echt geen uitzondering. Maxima: 22/12 St-Martens-Latem ca 200 eks. (VRR), 11/1 Hamont ca 300 eks. (Vogelvr. Hamont), 16/1 Grobbendonk ca 200 eks. (VW Lier), 28/1 Hingene ca 200 eks. (VKG) en 8/2 Lommel zelfs ca 1000 eks. (BDR, SIL).

16620 Frater (*Carduelis flavirostris*)

Werd op uitzondering van Limburg, in alle provincies waargenomen. Maxima per provincie: West-Vlaanderen -/12 Koksijde tot 12 eks. (GAJ); Oost-Vlaanderen 15/2 Kallo ca 180 eks. (VVP, OED); Brabant 26/12 Eppegem ca 20 eks. en 5/1 Machelen eveneens ca 20 eks. (LUP, GIR), Antwerpen 17/1 Zandvliet 52 eks. (STC).

16630 Barmsijs (*Carduelis flammea*)

Duidelijk minder waarnemingen dan in vorig trimester. 8/12 Bonheiden ca 20 eks. (VBW), 14/12 Kraainem 3 eks. (DBJ), 14/12 Temse (TMT), v 16 en 25/12 Klemmerkerke-De Haan (VW Oostende), 27/12 Oostende (VW Oostende), 12 en 27/1 Wezembeek-Oppeem 6 en 1 eks. (DBJ), 12/1 Merelbeke (VRW), 2/2 Lier 10 eks. (VW Lier), 21/2 Westmeerbeek (WUS, JAS).

16660 Kruisbek (*Loxia curvirostra*)

Slechts 3 waarnemingen: 6/12 Astene enkele gehoord, 12/2 Deinze 30 à 40 eks. (POJ), 14/2 Klemmerkerke-De Haan 2 eks. (VW Oostende).

17100 Goudvink (*Pyrrhula pyrrhula*)

Waarnemingen te Diksmuide 1♂, Temse 1 eks., Wetteren 3 eks., Destelbergen 1♂, Eeklo 2♂, Wezenbeek 2 eks., Vossem 3♂♂3♀♀, Leefdal 1♂1♀, Neerijse 1 eks., Terhulpen 3♂♂, Hingene 1 eks., Ekeren 1♀, Westmeerbeek 1 eks. en Hamont enkele.

17170 Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*)

6/1 Brasschaat (NIJ); 7/2 Eksel 1♀ (GEA).

18470 IJsgors (*Calcarius lapponicus*)

Slechts waarnemingen uit West-Vlaanderen: 1-18 en 25/12, 25/1 Ramskapelle 2-ca 20-2 en 3 eks. (BJN Brugge, DST), 7 en 21/12 Koksijde 4 en 6 eks. (GAJ), 21/2 Oostende (VW Oostende).

18500 Sneeuwgorz (*Plectrophenax nivalis*)

Alle waarnemingen, 20 in totaal, werden gedaan langs de kust nl. te Koksijde, De Panne, Knokke-Zwin, Oostende, Klemmerkerke-De Haan en Bredene. Maxima: 11-17 en 24/1 Knokke-Zwin 22-24 en 17 eks. (DST).

18570 Geelgorz (*Emberiza citrinella*)

18/12 Diksmuide 1 eks. zingend (DSK). Maxima: 21/12 Turnhout 30 eks. (LAJ), 21/12 Lubbeek ca 60 eks. (COI), 23/1 en 2/2 St-Maria-Oudenhove 30 en 35 eks. (OTJ).

18770 Rietgorz (*Emberiza schoeniclus*)

Maxima: 7/12 Antwerpen-Blokkersdijk ca 50 eks. (WNL), 18/1 Muizen ca 50 eks. (CEG, VBW).

18820 Grauwe Gors (*Miliaria calandra*)

Maxima: 8/12 Elsene ca 30 eks. naar NW (Ringgr.

Demervallei); -/1 Machelen (Brab.) 20 à 30 eks. (GIR); 16/1 Messelbroek ca 25 eks. naar W (Ringgr. Demervallei).

Lijst der medewerkers

ADD Adams D.; ADL Adriaensens L.; AEW Aelvoet W.; ANA Anselin A.; ARM Aerts M.; AUB Augustyns B.; AUL Audenaerde L.; BAR Baeten R.; BCK Bouchez K.; BCM Becuwe M.; BDR Biddelo R.; BEC Beel C.; BEL Bekaert L.; BEW Beullens W.; BIP Biesemans P.; BJN Antwerpen; BJN Brugge; BJN Geraardsbergen; BLN Blockx H.; BLL Blonde L.; BLR Blommaerts R.; BNL Benoy L.; BOA Bollen A.; BOB Bosmans B.; BOE Borrey J.; BOJ Bogaert J.; BOL Bogaert F.; BOP Boesman P.; BOT Boonen T.; BOU Boudolf L.; BOV Boeckstaens V.; BRG Broddez G.; BRK Borgs K.; BRW Braem W.; BTD Bonte D.; BTL Baert L.; BUG Burggraeve G.; BVL Berckvens L.; BYP Bleyens P.; CAE Callebout E.; CAH Carpentier H.; CAM Caeymaex M.; CAS Catteeuw S.; CBT Charles de la Brousse T.; CEG Ceuppens G.; CHJ Cheyns J.; CLA Claes A.; CLG Claeys G.; CLW Claes W.; CNL Claesen L.; COE Collembe G.; COI Costrop D.; COJ Cox J.; COM Couwels M.; CPJ Carpentier J.; CSH Cassiers H.; CUH Cuyvers H.; CUL Cuylaerts L.; CVG Cavents G.; DAF Daeneynt F.; DAH Dayers H.; DAM Dehaen M.; DAW Debaere W.; DBA De Ben A.; DBG Dobbels G.; DBH De Bruyker H.; DBJ De Boe J.; DBM De Bock M.; DBN De Ben J.; DBR De Bruyne R.; DBW De Bont W.; DCC De Craene L.; DCJ De Cock J.; DCM De Clerck M.; DCR De Caluwe R.; DCT De Coster M.; DCU De Clercq L.; DED Demey D.; DEJ Dewyspelaere J.; DEL Deckx L.; DEN Desmet J.; DER Deman R.; DHH D'Hertefeldt H.; DHL De Haes P.; DHP D'Haeseleer P.; DIM Dumoulin M.; DJT Dejonckheere T.; DJY Dejonckheere Y.; DKN Dekoning A.; DLR De Lust R.; DMD De Mesel D.; DME Demullier E.; DMF Demey F.; DMJ De Meyer J.; DMK Demullier F.; DNJ Daemen F.; DNL Denys L.; DPG De Pourcq G.; DPT Depauw T.; DPW De Pauw W.; DRD Draulans D.; DRF De Ridder J.; DRM De Raeye M.; DRP De Roover P.; DRR Deuringck R.; DSI De Somer F.; DSK Devos K.; DSO Desmet Roger; DST De Schuyter T.; DTN De Meester J.; DUD Duytschaever D.; DUP Dumortier P.; DUV Dupont V.; DVJ De Vos P.; DWA De Weerd A.; DWB De Witte B.; DWE De Witte E.; DWH De Wavrin H.; DWL Dewulf L.; EEG Eeckhout G.; EEO Eeckhout O.; EMM Emmers M.; EVH Evrard H.; EVJ Evers J.; EVP Evers P.; FEP Feys P.; FOJ Fontein J.; GAJ Gaytant J.; GAW Galle W.; GEA Geuens A.; GEJ Gevaerts J.; GEV Geers V.; GIR Gielen R.; GRB Grimon B.; GRK Grolus K.; GRP Greeve P.; GSM Geens M.; GYA Geypen A.; HAW Hamelincx W.; HBJ Hauben J.; HEA Hebbelincx M.; HEL Hermans Luc; HEP Herroelen P.; HER Hermans R.; HLG Helsens Gebr.; HMM Hermans M.; HNJ Henderickx J.; HOI Hoste I.; HRJ Herremans J.; HRM Herremans M.; HUA Huysmans A.; HUG Huyskens G.; HUP Hubeau P.; JAA Jansen A.; JAE Janssen E.; JAG Jannis G.; JAI Jacobs M.; JAS Janssens S.; JAX Jans X.; JSL Janssen L.; KAA Kampen A.; KEA Keukeleire André; KEI Keymeulen I.; KIJ Kiebooms J.; KLA Keukeleire Anne; KNE Kneuts P.; KOD Koks D.; KOL Kongs L.; KOT Kockuyt T.; KRJ Kreps J.; KUE Kuyken E.; LAI Lammens I.; LAJ Lauwers J.; LEA Lefevre A.; LEE Ledocte E.; LEG Leyman G.; LEH Lehaen H.; LEJ Leestmans J.; LES Lerner S.; LLH Lesseliers H.; LMG Lemmens G.; LMR Lemmens R.; LUF Luyckx F.; LUP Lust P.; LWJ Lauwereins J.; LWP Lauwereins P.; MAA Mannaert A.; MAF Maes Fr.; MAM Maes M.; MAP Mannaert P.; MAR Maes R.; MEH Meeus H.; MEF Meeus F.; MEL Menschaert L.; MEP Maes P.; MER Meys F.; MHT Mahler T.; MIN Michiels N.; MKJ Maekelberghe J.; MKM Maekelberghe M.; MKR Meskens R.; MML Meeus M.-L.; MRG Morren G.; MSA Masset A.; MSH Maes H.; MSJ Mostmans J.; MTA Mertens A.; MTE Matthé G.; MTI Matthé I.; MTK Matthé K.; MTL Matthé L.; MTM Matthé M.; NAH Navez H.; NEJ Neyt J.; NEL Neujens L.; NIJ Niesz J.; NUJ Nuytemans J.; NUM Nuyens M.; NYJ Nysten J.; OED Oellibrandt D.; OGP Onafhankelijke Groep De Panne; ONC Onkelinx C.; ONH Onghena H.; ORG Orbie G.; ORS Ornis Scaldiensis; OSS Ostyn S.; OTJ Otte J.; OUH Outtier H.; OYT Oyen T.; PAL Paulussen L.; PAT Paulussen T.; PEJ Pelckmans J.; PEW Penninckx W.; PEY Peeters Y.; PIA Pieters A.; PLW Paulussen W.; POH Poorters H.; POJ Pollet J.; POM Pottier M.; PRP Prinsen P.; POP Pollman P.; POR Pottier R.; PTJ Prinsen P.; PTJ Peeters J.; RAD Raes D.; RAE Raes E.; RAP Raes P.; RDV Ringgroep Demervallei; REL Reynders L.; REM Reygaert M.; RIM Riemsdagh M.; ROD Roels D.; ROF Roels F.; ROI Robinet F.; ROR Rottiers M.; RSM Raes M.; RTN Roothaert N.; SAL Sagaert L.; SAT Sanczuk T.; SCB Schutyzer B.; SCF Schoeters F.; SCI Schoofs A.; SCU Schouwvliet U.; SCW Schalck W.; SEM Segers M.; SID Sijmens D.; SIL Simons L.; SIR Sienaert R.; SLL Sluyts L.; SLM Sloodmaekers M.; SMC Steeman Carlos; SMM Smets M.; SNC Snuers C.; SNG Snoeks G.; SNJ Snoeckx J.; SOD Sonck D.; SON Sonck N.; SOW Sonck W.; SSP Symens P.; STC Steeman Chris; STE Storme E.; STK Sterckx C.; STP Standaert P.; STS Standaert S.; SWE Sierens W.; SWK Sweertvaeger K.; SYA Steyaert

A.: SYP Sys P.; TAR Tahon R.; THA Theuninck A.; THM Thore M.; THR Theuws R.; TMP Taelman P.; TMT Temmerman T.; TRE Troch E.; TUP Thunissen P.; TYS Tys S.; VAB Van den Abeele B.; VAC Vanhoutte C.; VAE Vander Auwermeulen J.; VAJ Vanheuwelswyn J.; VAT Valkenborgh T.; VBF Van den Bossche F.; VBJ Van den Berghe J.; VBT Van den Bussche T.; VBU Van den Bulcke P.; VBW Van den Bossche W.; VCG Van Cauter G.; VCM Vercammen M.; VCO Vercammen A.; VCR Van Herck R.; VCS Van de Capelle S.; VDA Van Doorselaer A.; VDD Van Daele D.; VDF Verheyden F.; VDH Van Doorselaer H.; VEA Velghe A.; VEB Vercruysse B.; VEF Verschoore F.; VEI Vercammen D.; VEJ Vervaeke J.; VEK Verschoore K.; VFL Van Hoof L.; VGH Vogelvrienden Hamont; VGL Van Gils L.; VGM Van Buggenhout M.; VGO Van Gils W.; VGR Vergaelen R.; VGW Van Ginhoven W.; VHB Van Hooreweghe H.; VHF Van Hoeyweghen F.; VHI Van Hove I.; VHW Van Hoeyweghen W.; VIT Van Himste P.; VJA Verhoeve J.; VJE Vermeire J.; VJO Van Esbroeck J.; VJP Verduystert JP.; VKB Verberckmoes B.; VKG Van der Krieken G.; VKT Van Hoorebeeck T.; VLI Van Linden I.; VMM Van Marsenille A.; VMT Vermeulen G.; VND Van de

Neucker D.; VNF Vanhee F.; VNR Van Nugteren R.; VOF Van den Bossche F.; VOH Voet H.; VOL Van Oosterwyck L.; VPB Vande Pitte B.; VPJ Van de Put J.; VPL Van Gompel L.; VRO Van Haeren R.; VRR Van Rompaey R.; VRW Van Renterghem W.; VSM Van Steenkiste M.; VSO van de Steen J.; VSP Van Sanden P.; VTM Van Brabant M.; VUF Vermeulen F.; VVA Van Vessel J.; VVD Van de Vyver D.; VVH Van der Veken H.; VVP Van de Vyver P.; VVR Vande Vorst R.; VWM Verwaest M.; VWO Vogelwerkgroep Oostende; VYJ Vanthuyne J.; VZL Vogelwerkgroep Zuid Limburg; WAP Waelbers P.; WEJ Wellekens J.; WEM Wens M.; WES Wera S.; WIR Willockx R.; WLM Willems M.; WNJ Wijnants J.; WSE Weyns E.; WSM Weyns M.; WTM Withouck M.; WUS Wuyts S.; ZWN Zeevogelwerkgroep Nieuwpoort; VEG Van Hauwermeire Griet; VIW Van Ingelhem W.

Jan Pollet, Paul van Sanden, Lut Sagaert, Marc Reygaert, Hilda Outtier, Valère Geers, Ornithologische Centrale, Frank Baurstraat 49, 9000 Gent.

Nieuws van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité

1. Ornithologisch Nieuws nr. 10/1981 (Wielewaal 47: 454)

De aandacht van de waarnemers en van de lezers wordt gevestigd op het feit dat van de waarnemingen en gevallen vermeld in deze rubriek, op enkele uitzonderingen na, tot op 10 november 1981 geen enkele bijzonderheid bekend is bij het BAHC.

De achterstand bij het insturen van de waarnemingsformulieren slaat nu reeds op ruim 60 gevallen!

2. Lijst nr. 3 van gehomologeerde en niet aanvaarde gevallen 1981

Gehomologeerde gevallen

06350 Kortsnavelzeekoet (*Uria lomvia*): 4 januari 1981 Den Haan-Klemskerke (Wielewaal 47: 139).

06060 Reuzenster (*Sterna caspia*): 17 juli 1981 Blokkersdijk-Antwerpen (WJ Waasland).

06360 Noordelijke Alk (*Alca torda torda*): 8 januari 1981 Zeebrugge (Wielewaal 47: 139 en J. van Gompel).

Niet aanvaarde gevallen

00220 Arctische Noordse Stormvogel (*Fulmarus glacialis glacialis*): * 6 januari 1981 Blankenberge (Wielewaal 47: 140 en J. van Gompel). Daar het geslacht van deze donkere vogel niet werd vastgesteld of gekend is, laten de overlapping van snavellengte tussen *glacialis* en *auduboni* en het seksueel dimorfisme in de snavellengte niet toe bovenstaande vondst met zekerheid tot de nominaatvorm te rekenen (zie Glutz von Blotzheim *et al.* 1966, I: 169; en Berndt en Drenckhahn 1979, Vogelwelt Schleswig-Holsteins I: 118).

05790 Vorkstaartmeeuw (*Larus sabini*): 27 augustus 1981 Nieuwpoort (Wielewaal 47: 454). De waargenomen bijzonderheden laten niet toe deze vogel te rekenen tot de opgegeven soort.

P. Herroelen, sekretaris BAHC

Foto : R. Debruyne

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad „De Wielewaal” publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredakteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé” en „summary” door een redaktielid worden opgesteld.

In het maandblad wordt de progressieve spelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insekten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept en door haakjes omgeven.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948) en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. Naam van het tijdschrift, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers, F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*).
Wielewaal 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. Stad van uitgave, naam van de uitgever.
bv. Segers, F., 1948. Broedvogels in de Kempen. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn worden deze aldus vermeld: Segers, F., F. Grootaers. In de bibliografie worden geen titels vermeld die in de tekst niet genoemd worden. Alle literatuur-aanhalingen moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Indien overnames uit plaatselijke bladen van Wielewaal-afdelingen overwogen worden zal hierover eerst met de auteur worden overlegd.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredakteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

Elk lid van de redactie zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

DE WIELEWAAL

JAARGANG 47 - DECEMBER 1981

G. HUYSKENS. Ganzen beschermen en ganzen waarnemen in het Noordzeegebied.	457
E. KUYKEN. Overwinterende ganzen in de kustpolders van NW-Vlaanderen.	467
J. SPANNENBURG, L. VLEUGELS. Een broedkolonie Kramsvogels (<i>Turdus pilaris</i>) te Rijkevorsel in 1981.	477
L. LIPPENS, G. BURGGRAEVE, R. TRIO. De belangrijkste ornitologische waarnemingen in of bij het natuurreserveaat „het Zwin” (Knokke) in 1980.	479
M. COUWELS. Wintertelling van de Grote Gele Kwikstaart <i>Motacilla cinerea</i> in Vlaanderen.	483
M. DE RIDDER. Natuurreserveaat spoorwegberm.	484
J. POLLET. Ornitologische korte mededelingen.	490
R. WILLOCKX. Ons Symposium te Mechelen.	492
J. POLLET, P. VAN SANDEN, L. SAGAERT, M. REYGAERT, H. OUTTIER, V. GEERS. Ornitologische Seizoenoverzichten in Vlaanderen, november-december 1980 - januari 1981.	493
P. HERROELEN. Nieuws van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité.	504

Titelblad: Brandganzen (*Branta leucopsis*) — Foto: P. Munsterman

